

Institutio eorum qui propter Dominum Nostrum Iesum Christum de fide examinantur, & uarijs quaestionibus tentantur

<https://hdl.handle.net/1874/402042>

INSTITVTIO

EORVM QVI

PROPTER DOMINVM

NOSTRVM IESVM CHRISTVM

de fide examinantur, & uarijs quæstioni-

bus tentantur, Germanicè cōscripta per Heinrichum

Bullingerum, & nunc primum in Latinum ser-

monem conuersa per Iosiam Sim-

lerum Tigurinum.

SVMMA LXI. QVAESTIONVM

in Præfatione authoris exponitur.

TIGVRI APVD CHRISTOPHO-

rum Frosch. M. D. LX.

INSTITUTION

FOR THE IMPROVEMENT OF THE

TECHNICAL EDUCATION OF THE

WORKING CLASSES

IN THE CITY OF LONDON

AND IN THE DISTRICTS

ADJACENT TO THE CITY

OF LONDON

AND IN THE DISTRICTS

ADJACENT TO THE CITY

OF LONDON

AND IN THE DISTRICTS

ADJACENT TO THE CITY

OF LONDON

AND IN THE DISTRICTS

ADJACENT TO THE CITY

OF LONDON

REVERENDO VIRO

DOMINO IOANNI IVELLO,

Sarisberienſi epiſcopo digniſſimo,

Iofias Simlerus S. D.

AEPE ego audiui cōplures pios uiros uehementer deſiderare ali- quod ſcriptum, in quo breuiter omnia ferè Pontificiorum argu- menta confutentur. Multa enim dicebant docte & copioſe contra illos cōſcripta eſſe, ſed non omnibus otium ſuppeteret ad euol- uenda magna uolumina: deinde hiſ qui pe- regrinantur, & illis qui propter perſecuto- rum noſtræ religionis crudelitatem pia ſcri- pta clam legere coguntur, itidem libros hoſ magnitudine ſua incommodos eſſe: quod ab illis non poſſint in itinere facile circum- ferri, ab hiſ autem abſcōdi & in ſinum conij- ci. Ac memini ante annos aliquot reueren- dum uirum D. Ioannē Parkhurſtum ſæpe me hortari ſolitum, ut quemadmodum D. Bullingerus, ſocer meus, quē honoris cau- ſa nomino, in libro quem Chriſtianæ reli- gionis ſummam inſcripſit, præcipua dog- mata noſtræ religionis breuiter testimonijs

EPISTOLA

scripturarū cōfirmavit & illustravit; ita ego
 quoq; eodem ordine colligerem quaecunq;
 Pontificij contra nostram doctrinā ex scrip-
 pturis proferre solent. Addebat autē hunc
 laborem non fore mihi gravē & difficīlem,
 multis autem bonis gratum & utilem. La-
 borē enim id minuere, quod multa copiose
 à nostris hominibus contra omnia Papista-
 rum argumenta conscripta sint, itaq; nihil
 aliud superesse, quā ut hæc omnia in ordi-
 nem & in compendium redigantur. Utili-
 tatem autem hinc æstimari posse dicebat,
 quod cum ante multos annos à Ioanne Eca-
 cio Pontificiarum partium acerrimo defen-
 sore, editum esset Enchiridion locorū com-
 munium, multi Pontificiorum cupide id le-
 gissent, & aliquo modo in errore confirma-
 ti sint: quare non dubitare se, si à nostris simi-
 le aliquod scriptum edatur, multos quoque
 auide & aliquo cum fructu id lecturos esse.
 Atq; id ipsum hinc quoq; æstimari posse di-
 cebat, quod de singulis quibusdā articulis
 exigui libelli optime à Typographis distra-
 hantur, & studiosè ab omnibus legantur.
 Hæc & alia plura cum ille diserte & gravis-
 ter, ut solet, commemoraret, facile quidem
 mihi

N V N C V P A T O R I A .

mihî persuasit, scriptum tale gratum & utile multis fore : uerum ut ego tale opus aggrederer, hæcenus nõ passus sum mihî persuaderi, non quod uoluntas deesset & priuatim gratificandi amico, & alijs etiam publice inseruendi, sed quod abesset spes perficiendi. Postquam autem superiori anno à clarissimo uiro D. Henrycho Bullingero breuis libellus editus est, in quo respondet ad Articulos Bauaricos (sunt enim in Bawaria, ut ferunt, quæstiones cõplures à nescio quibus Inquisitoribus conscriptæ, ad interrogandũ eos qui de fide ipsis suspecti sunt) existimaui hunc libellum cum multorum piorum uotis, tum nostri quoq; Parkhursti desiderio satisfacere posse : itaque ipsum in Latinam linguam conuertì, ut à quàm plurimis legi possit. Nam in hoc libello breuiter respondetur ad præcipua quæq; Pontificiorum argumenta, & ad illa maxime quibus simpliciores turbare, & sæpe perplexos facere solent. Equidem sanctissimæ memoriæ Philippus Melancton, qui hæcenus quasi parens quidam studiorum totius Germaniæ fuit, quẽ omnes boni mortuum in domino amant, & scripta eius ue-

EPISTOLA

nerantur, edidit etiam ipse breue scriptum,
 in quo respondet Ad impios (ita nancq; il-
 le librum suum inscripsit) hos articulos Ba-
 uaricæ inquisitionis. Verum ex 61. quæ-
 stionibus, tot enim ad nos peruenerunt,
 tantum ad 18. respondet, quod forsan exi-
 stimabat ex istis quasi fundamentis etiam
 ad reliquos articulos respōderi posse. Cum
 autem Bullingerus noster etiam simpliciō-
 ribus consulere uoluerit, ad singulas quæ-
 stiones respondit. Quare eius labor post
 doctissimi uiri D. Melanctonis scriptum
 non debet superuacaneus iudicari. Præser-
 tim cum ille non tantum non responderit
 ad omnes articulos, sed in hac ipsa eius res-
 ponsione nonnulla sint quæ uiris bonis nō
 omnino probantur, ea scilicet quæ articulo
 22. *περὶ τοῦ ἀντεφουσίου* scribuntur: de qua
 controuersia nihil ego nunc dico, uerum
 qui utrunque libellum legerint, & rationes
 allatas expenderint, facile hac de re iudi-
 care poterunt. Hunc autem libellum ad te
 mitto, luelle doctissime, primum propter
 amicitiam arctissimam quæ est inter te &
 Parkhurstum nostrum, ut si fieri queat, hoc
 libello uoluntati & desiderio eius per te sa-
 tisfa-

N V N C V P A T O R I A .

tisfaciam: sin id efficere non potuero, ut saltem aliquid habeat quo contentus esse possit, donec aliquis maioribus quam ego copijs instructus, opus hoc quod ipse desiderat aggrediatur. Deinde uolui hoc quasi publicum testimonium extare meæ in te obseruantia, & tui erga me amoris, quo me olim præsentem complexus es, & eundem animum te nunc quoque retinere literis amantissime ad me scriptis declarasti. Quãuis autem dei beneficio Pontificia doctrina ex Angliã uestra eiecta & profligata sit, quo nomine omnes p̃ plurimũ uobis gratulantur: spero tamen ad ipsius reliquiã ex simpliciorum hominum mentibus eradicandas, scriptum hoc non inutile fore. Notui enim te pro tuo studio erga ueram & puram religionem, sedulo hoc agere, ut ueteris superstitionis non tantum rami detruncentur, sed ut ipsa radicitus ex hominum mentibus extirpetur, ut illis maiore cum fructu uera Christi doctrina inseri possit. Habes autem in hoc studio cum aliis multos adiutores, tum hos quoq; mihi non nomine tantum, uerum etiam ex facie notos,

EPISTOLA NVNCVP.

homines pios ac doctos, & uere Christi episcopos, D. Ioānem Parkhurstum, D. Eduinum Sandum, D. Robertum Hornum, uenerandum senem D. Ioannem Baleum, D. Iacobum Pilkintonum, & D. Thomam Leuerum, D. Ioannem Foxum, atque D. Laurentium Hunfridum, quos omnes in Christo saluere cupio. Tiguri idibus Augusti, 1560.

HEIN

HEINRYCHI BVLLINGERI

Præfatio ad Christianum Lectorem.

CIRCUMFERVNTVR passim per Germaniam nonnullæ quæstiones manuscriptæ, aut etiam typis excusæ, quæ in hunc usum & finem conscriptæ videntur, ut hi qui Evangelicæ doctrinæ fauent, eamq; amplectuntur, & præsertim simplices inter illos, perturbentur, & infirmi atq; anxij fiant, imò ut ab Euangelio, tanquam à dubia, noua, falsa & perniciosa doctrina deficiant. Nā complures quæstiones ita formatæ sunt, & testimonijs sacrarum literarum sic exornatæ & confirmatæ, ut speciem aliquam ueritatis habeant. Omnes tamē huc spectant, & hunc scopum habent, ut cunctorum mentibus Romanam ecclesiam, eius doctrinam, mores et instituta, atque etiam abusus insinuent & serio obrudant, non autem Christianam ecclesiam eiusq; doctrinam & simplicem directamq; fidem. Quare propter humanam infirmitatem, & multorum simplicitatem (maxime cum ijdem persecutiones, ludibria et opprobria ferre cogantur) quandoque accidit ut nonnulli suspicionem aliquam & fastidium Euangelij concipiant: præsertim si nemo ex aduerso ipsos instituat, confirmet & consoletur. Quamobrem cum aliqui à me peterent, ut ad præfatas quæstiones responsionem breuem & simplicem conscriberem, & simul quoque res ipsas, de quibus agitur, breuiter explicarem, quo omnes uideant, cum quid de his ex sacris literis sentiendum sit, tum etiam nostram sanctam Evangelicam religionem non talem esse, qualem nostri aduersarij criminantur, & horribiliter hereseos accusant: id à me impetrari passus sum.

PRAEFATIO AD LECT.

Itaq; deo iuuante, laborem meum impendi ad defendendam ueram religionem: siquidem id omniū Christianorum officium est: & ad iuuandum pios, & tentationibus afflictos homines: ac pro modo gratiæ diuinitus mihi concessæ (absq; huius enim auxilio omnium hominum uelle et agere nihili est) respondi 61. quæstionibus: tot enim ad me perlatae sunt, an autem alij plures aut pauciores habeant, ignoro. Hunc autem laborem meum, Christiane lector, rogo ut beneuolo animo suscipias, & sicuti Paulus iubet, omnia probes, et quod bonum est teneas. Atque hoc etiam in eorū gratiam, qui hæc legunt uel audiunt, addam: si forte aliqui ipsorū quasi defatigati sunt diuturna hac cōtrouersia in causa religionis, & cōtrarijs scriptis, cōtumelijs atq; cōuitijs: me in hoc libello huic rei maxime studuisse, ut quā breuissime et simplicissime rē ipsam doceā, absque contentione & rixis: idq; ad dei gloriam, & piorū hominum utilitatem & ædificationem. Articulos uero seu locos communes, qui in his 61. quæstionibus quatenus breuitas tulit, explicati sunt, ordine subiecimus.

LOCI COMMVNES QVI

in his quæstionibus tractantur.

1. De sancta Trinitate.
2. De sancta Christiana & Romana ecclesia.
3. De Constitutionibus ecclesiæ, et Concilijs.
4. De Libero hominis arbitrio.
5. De Fide & bonis operibus.
6. De Intercessione, inuocatione, & ueneratione Diuorum.
7. De Reliquijs, Imaginibus, et alijs similibus rebus.
8. De Purgatorio igne, et oratione pro defunctis.
9. De Sacramentis.
10. De Baptismo paruulorum & Anabaptismo.

11. De Sacramento corporis & sanguinis
Christi, & de utraq; specie.
12. De Sacrificio Missæ.
13. De Pœnitentia & Confessione.
14. De Potestate sacerdotum.
15. De Matrimonio, Votis & Castitate.
16. De Extrema unctione.
17. De Magistratu & legitima obedientia.

DE SANCTA TRINITATE. I

QVAESTIO I.

Quid sentiant de sancta Trinitate?

RESPONSIO.

EA credo de sancta Trinitate quæ credere & sentire docet uerum sanctumque dei uerbum. Nempe unum dūt axat esse uerum uiuentemq; deum in sancta Trinitate, unum & indiuisum

Quomodo
& quid cre-
dendum sit
de sancta
Trinitate.

essentia, trinum & distinctum personis, deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, eiusdem potentie, æqualiter etiã uenerandos et adorandos. Ita nanq; docetur Deut. 6. Exod. 20. Matth. 18. Lu. 1. Ioã. 1. 3. 5. 6. 8. 9. 10. 14. 15. 16. 17. Rom. 1. & 9. 1. Cor. 8. 1. Ioan. 5. Similiter quoque ueram fidem de sancta Trinitate confitemur in duodecim articulis ueræ & indubitatæ Christianæ fidei, dicentes, Credo in deum Patrē, in Filium eius unigenitum, & in Spiritum sanctum. Ea uero quæ contra hanc doctrinam olim scripserunt & docuerūt, Præxas, Arius, Macedonius, ac alij ipsi similes: itē ea quæ eunice nostra etate Iudei & Turcæ, & quæ Michael Seruetus Hispanus cum suis scripsit, & quæ præterea eius discipuli nunc quoq; loquuntur, hæc omnia horreo & abominor, assenior autem ueteri sacre Apostolicæ ecclesiæ.

DE SACRA CHRISTIANA ET Romana ecclesia.

QVAESTIO II.

An credant in unicam, sanctam, catholicam & Apostolicam ecclesiam?

DE CHRISTIANA ET
RESPONSIO.

Quemadmodum duodecim articulis sacre Christiane fidei nostrae continetur & exponitur, ita etiam credo unicam sanctam & catholicam Christianam ecclesiam esse, eamque siue sanctos qui in ipsa sunt, participes esse omnis gratiae & donorum Christi. Nominio autem ecclesiam hanc unicam & catholicam, propterea quod unica tantum sit uera ecclesia, extra quam nulla alia reperitur. Est autem coetus seu communio omnium in uniuersum fidelium, qui unquam in his terris fuerunt, quocumque tempore aut loco fuerint, uel nunc sint, uel adhuc erunt. Sicut uero unus est deus & dominus, neque plures sunt dii aut domini. 1. Corint. 8. Ephes. 4. ita etiam necesse est unicam duntaxat catholicam ecclesiam esse. Etsi autem haec diuersis temporibus, & in membris suis per totum terrarum orbem dispersa est, unicum tamen spiritum habet, unam fidem, in uerum deum Patrem, & unicum seruatorem dominum nostrum Iesum Christum, et in Spiritum sanctum: praeterea charitate & eodem animo cum omnibus fidelibus, qui nunc & ubicumque illi fuerint, unita est.

Ecclesia catholica una tantum esse.

Ecclesia esse sanctam.

Ecclesia uero sancta est, hoc est, sanctificata & mundata a peccatis, & sanctimonia atque iustitia ornata & donata: idque per gratiam dei Patris, in sanguine unici eius Filii, per uirtutem & efficaciam Spiritus sancti.

Ecclesia quare nominetur Apostolica.

Christiana autem & Apostolica ecclesia propterea nominatur, quod a beatis Apostolis super ueram Petram, et unicum uerum atque aeternum fundamentum Christum Iesum, fundata et aedificata est, & per Apostolicam doctrinam in hoc fundamento coferuatur, aedificatur & augetur, sicuti ex D. Paulo addisci potest, 1. Corinth. 3. Ephes. 2. & 4. & 1. Pet. 2. capite.

Quomodo ecclesiae creditur.

Obseruandum uero est, quod sicuti Israelitae dicuntur creditur

didisse Moysi, id est, credidisse doctrinæ & mandatis quæ i-
 psis à deo afferebat: ita etiã Christiani credunt sanctæ Chri-
 stianæ ecclesiæ. Paulus etiam nominat ipsam columnam &
 fundamentum ueritatis: quoniam duntaxat unici sui pasto-
 ris Iesu Christi uocem audit, uocem autem peregrinorũ non
 audit. Itaque non ideo ecclesiæ creditur, quod ecclesia, hoc
 est hominum cœtus est, sed quod Iesu Christi ecclesia est, &
 unicam & æternam eius ueritatem audit, conseruat, confi-
 tetur & docet: ideoq; columna & fundamentum ueritatis
 nominatur. Quare ecclesiæ credimus propter Christum e-
 iusq; ueritatem & doctrinam, quæ in ecclesia est & à mi-
 nistris ipsius in ea docetur.

In ecclesiam uero nemini credendum est. Etenim manife-
 stum est ecclesiam ex hominibus collectam esse, ideoq; ad re-
 rum creatarum ordinem pertinere. Manifestum etiam est,
 deũ omnes hos execrari, qui confidunt hominibus, Iere. 17.
 Iteq; præpositio I N, tantum tribus personis Trinitatis, in
 duodecim articulis fidei Christianæ adiungitur. Etenim con-
 fitemur nos credere in deum Patrem, in Filium eius unigeni-
 tum, & in Spiritum sanctum. Præterea Cyprianus & alij
 Patres in interpretatione Symboli diserte docent, creden-
 dam esse sanctam ecclesiam, non autem in ecclesiam creden-
 dum esse. Itaq; nihil noui afferimus, sed ea quæ ante nos Pa-
 tres diligenter & aperte docuerunt.

Nō esse cre-
 dendum in
 ecclesiam.

QVÆSTIO III.

Quid nomine Ecclesiæ intelligant?

RESPONSIO.

Congregationem aut cœtum omnium in Christum cre-
 dentium. Germanicũ enim nomẽ ecclesiæ *Birch*, quan-
 Quid sit ea
 clesia.

DE CHRISTIANA ET

tum apparet à Græcis deriuatum est, qui dominum nostrum Iesum Christum $\kappa\omicron\pi\iota\omicron\varsigma$, id est dominum, nominant. Quamobrem omnes qui Christo Iesu uero capiti & uiti frugifere tanquam uera membra & palmites insiti sunt, et adherent atque adnati sunt, hi sunt utiq; Christiana ecclesia. Hanc autem interpretationem nominis Ecclesiæ, etiam in articulis fidei habemus. Etenim confessioni catholice ecclesie subiungimus, credere nos communionem sanctorum: quasi diceremus, ecclesiam nihil aliud esse quam communionem sanctorum. Quemadmodum etiam Patres hæc interpretantur. Ecclesia uero propter has causas est & nominatur communio sanctorum. Primum, quod omnes fideles in ecclesia participes sunt & communionem habent omnium donorum & gratiæ quam Christus ipsis promeruit: imprimis remissionis peccatorum, sicut et in Symbolo statim post hunc articulum additur, Credo remissionem peccatorum, resurrectionem carnis, & uitam æternam. Deinde ecclesia cœtus est seu cōmunio sanctorum, hoc est fidelium. Nam, ut ex epistolis Pauli apparet, Apostoli & alij ueteres, fideles seu Christianos sanctos nominarunt: propterea quod, ut supra diximus, à Christo proprio ipsius sanguine per spiritum sanctum sanctificati sunt. Quoniã uero ecclesia congregatio & cœtus est, forte ideo in nostro idiomate *Bilch* per l. literã, nõ ut alij Germani per r appellamus. Nam in lingua sancta populus aut ecclesia dei congregata, *Kahal* & *Kehilah* nominatur, unde nos *Bilcha* dicimus. Veruntamen siue Græca deriuatione *Firch* siue Hebræa *Filch* nominetur, res ipsa eadẽ est. Vtraque enim uox significat cœtum aut congregationem populi dei, sicuti etiam ecclesiæ nomen, quod ipsum quoq; à Græcis desumptum est. Etsi uero uniuersalis ecclesia Christi in his terris non potest ante extremum diem congregari & conuocari, tamẽ eadem nunc quoq; est spirituale, indiuisum, ac optime

Communio;
sanctorum.

Sancti.

optime coagmentatum corpus, sub uno capite Christo Iesu: 1. Cor. 12.
Ephes. 1. 4.
quemadmodum multa membra, quæ singula peculiare ope-
rationes habent, in uno corpore coniuncta sunt.

Diuiditur autem uniuersalis Christiana ecclesia, primum Diuisio u-
niuersalis
ecclesie.
in eorum congregationem qui absoluto suo cursu terrestri,
& superatis omnibus rebus corruptibilibus, nunc cum Chri-
sto capite suo in cælis exultant, & deum in æternum cele-
brant. Deinde in congregationem eorum qui adhuc in his
terris uiuunt, adhuc in pugna uersantur, & hic in ecclesia
Christiana uiuunt, ac confitentur sese hanc spem habere,
quod tempore à deo destinato peruenturi sint ad Christum
caput suum, & omnes electos fratres suos. Hi uero partim
ueram fidem habent, ideoque uiua membra ecclesie sunt, sub
capite Christo: partim carent uera fide, & sunt hypocritæ, Hypocritæ
in ecclesia.
qui tamen in externa ecclesia numerantur quandiu malitia
eorum se non exerit, neque ipsi se produnt. De his D. Ioannes 1. Ioan. 2.
ita scribit, Egressi sunt ex nobis (numerabantur ergo in ec-
clesia, neque enim ex ea egredi potuissent, si in ea nunquam
fuissem) sed non erant ex nobis (hoc est, non fuerunt uiua
membra & uere fideles) nam si fuissent ex nobis, perman-
sissent utique nobiscum. Ideoque nonnulli ecclesiam in interio-
rem seu inuisibilem, & exteriorem atque uisibilem diuidunt.
Diuiditur præterea in eorum congregationem qui ab ori-
gine mundi usque ad Christi tempora uixerunt: & in eorum
congregationem qui à Christi temporibus ad finem usque
mundi fideles nominabuntur. Omnis autem congregatio sin-
gularum harum partium, catholica seu uniuersalis ecclesia
nominatur: quamuis etiam omnes illæ ecclesie, quæ in his
terris passim per omnes orbis partes unum spiritum & fi-
dem habent, etiã uniuersalis ecclesie nomen habeant. Ete-
nim in scripturis mentio fit singularium ecclesiarum in his
terris: ueluti quod Paulus Romanæ, Corinthiæ, Ephesinæ,

DE CHRISTIANA ET

et alijs ecclesijs scribit. Quemadmodum enim multe urbes et prouincie uno regno continentur, et ex multis membris corpus unum coagmentatum est: ita etiam omnes ecclesie que passim per orbem terrarum disperse sunt, unam ecclesiam, unum regnum, et unum spirituale Christi corpus sub unico capite Christo constituunt.

QVÆSTIO IIII.

An credant uniuersalem Christianã ecclesiam regi, duci, et gubernari à spiritu sancto?

RESPONSIO.

Deus ecclesiam suam spiritu regit.

Matth. 28.
& 18.
Ioan. 14.

Quis scopus liturgicus quaestio nis.

Quomodo ecclesia erret aut non erret.

AB initio deus et omni aetate populo et ecclesie sue adfuit, eam rexit et gubernauit spiritu sancto per Patriarchas, Prophetas et Apostolos. Sæpe enim in Veteri Testamento ita deus loquitur, Ecce, ego uobiscum sum, deducam et defendam uos, &c. Et Christus dominus noster in Nouo Testamento inquit, Ecce, ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Item, Spiritum meum dabo uobis, ut maneat uobiscum in aeternum. Item, Vbi duo uel tres coacti sunt in nomine meo, illic sum in medio eorum.

Questio uero ista huc tendit, ut pij et simplices hac contententur et perplexi fiant. Cum enim contententur deum spiritu suo ecclesiam suam regere, statim Pontificij hinc concludunt, ecclesiam non errare, neque unquam errasse: et hac ratione arbitrantur se omnia sua comprobasse, nempe quod cuncta que ipsi ecclesie nomine et titulo hominibus obtulerunt, bona sint, et à spiritu sancto inspirata. His autem respondemus, primum ecclesiam quam ipsi ueram esse iactant, nos non pro uera ueteri apostolica ecclesia agnoscere: sicut deinde ostendemus. Deinde non in uniuersum negamus ecclesiam Christi non errare. Quatenus enim regitur à spiritu sancto,

sancto, & eius inspirationi auscultat, neq; quicquā ex sese, sed omnia ex instinctu et uerbo spiritus facit, nō errat, neq; etiam errare potest. Quod si non in uniuersum inspirationē spiritus sequitur, sed ab ea recedit, aut oculos atq; aures auertit, & suo arbitrato agit, tum certe errat, & errare potest. Si autē queritur, an ecclesia dei possit in aliquibus rebus non audire neq; sequi inspirationē spiritus: respondeo, apertum esse, neq; negari posse, ecclesia dei in his terris sēpe sub Mose, Iudicibus, Regibus Israelis & Iudæ, errasse: nem discipulos Christi, qui tamen Christi ecclesia erant, sua quoq; uitia & neuos habuisse atque errasse. Quid Dauidi, Aaroni, Petro & alijs sanctis, atq; etiam discipulis Christi contigerit, omnibus notū est. Etenim ecclesia ex hominibus nūq; non ex angelis collecta est. Quamuis autē à spiritu inspiratur & regatur, nō tamen ideo tota in spiritu uertitur. Seruat enim carnem & eius infirmitatem ad mortem usq;. Quis enim ignorat ea quæ uniuersaliter à D. Paulo scripta sunt, de pugna carnis & spiritus non in impijs & infidelibus qui extra ecclesiam sunt, sed in fidelibus & membris ecclesie? Hæc autem pugna adeò aspera & acris est, ut sancti non semper id faciant quod bonū & iustum esse norunt, & quod faciendum ipsis erat. Legantur Pauli uerba Galat. 5. & ad Rom. 7. cap. Idē tamen Apostolus Corinthios & Galatas ueras ecclesias Christi nominat, ut quæ purificatæ sint sanguine Christi & eius spiritu regantur: & tamen easdē ecclesias grauiū errorum & uitiorū accusat, atq; hortatur ut respiciant & pœnitentiam agant. Quamobrē errarunt utiq; præstantissimæ istæ Apostolicæ ecclesie.

Verum obijcitur nobis ex Canticis canticorum Solomoni, & ex 5. capite epistolæ Pauli ad Ephesios, ecclesiā forsam admodum esse, absq; macula & ruga. Sed hæc D. Augustinus ita interpretatur, puritatem & sanctitatem in hac

1. Cor. 1 &
Galat. 1. 24

Quomoda
ecclesia
Christi sit,
absq; ma-
cula.

DE CHRISTIANA ET

Ioan. 13.

Ioan. 15.

uita inchoari, in futura autem uita, cum per mortem carnem nostram seposuerimus, plene demū perfici, ut tum nullam maculā aut neuum habeamus, sed perfecte puri simus. Quibus addimus, Christū omnem hanc causam in Euangelio aperte explicare his uerbis: Qui lotus est, non opus habet nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Et alibi: Omnē palmitem qui fert fructum, purgat pater ut fructum copiosiore afferat. Iam uos puri estis propter sermonem quem locutus sum uobis. Non tantū ecclesiam puram esse ait, sed totam puram: imō fructum proferre: & tamen nihilominus loquitur de ablutione pedum, & de purgatione quam Pater faciat. Ex quibus omnibus facile intelligimus, ecclesiam propter gratiā dei & Christi liberationem purā esse: sed sua natura, & propter infirmitates carnis, quam usque ad mortem nō abijcit, adhuc ablutione & purgatione opus habere. Quandoquidem semper orat, Remitte nobis debita nostra, sicut et nos remittimus nostris debitoribus. Et ne nos inducas in tentationem. Quin & D. Ioannes Apostolus ait, Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, et ueritas in nobis non est, 1. Ioan. 1. Liberati autem misera hac carne plene puri sumus in futura uita, formosi absq; omni macula. Quandiu uero sancti in his terris uiuunt, neq; à carne sua penitus liberati sunt, suam infirmitatem semper retinent. Atq; ex hac causa ecclesia errare & labi potest: que tamen ideo quod in petra fundata est, non mouetur: & quandiu uocem pastoris sui audit, et eam sequitur, nō errat.

QVAESTIO V.

Quomodo aut ex quibus notis ecclesia Christi agnosci possit?

RESPONSIO.

Præcipue

Precipue ex uera fide & puro uerbo dei, ex charitate & innocentia aut emendatione uitæ, & ex constanti inuocatione dei in tolerantia. Etenim Christus aperte inquit, Qui ex deo est, uerbum dei audit. Item, Oues meæ uocem meam audiunt, uocem autem alienorum nequaquam audiunt, sed fugiunt ab ea. Ac rursus: Ex hoc cognoscent omnes quod discipuli mei sitis, si charitatem habueritis alij in alios. Et D. Paulus: Solidum fundamentum dei stat, habens sigillum hoc, Nouit dominus qui sint sui: & Discadat ab iniustitia omnis qui nominat nomen Christi. Item, Omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit.

Huc etiam spectant sacrosancta sacramenta, ut externa signa Christianæ ecclesiæ, quæ dominus nobis commendauit ut suscipiamus, neque aspernemur: sicuti etiam sancti ea obedienter & uera fide susceperunt: idq; cognosci potest ex Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. capite. Item Actorum 2. 8. 10. & c. 1. Corinth. 10. & 11. cap. Quoniam uero multi pij qui uera ac uiua membra Christi sunt, sæpenuero sacramentis carent, non ex contemptu aliquo, sed ex necessitate, interea tamen nihilominus uera fide, spiritu, charitate & emendatione uitæ, Christo ac membris eius uniti sunt, & se in pietate exercent, nolui quidem sancta hæc signa omittere: priora tamen ut præcipua nominauim, ex quibus uera ecclesia agnosci possit.

Verum Pontificij arbitrantur, & dicunt ordinariâ Episcoporum successionem in ecclesia & spiritali gubernatione, esse uerum & legitimum signum ecclesiæ Christi, & quia talis successio sit in Romana ecclesia, ipsam quoq; esse ueram & ueterem ecclesiam, & ueram ecclesiæ gubernationem habere, ita ut omnes qui extra huius gubernationem sunt, etiam extra ueram ecclesiam sint. Successionem autem nominant continuatum ordinem, ita quod semper Pontifex

Præcipua signa ecclesiæ.

Sacramenta esse signa ecclesiæ.

De successionem episcoporum.

DE CHRISTIANA ET

aut Episcopus in alterius antecedentis locum successerit, & substitutus fuerit, ac ecclesiam gubernarit, à D. Petro Apostolo usque ad hunc Pontificem Paulum IIII. Verum ipsi hoc loco in eo potissimum errant, quod in successione firmissimum est & aliquid probare & euincere possent: nempe, si quemadmodum in locum D. Petri & priorum episcoporum successerunt (ut eos successisse concedamus) & eum obtinent, ita etiam ipsorum successores essent in spiritu Christi, in doctrina, fide, grauitate, pietate, humilitate & patientia. Quoniam uero hoc quod præcipuum est, illis deest, sicuti omnes nouerunt & experiuntur, ita ut non opus sit ulteriori probatione: eorum oratio de successione inanis quidam sonus est, quo oculos simplicium fascinant. D. Paulus, Estote, ait, imitatores mei sicut & ego Christi: ex quibus uerbis facile apparet imitationem & successiorem in Christo tantum efficacem esse, itaque extra hunc inefficax est, neque quicquam probare potest. Quin etiam in ipsorum Canonibus ita scribitur Distinct. 40. Non est facile stare in loco Petri & Pauli, & tenere cathedram regnantium cum Christo. Quia hinc dicitur, Non sanctorum filij sunt qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Nos qui præsumus, non ex locorum uel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus nec urbium claritate, sed fidei puritate. Non cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum sanctificat. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos. Qui bene sederit super cathedram, honorem accipit cathedræ: qui male sederit, iniuriam facit cathedræ. Docetur autem his uerbis, cathedram in qua antea sancti episcopi sederunt, aut successiorem, nihil ex se conferre, nisi is qui in locum sanctorum successit, ipse quoque sanctus sit, & pios prædecessores

Succesio
nihil probat.

ROMANA ECCLESIA.

fores suos imitetur. Sin minus, tum non modo nullum honorem cum à cathedra accipere, sed cathedram etiam iniuria afficere. Quamobrem considerent nunc Pontificij, quem nam honorem ex sua successione habeant, quam nobis, ut ignominia nos afficiant, subinde obijciunt, Summi Pontifices & sacerdotes uniuersi qui Christi etate in Moysi cathedra sedebant, successione suam ad Aaronem usque commemorare poterant, sed quia doctrina & uita eorum, dissimilis erat doctrinae & uitae Aaronis ac aliorum piorum sacerdotum, nihil illis profuit successio contra Christum & Apostolos: neque hi falsi doctores fuerunt aut extra ueram ecclesiam aberrarunt, ideo quod Pharisei successione demonstrare poterant, quam ipsi non habebant. Etenim uerbum dei & Christi institutio illis sufficiebat. Quare cum nos hodie quoque uerbum dei & Christi constitutionem à nostris partibus habeamus, nulla ordinaria successio episcoporum efficiet ut non simus Christiani, sed separati ab ecclesia sanctorum. Historie Pontificum & Episcoporum etiam ab ipsorum amicis & fautoribus conscriptae, testantur ingentem numerum Pontificum, imò ferè omnes, per summam turpitudinem, per Simoniam, malis artibus, uicibus & proditione sedem hanc conscendisse: quare si Pontificij rem exactius expendere, maiori prudentia nusquam de Pontificia successione gloriarentur, neque ullam eius mentionem facerent, quo malum hoc & turpitudine ipsorum minus appareret. Verum deus hæc ita fieri uoluit, ut ueritas patefieret, & pij admonerentur, & sub uno ueroq; capite Christo, in ueram Christi ecclesiam denuo colligerentur.

Successio Pontificum contra Christum & Apostolos.

Successionem ordinariam degenerare.

Olim apud ueteres ante mille annos usitatum fuit, ut diceretur Sedes Apostolica, Sedes Antiochena, Alexandrina, Romana. Sedis autem nomine non tantum sedem intellige-

De sede Apostolica.

DE CHRISTIANA ET

bant ex qua Episcopi illarum urbium docebant, sed potius doctrinam quam Apostoli & eorum discipuli initio in his urbibus prædicarunt. Ideoq; ueteres Episcopi, qui legitime ab ecclesia electi, sedem aliquam conscenderunt, Apostolicam doctrinam ex Apostolorum scriptis prædicarunt, descendunt, & in ecclesia conseruarunt atq; propagarunt. Vbi uero nunc est sedes Apostolica, libri & conciones Apostolorum, & sancta ipsorum uita? Quid autem docent & prædicant, aut qualem nam uitam hi agunt qui de Apostolica sede gloriuntur? An non prædicant? an non potius regunt contra Apostolorum doctrinam? Neque hoc loco uerbis & proluxa demonstratione opus est, omnes homines uident, sciunt & experiuntur, etenim ita turpiter contraria agunt Apostolis, ut si denuo redirent Apostoli & ueteres Episcopi, & pompam, ac fastum, quo nunc in sua gubernatione Pontifices & Episcopi utuntur, cernerent, non modo hos non agnoscerent pro ordinarijs successoribus, uerum hostium loco haberent & accusarent. Paulus quidem de hac successione Pontificum & Episcoporum bene in Actis 20. cap. loquitur, Ego enim noui hoc, quod post discessum meum ingressuri sint in uos lupi graues, non parcentes gregi. Et ex uobis ipsis exorientur uiri qui loquentur peruersa, ut discipulos post se abstrahant. Cum uero Paulus hæc loqueretur, quis quæso sanctior erat sancto cœtu discipulorum Pauli? Nihilominus tamen ait, Ex uobis, ex uobis ipsis, inquam, egredientur uiri mali atque peruersi, qui perdent & uastabunt gregem Christi. Itaque non mirum est Romæ, & alijs in locis, olim pios Episcopos fuisse, in quibus nunc planè alij homines peruersæ doctrinæ & uitæ resident. Cum uero Paulus addat, hæc statim post mortem aut discessum eius futura esse. Facile

Facile
intelli.

Quid Paulus de Pontificiorum successione doceat.

intelligere possumus, nullius authoritatis esse Pontificiorum orationem, qua aiunt, Impossibile esse ut errores in ecclesia tam diuturni sint, neq; dominum pati ut corruptio tam diu duret: item, impossibile esse ut in illis locis, in quibus Apostoli prædicarunt, & tot sancti Episcopi fuerunt, nunc omnis deprauatio & corruptio regnet. Etenim omnes vident qualis sit cõditio & status harum rerũ: deinde, quod cū dolore dico, notũ est sub quali gubernatione & in quã misera corruptione sint uetustissimæ & præcipue ecclesiæ Orientis. Quinetiam sancti Prophetæ et Apostoli hac de re fideliter nos monuerunt, & hæc omnia prædixerunt, ne his offendamur, sed ut eò magis caueamus, ne à quoquam seducamur.

QVÆSTIO VI.

An credant Christianam ecclesiam non modo uisibilem uerum etiam inuisibilem esse?

RESPONSIO.

Distinctionem aliquã hoc loco adhibere oportet. Nam coetus sanctorum in cœlis, fidelibus qui in terris agunt inuisibilis est, quamuis oculis fidei eos cernamus, desiderantes unã cum illis quiete & gaudio frui. Præterea cum solus deus nouerit corda, & solus sciat qui nam fideles aut infideles sint, multi autem homines se fideles esse prædicent, qui tamen falsi & hypocritæ sunt: id quod tamen solus deus uidet: item cum sepe homines iudicent miseros aliquos peccatores à deo reiectos esse, qui tamen à deo non sunt separati, sed corde suo melius in deum affecti sunt quàm nos sciamus, quos rursus solus deus nouit: hac quoq; ratione ecclesia Christi inuisibilis nominatur. Præterea quoniã uniuersalis Christi ecclesia nunquam simul congregatur ut eam uidere pos-

DE CHRISTIANA ET

sinus, usq; ad extremum diem & iudicium domini nostri Iesu Christi, rursus hac de causa ecclesia Christi inuisibilis nominatur. Non autē nominatur inuisibilis, quod nulla sit aut nusquam sit: libenter enim confitemur ecclesiam Christi in his terris uisibilem quoque esse. Manifestum nanque est eodem loco ecclesiam nominari: omnes autem nouimus harum ecclesiarum fideles homines uideri potuisse, quamuis inter ea spiritalia & spiritualia dona inuisibilia fuerint, nisi quatenus se per uarias uirtutes exerebant. Sed quid hac questione opus erat? Aut quānam utilitas ex ipsa fidelibus accedit? Sed aliud isti spectant, & cupiunt Pontificem & Episcopos ac alios primates agnoscere pro uisibili representatiua ecclesia, & illis omnem potestatem in ecclesia concedi uolunt.

QVAESTIO VII.

An credant Romanam ecclesiam, ueram catholicam ecclesiam esse?

RESPONSIO.

Ecce hic scopus eorum est, huc omnes de ecclesia quaestiones tendunt, ut confiteamur, Romanam ecclesiam nostrae aetatis, cum suo capite Romano Pontifice, esse ueram et unicam Christi ecclesiam, cui fideles per uniuersum orbem credere debeant absq; omni quaestione & contradictione: quemadmodum etiam ex sequentibus aliquot quaestionibus manifeste apparebit. Est autem haec quaestio admirabilis & absurda, perinde ac si aliquis quaerat, An ciuitas in aliquo coetu sit uniuersum regnum? aut, An homo in aliquo corpore, totum corpus sit? Ante enim ostendi Catholicum idem esse quod uniuersum: interim non ignoro Catholicum etiam accipi pro uere fidele. Huiusmodi autem quaestiones minime inspicere

An Romana ecclesia sit catholica ecclesia.

insipientem, aut certe ingentem & intolerabilem arrogantiam produunt, quod scilicet pars una pro toto agnosci uult, & omnium rerum potestatem atq; imperium obtinere in toto regno, coetu, & corpore. Quamobrem ad hanc quaestionem, An Romana ecclesia sit uera & catholica ecclesia, ita respondeo. Si quaeritis de prima sancta Romana ecclesia, ad quam Paulus epistolam ad Romanos nominatam, scripsit, in qua etiã per biennium captus mansit et praedicauit, confiteor ueterem hanc Romanam ecclesiam ueram & fidelem ecclesiam Christi esse, non tamen uniuersalem, aut caput omnium ecclesiarum, sed tantum membrum uniuersalis ecclesiae, sub unico capite Christo, equalis potestatis & authoritatis cum alijs Christi ecclesijs quae in terra sunt, sic ut ipsius ministri non sint maiores aut potiores aliarum ecclesiarum ministris. Idem nanque etiam D. Hieronymus de Romana ecclesia & eius episcopis scripsit, his uerbis: Nec altera Romanae urbis ecclesia, altera totius orbis existimanda est. Vbicunque fuerit episcopus, siue Romae, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, &c. eiusdem meriti, eiusdem est et sacerdotij. Quibus uerbis docet Romanam ecclesiam alijs ecclesijs per totum orbem similem esse, neque maiorem esse dignitatem aut excellentius sacerdotium Romani episcopi, quam aliorum episcoporum in paruis uel magnis urbibus.

Si autem quaeritis de Romana ecclesia, qualis nunc est sub his pontificibus, & iam à centenis aliquot annis fuit, haec plane dissimilis est ueteri primae Romanae & Apostolicae ecclesiae, ideoq; per uniuersali seu Catholica ecclesia, qualem se esse iactat, agnosci non potest. Signa enim uerae ecclesiae Christi Romae & alibi ab Apostolis aedificatae, non amplius in ipsa inueniuntur. Nempe spiritus Christi, qui amat puram, modestam, et humilia corda, ac fugit impuritatem, omnemq; arrogantiam & fastum. Verbum item ueritatis, & unica il

Quid sentiendum sit de ueteri Romana ecclesia.

Nouam Romanam ecclesiam non esse catholicam ecclesiam.

DE CHRISTIANA ET

*La uox pastoris, non tantum in Romana ecclesia non ampli-
 us sola & pura reperitur ac prædicatur, uerum etiam ueta-
 tur, & gladio ac igne oppugnatur: contra uero hominū do-
 ctrinæ, quæ Christi uerbo aduersantur, ui & fraude homini-
 bus obtruduntur. Simplex illa fides, quæ omnem salutem a-
 scribit unico mediatori dei & hominum, uero deo & homi-
 ni domino nostro Iesu Christo, obscuratur: & quæ duntaxat
 in Christo quaerenda erant, in creaturis & hominum signis
 indicantur. Inuocatio solius dei per unicum aduocatum
 Christum, à deo auertitur & multis creaturis distribuitur:
 & ille præterea imaginibus representatur, quæ ueneran-
 de simplicibus, imò omnibus Christianis hominibus in tem-
 plis proponuntur. Sacramenta Christi impudenter quaestui
 habentur, & ita hominum opinionibus & constitutionibus
 inuoluta sunt, ut difficulter prima eorum institutio & sim-
 plicitas à fidelibus cerni possit. Qualis autem charitas &
 pax sit in Romana ecclesia (à qua à centenis aliquot annis
 grauissima quæq; & maxime sanguinaria bella, excidia ho-
 minum & regionum, quibus ingens uiduarum & pupillo-
 rum numerus augetur, orta sunt, & adhuc ex Roma oriuntur
 omnes, nisi sponte cæci esse uoluerint, plus satis norunt:
 imò res hæc, utpote misera, potius deploranda, quam tanquã
 dubia probanda est: sicut ea quoque quæ ante commemorã-
 uimus, plus satis nota sunt uniuerso orbi. Notum etiã est om-
 nibus, qualis sit magna ex parte uita Romane curiæ & ec-
 clesiæ, præsertim præcipuorum membrorum & spiritali-
 um personarum, cum tamen Paulus dicat eos qui Christiani
 nos, sese nominant & tamen absque pœnitentiã idolis serui-
 unt, auaros & prædones, impudicos scortatores, adulteros
 & qui alia scæda & abominanda perpetrent, qui gula &
 ebrietati dediti sunt, item conuitiatores & inuidos, non adi-
 tuos esse hæreditatem regni dei, quin & Christianos non
 debere*

*2. Cor. 5. 6.
 Ephel 4. 5.*

habere cum talibus ullam cōmunionem habere. Hæc autem cum ita sint, facile quivis Christianus hinc concludere potest, quid sibi de Romana ecclesia sentiendū sit, an se illi obstringere debeat, aut ab ipsa ad Christum & in eius ecclesiam confugere: quemadmodū etiā dominus suos facere docet in Apocalypsi 17. & 18. cap. Dolendum certe est, quod pijs hominibus subinde molestiæ exhibentur & negotium facessit propter Romanam ecclesiā, ac subinde de ea tales sermones habentur, quasi adhuc uetus illa Apostolica Romana ecclesia esset: & tamen omnes uident qualisnam sit, quid in ea fiat, et quid ab ipsa sperandum sit. Quare uitanda & deserenda est, & adherendum Christo domino & Christianæ eius ecclesie, quam confitemur sanctam & omnium sanctorum communionem esse.

QVÆSTIO VIII.

An dubitet de Romana ecclesia, ut tum ostendat ubinam uera catholica Christi ecclesia hætenus fuerit & adhuc sit: ut locum nominet ubi ecclesia sit & inueniri possit?

RESPONSIO.

Donatistæ, contra quos D. Augustinus scripsit, arbitrabantur ecclesiam Christi ad certum locum astrictam esse, ut nusquam, nisi in Africa & in Donatistarum angulis reperiri possit: quoniā alibi ubiq; extincta esset. Eodē modo isti conantur ecclesiā Christi in Papatū Romanū includere, ut nulla sit Christiana ecclesia nisi Romana, ita ut quæ non sit Romana, penitus Christiana nō sit. Ideoq; Græcas et Orientales ecclesias excōmunicarunt, & in uniuersali Christi ecclesia ingētia dissidia, offensas & turbas excitarūt. Quæ sioni aut eorū sic respondemus: Quandoquidē Christi ecclesia est catholica seu uniuersalis, nō potest certo loco astringere.

DE CHRISTIANA ET

aut concludi. Alioquin non amplius catholica siue uniuersalis nominari possët. Quod si catholica esse perseuerat, sicuti ueritas testatur, tum hactenus fuit & etiam nunc est in illis locis in quibus uera mēbra Christi sunt: hi nēpe qui in Christum credunt, ipsum pro unico suo pastore & seruatore inuocant, adorant & colunt, & præcipua illa signa habēt, de quibus supra dictum est. Atque ita locum nominauimus in quo uera & uniuersalis ecclesia Christi hactenus fuit, et ad huc reperiri potest. Loquimur autem de uniuersali ecclesia quæ in terris est, non de cœlesti. Eius enim ecclesiæ locus fidelibus notus & manifestus est.

Euangelium non e Roma exortum esse.

Verum quid ad id respondebunt isti homines, quod antequam Romæ ulla ecclesia Christi esset, gloriosa & per uniuersum orbem dispersa fuit Christi ecclesia, quæ tamen non Romana, sed Christi ecclesia nominabatur, & in omnibus locis erat ubicunque essent aliqui fideles. Nam ipsi quoque Pontificij confitentur D. Petrum secūdo anno Claudij Imp. hoc est. 10. annis post ascensionem domini, Romam uenisse ut Euangelium illic inchoaret & prædicaret. Namq; Euangelium non est Romæ exortum, sed ex Hierosolymis Romanæ & in uniuersum orbem propagatum est. Vnde etiam nonnulli Hierosolymam ecclesiarum matrem nominarunt. Roma uero cito, & quidem nimis cito appetere cœpit imperium aliarum ecclesiarum, atque ideo multa dissidia et discordias excitauit: non minimum malum & uenenum uniuersalis ecclesiæ. Adhæc non tantum in Græcia, uerum etiam ad Austrum, & in Oriente plurimi fideles sunt, qui nō tantum Iesum Christum agnoscunt, uerum etiā confitentur, adorant, inuocant, & colunt, atq; haud dubie ad regnum Christi pertinent, etiamsi Turcicæ tyrannidi & aliorum tyrannorum ciuili imperio subiecti sunt. Omnes autē isti non curant Romanum pontificem, & ecclesiam Romanam & ritus atque ceremonias

Plurimæ regiones Pontificem non agnoscunt.

cerimonias ab ipsa extra dei uerbum inuentas & institutas: non magis, inquam, hæc curant quàm nos hac ætate in nostris regionibus. Num autem ideo non pertinent ad regnum Christi? Quamobrem ecclesia Christi in illis quoque regionibus locum habet. Cum uero olim Romanus Pontifex petiisset à nonnullis ex his gentibus, ut se Romanæ ecclesiæ subicerent, ita illi, ut historia testantur, responderunt: Potentiam tuam & fastum non ignoramus: Auaritiam tuam satiare non possumus: Tyrannidem & libidinem ferre nolumus: ideoq; sicuti sumus ita manemus. Neque ideo pij isti uiri detrectarunt obedire Christianæ ecclesiæ, sed tantum pontificiorum sacerdotum libidini obedire renuerunt, nihilominus uero Christum amabant & illi seruibant, idq; eo plus, quoniam se Romano Pontifici subijciebant.

QVÆSTIO IX.

An credant extra illam ecclesiam nec salutem nec remissionem peccatorum esse? An credant etiam omnes eos qui destituta uoluntate sese ab ipsa separant, sint damnandi ut heretici & schismatici?

RESPONSIO.

Distinguimus inter has quæstiones: An extra Romanam Ecclesiam sit salus & remissio peccatorum? Item, An extra sanctam Christianam ecclesiam sit salus & remissio peccatorum? Ita nanq; sentimus & dicimus, extra sanctam Christianam ecclesiam non magis salutem quærendam esse, quàm in diluuiò extra arcã Noë salus speranda fuerit. Nam in communionem sanctorum reperitur uerus seruator Christus Iesus, remissio peccatorum, & omnia salutaria dona dei, quæ omnia uerbo Euangelij annuntiantur, & cordibus in

Extra Christianam ecclesiam non esse salutem.

DE CHRISTIANA ET

Extra Romanam ecclesiam salus esse potest.

scribuntur & inspirantur per spiritum sanctum ad uitam eternam. Extra ecclesiam uarij sunt in mundo errores, Genialismus, Iudaismus, Mahumetanismus, & alie hereses, atque Pontificie leges & superstitiones, quae omnia ignota et contraria sunt uerae ecclesiae Christi. Quamobrem bene salus et remissio peccatorum extra Romanam ecclesiam haberi potest. Imo fideles qui Christi uerbo credunt, & sentiunt uirtutem fidei & redemptionis Christi, et interea etiam uident quid agatur in Romana ecclesia, in qua coelum, remissio peccatorum & omnia sancta uenalia sunt, & precio, imo iniustus opib. perinde quasi oppignorata essent, redimi iubetur, quemadmodum in impudentissima illa indulgentiarum nundinatione apparet: non diu morantur in tali ecclesia, & student ne harum rerum ullo modo participes fiant, sed ut tranquillo & fideli corde absque pecunia ad gratiam dei confugiant, quoniam Esaie 55. hoc nomine homines a deo uocantur & obiurgantur, quod non ad ipsum ueniant, sed pecunias suas exponant pro illis rebus quae ipsis nullam salutem conferant. Quae so legat quisque diligenter hoc caput 55. huius prophetae. Quam autem huiusmodi nundinatio in ecclesia Christo & D. Petro (de quo tantopere, sed immerito gloria declarauit, eo quod ementes & uendentes bis flagellis e templo eiecit, Ioan. 2. & Matth. 21. cap. In Actis autem Apostolorum ita scribitur: Quum uidisset autem Simon magus, quod per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecunias, dicens, Date etiam mihi potestatem istam, ut cuicumque imposuero manus, recipiat spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum, Argetum tuum tecum percreat (uel ut alij interpretantur, Pecunia tua tecum sit in perditionem) qui donum dei existimaris pecunijs acquiri. Non est tibi pars neque sors in sermone isto: cor enim tuum non

non est rectum coram deo, &c. Act. 8. Quoniam uero deus per Petrum execratur eos quod non sint recto corde, et nullam etiam partem neque sortem habeant in ista ratione dei, omnes qui gratiam & dona dei (inter quas precipua sunt salus & remissio peccatorum) emunt & uendunt: & Romana ecclesia non potest se huius criminis infontem probare: ideo uere fideles non in ipsa querunt salutem aut remissionem peccatorum, sed ab ipsa ad Christum dominum confugiunt, & ab ipso uera fide salutem & remissionem peccatorum petunt.

Verum his omnibus hoc obijciunt Pontificia ecclesie defensores & concionatores, & nos hac obiectione in summum odium hominum conijcere conantur, et aiunt, Si in sola Romana ecclesia non reperitur salus & remissio peccatorum, tum nulli maiorum nostrorum salui essent, quandoquidem non aliam quam Romanam ecclesiam agnouerunt? Nos uero bene speramus de salute maiorum nostrorum, non quidem propterea quod in Romana ecclesia uixerunt & eius tyrannidem passi sunt: sed ideo quod simpliciter & recte summa dogmata seu capita uniuersalis Christiane ecclesie retinuerunt, duodecim nempe articulos Christiane fidei, precepta dei, sacram orationem à Christo traditam, quam dominicam nominamus. Quae dogmata unà cum Baptismo non excogitata & inuenta sunt à Romana ecclesia, sed à sancta Apostolica doctrina & ecclesia hucusque permanserunt, & deus pro sua clementia ita res gubernauit, ut inter tot leges, instituta, & cerimonias Romanae ecclesie haec capita integra conseruarentur. Quin etiam suam gratiam largitus est pijs hominibus, ut in summa necessitate morte urgente, perunque omnes superstitiones Pontificias nihili fecerint, & se totos commiserint gratiae dei & morti Christi, et ad mortem usque perseuerarint in confessione articulorum fidei.

De fide & salute maiorum nostrorum.

DE CHRISTIANA ET

& in precatone orationis dominice. Quamuis enim per
 omnem etatem erroribus & superstitionibus Pontificijs op-
 pressi fuissent, nihilominus tamen deus suam gratiã in mor-
 te misericorditer illis largitus est, sicut Latroni in cruce, ne-
 que eos propter infœlicem Papatum abiecit. Præterea ue-
 ro innumeri pij homines omnibus etatibus fuerunt, qui Ro-
 mam, Pontificẽ, eius sacerdotes & eorum uitam nunquam
 probarunt: imò multipliciter omnibus seculis de uarijs one-
 ribus conquesti sunt. Præterea uero deus omni etate, præ-
 sertim uero in summa tyrannide & fastu Romanae ecclesie
 uiros doctos misit, qui pios homines instituerunt, & eorum
 hypocrisim, qui spirituales nominantur, patefecerunt, ac sa-
 lutem ueram in Christo ex uerbo dei prædicarunt. Quam-
 uis autem plerique horum occisi sint, quemadmodum Chris-
 stus, Prophetæ, & Apostoli prædixerunt, nihilominus ta-
 men doctrina eorum inter homines permansit ad consolatio-
 nem electorum: ita ut deus omnibus temporibus electos suos
 habuerit, etiam in medio Papatu. Ac plane tum idem conu-
 git & adhuc hodie fit, quod Helie temporibus factum est.
 2. Reg. 19. Cum enim is arbitraretur se unum ac solum ex uere fideli-
 bus superesse, & ecclesiam funditus esse euersam, respon-
 dit illi deus, Adhuc 7000. uirorum habeo, quorum nullus
 genua flexit Baali. Haud dubie ergo Christus omnibus secti-
 lis suos habet, qui genua sua Papatui non flexerunt, neque
 in postrum flectent. Præsertim cum etiam in Reuelatione
 Iesu Christi Ioanni facta, post multa pericula indicata que
 euentura sint ecclesie, signentur multa millia, imò infinitus
 numerus eorum, quibus ista pericula nihil nocitura sint. Eti-
 am si uero plures è maioribus nostris uehementius Papatui
 adhesissent quàm eorum saluti conduceret, quemadmodum
 etiam prædictum est, magnam fore seductionem & calamita-
 tem: non tamen hinc sequeretur Romanam ecclesiam uni-
 cam

eam & catholicam ecclesiam esse : non magis quam sequatur Ieroboamicam ecclesiam ueram dei ecclesiam fuisse. propterea quod magnus Israelitarum numerus longo tempore illi adhæsit . Imò eodem tempore multi in Israele erant , qui non propterea damnati fuerunt quod regnum à Ieroboamo seductum fuerat . Deus enim omnibus seculis suos electos habet , quorum potissimum gratia prophetas suos mittit , ut errores indicent , & ueritatem doceant .

Præterea arbitramur hos iure pro schismaticis & hæreticis habendos esse , qui destinato consilio , ex libidine animi , maligne & pertinaciter seipos à sancta & catholica Christi ecclesia separant . Separare autē uel schisma & hæresim insituere hic pro eodem accipimus . Germanicū enim nomē hæretici *kätzer* , ab Hebræo *Kazar* deriuatū est , quod abscindere & separare significat . Vnde nos in Germanica lingua pannum lacerum aut carnes frustulatim dissectas dicimus esse *zerkätzeret* , separatas , sectas & laceras . Quamobrem nomen hæretici *kätzer* , significat factionum & dissidiorum authorem aut defectorem schismaticum , nō eum qui nefanda libidine contra naturam se polluit , & igne puniendus est . Etsi talis quoque iure *kätzer* à Germanis nominatur , propterea quod uiolarit & ruperit fœdus & ordinem à deo institutum , de quo scribitur in sacris literis , quod omnibus animantibus ad Adamum adductis , non inuentum est ei simile quod ipsi conueniret , & illi cōiungi posset , & propterea deum ex latere uiri mulierem formasse , ac instituisse ut mas & foemina matrimonio coniungantur , & sint caro una . Latini hæresim et hæreticos ab electione nominant . Deus namq; in suo uerbo per Prophetas et Apostolos diligenter & plene præscripsit quid nobis faciendum & credendum sit , & addit , *Ea que præcipio tibi , facies , nō addes quicquā , neq; auferes . Neq; enim facietis quisq; quod sibi bonum*

Quid sit
schisma aut
hæresim , fa-
cere .

Deut. 4. 12.

DE CHRISTIANA ET

nifum fuerit, sed ea quæ ego præcipio uobis. Quicumq; igitur inobediens est, & alia quæ deus uerbo suo non præcepit, excogitat & eligit, atq; ea in re seipsum à uerbo dei & his qui illud sequuntur separat, ac peculiarem uiam & rationem instituit & in eam alios quoq; pellicit, & arrogans, pertinax, contentiosus & contumax est, & in his post multiplicem institutionem perseverat, hunc ueteres hereticum nominarunt. Latini enim heresim sectæ nomine interpretati sunt, sectæ quoq; & sectarij nomen etiam à Germanis receptum est. uerum quia hæ uoces à Latinis desumptæ sunt, non ab omnibus uulgo recte intelliguntur. A secundo enim secta & sectio dicitur, ueluti cum lignum integrum in multas partes secatur: aut hi qui prius in eadem sententia & opinione erant, disident & in uarias sententias diuiduntur, ut singuli ferè aliquid peculiare habeant: huiusmodi autem partes ab alijs seiunctæ, sectæ appellatur: ueluti inter philosophos Gentium uariæ sectæ fuerunt, Epicureorum, Stoicorum, Peripateticorum, in quibus singulæ sectæ peculiare opiniones habebant. Veteres tamen inter heresim & schisma distinxerunt: de qua distinctione non opus est ut hoc loco dicamus, nisi illud tantum, non quamuis dissensionem heresim esse. Etenim cum primum Apostoli prædicare inciperent, & ecclesiam ædificare, hoc est, Christo populum ex Iudeis & Gentibus adducere, ut omnes in Christo cuncta quærent, doctrina eorū heresis nominata est: sicuti aperte ex 24. ca. Act. cognosci potest. Ideo autem Iudæi Apostolorum doctrinam heresim nominarunt, quod longe alia & diuersa huius doctrinæ ratio esset, quàm illius quæ hactenus in Iudaismo recepta fuerat, ideoq; sectam & defectionem arbitrabantur ab ea fide quam ipsi ueram iudicabant, sicuti contra Christianorum falsam esse iudicabant.

Quam-

Quamobrem ubicunque dissidium, schisma aut hæresis instituitur, ibi necesse est prius unitatem fuisse quæ ab hæreticis dirimatur. Quamobrem tenendum est, quæ unitas, aut quodnam totum illud sit quod hæretici diuidunt, & inde etiam nomen suum habent. Non enim omnis unitas bona est, & utile est tales dissipari: ueluti malorum hominum concordia & unitas, per quam & ipsi pereunt & secum alios quoque perdunt. Vnde dominus in Euangelio dixit, Ne existimetis quod uenerim ut mittam pacem in terram: non ueni ut mitterem pacem, sed gladium. Nam ueni ut dissidere faciam hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, &c. Matthæi decimo capite. Neque tamē dominus, qui hæc dixit, ideo hæreticus fuit: quemadmodum Apostoli quoque non possunt hæretici & schismatici nominari, propterea quod dissidium aut schisma in Iudaismo & Gentilismo in unitatem ecclesiæ Christi introduxerunt. Itaque querendum à nobis est, quæ nam sit uera unitas & concordia quæ non sit diuidenda. Sicuti igitur unus deus, unus mundus, & Sol unicus: ita etiam unica tantum diuina ueritas est, unica uera Christiana fides, in qua omnes fideles unanimes audiunt & sequuntur diuinam ueritatem, & unicum uerumque deum, toto corde, totaque anima, & omnibus uiribus amant, adorant, inuocant, & colunt. Quoniam uero deus unicū suum filiū dominū nostrum Iesum Christū, dedit seruatorē totius mūdi, in quo uno omnis salus & plenitudo posita est, ideo fideles in ecclesia omnē salutem in solo Christo mediatore querunt. Hunc fideles p unico suo capite agnoscūt: p unico pastore, pōtifice & aduocato corā deo patre: p unico et æterno sacrificio, quod semel in cruce oblatū est ad plenam remissionem omnū peccatorum: pro iustitia sua, & in summa, Christum eum agnoscunt, in quo omnia hæc

Qua nā iure posita sit unitas Christiāne ecclesie.

DE CHRISTIANA ET

beant quæ et ad æternam uitam, & nunc quoque ad præsentem uitam pie & innocenter agendam, ipsis utilia & necessaria sunt. Neque alijs medijs aut auxilijs opus habent, quoniam in solo Christo omnia habent, neque ulla re præterea indigent, imò nullam optant. Et in hac re omnes simul firmiter seruant ueram unitatem sanctæ Christianæ fidei, quæ uni duntaxat deo Patri confidit, per dominum nostrum Iesum Christum filium dei, in uirtute Spiritus sancti. Sacramenta quoque Christi, Baptismus & Coena domini, in hunc finem spectant, quibus pij sese deo & hominibus obstringunt, ac sibi inuicem in mutua charitate seruiunt. Hoc igitur est totum illud seu unitas, quæ diuisa facit hæreticos.

Exemplar
præ unita-
tis in eccle-
siâ & fidei.

Exempla autem huius rei habemus in ueteri populo dei, cui deus præcepit, ut ipsum amarent toto corde, tota anima, & omnibus uiribus, idèoque omnes in unam ecclesiam conclusit, unam legem omnibus dedit, & unicum duntaxat fœdus cum illis pepigit, unicum præterea tabernaculum seu templum, unam arcam fœderis, unum altare, sacris sacrificium, & sacerdotium inter illos instituit. Sacramenta quoque ueterum Circuncisio & Pascha huic unitati deseruiabant, ut scilicet omnes unus populus essent sub uno deo & in una fide. Idèoque illis interdixit, ne alienos deos, hoc est, omne id quod extra ipsum unicum uerumque deum, loco dei & liberatoris haberi posset, colant: interdixit etiam illis ne alienas religiones amplectantur, neque usquam alibi, nisi uno in loco, aut alia ratione quàm à se constituta sacrificent. Contra hæc instituta dei aperte egit primus Israelitarum rex Ieroboamus: nam primum unicam ecclesiam in partes discidit, & decem tribus ab unico templo, ara, sacerdotio & sacrificio & à constituto atque descripto dei cul-

tu abstraxit, ac pro suo arbitrio duo templa edificauit, in quibus idola constituit, aras erexit, sacerdotes pro sua uoluntate elegit: quæ de re legatur liber primus Regum, duo decimo & decimatertio capite. Hic summus fuit hæreticus seu dissector ecclesiæ dei, ideo sæpius & grauitèr in uerbo dei reprehenditur. Secutus hunc est Achabus rex, qui præterea impurum Baalis cultum addidit, & populum longius à uera uia et unitate abduxit. Quare uterq; à deo cum omni familia eradicatus est.

Postquam uero beati Apostoli Christum, & in ipso duntaxat omnem salutem hominibus prædicarunt, & super hanc petram sanctam ecclesiam in hoc mundo edificarunt, & ecclesiæ scripta sua unà cum Prophetis libris, in quibus omnis doctrina plene continetur, reliquerunt: in scriptis suis prædixerunt uenturos qui doctrinam, fidem, & ecclesiam diuidant: breui igitur tales in ecclesiam inuaserrunt, & quotidie creuerunt. Horum alij negarunt sanctam trinitatem: alij diuinam, quidam uero humanam Christi naturam: aliqui corruptionem humani generis, Originale ut uocant peccatum, extenuarunt: atque humanis uiribus & libero arbitrio, item operibus legis & meritis humanis, contra gratiam dei, iustitiam & salutem tribuerunt. Omnes isti diuinam scripturam & ecclesiam lacerarunt, eo quod sibijpsis factiones instituerunt, ac stultos homines per sua diuerticula ab unica uia & Apostolica ecclesiâ ad interitum abduxerunt: adhæc omnia ex seipsis confinxerunt, aut ab alijs absque scripturarum firmis testimonijs tradita, amplexi sunt, & pertinaciter defenderunt ac propagarunt. Quare merito ueteres eos pro schismaticis & hæreticis habuerunt.

Primi hæretici & schismatici in Apostolica ecclesiâ.

An hæretici sint hi qui nostra ætate Euangelium prædicant.

Quamobrem si qui nostris temporibus nominatos er-

DE CHRISTIANA ET

rores & factiones renouant, aut aliquid ex seipsis &
 contra scripturas confingunt, uel scripturam & unicam
 Christianam ecclesiam lacerant, & partes has Christo
 ablatas sibi uendicant: & insuper meliora ex scripturis
 edocti, conceptum errorem deponere nolunt: item si
 alium deum, aliud Euangelium, alium Christum prædi-
 cant, & corda fidelium diuidunt, ut non unum tantum de-
 um toto corde, sed alios quoque deos ament, & ut deum
 non solum, sed præterea creaturas quoque inuocent, adoe-
 rent, & colant: si item salutem & omnem plenitudinem
 non in Christo solo, sed multis alijs in rebus positam esse do-
 cent, ac Christum dicunt nominari quidem in scripturis
 pastorem, caput, summum Pontificem, aduocatum & in-
 tercessorem, sacrificium pro peccatis, iustitiam & red-
 emptionem fidelium, uerum ipsum non ita unum ac solum
 hæc omnia esse ut non etiam aliæ res illi coniungi possint:
 præterea si qui sacramentis Christi aliter utuntur quam
 ad inseparabilem unitatem ecclesiæ promouendam. Si, in-
 quam, uel alij, uel nos ipsi hæc faceremus quæ commemora-
 ui, merito tales de hæresi suspecti essent, quod scilicet se-
 ctarum & dissidij authores essent in fide & unica Chri-
 sti ecclesia. Quoniam uero nos omne studium & dili-
 gentiam adhibemus, ut uetus & prima simplicitas atque u-
 nitas ueræ fidei & Christianæ Apostolicæ ecclesiæ restitua-
 tur, & Christus solus in cordibus fidelium, eam quam des-
 cet dignitatem obtineat, ac ut nos in ipso pie in hac uita,
 & posthanc uitam in æternum uiuamus, spero nullos pi-
 os & honestos homines nos pro hæreticis ideo damna-
 re & infamare posse, quod Romanam ecclesiam de-
 seruimus, non quidem ueterem in illis rebus, quas cum
 uniuersali Apostolica ecclesia communes habet, sed tan-
tum

tum nouam, idq; in his duntaxat rebus quas ex se ipsa alienas à uerbo dei instituit, & multorum abusuum & scandalorum causa fuit. Cum etiã insuper plena sit peccatis & flagitijs, &c. & dominus ex ea nos exire iubeat, Rom. 16. 2. Corinth. 6. Apoc. 18. &c.

DE CONSTITUTIONIBVS III.

Ecclesiæ & Concilijs.

QVAESTIO X.

An firmiter & sine dubitatione credant & doceant, quod sancta Romana & catholica ecclesia mandat credi et præcipit?

RESPONSIO.

DE sancta catholica ecclesia supra ex Euangelio scriptissimus, ipsam unicus pastoris uocem audire, alienorum autem uocem non audire. Quare facile hinc colligi potest, nihil ipsam credendum præcipere, quod non ex ore domini acceperit: præsertim cum Paulus dicat, fidem ex auditu esse, auditum autem per uerbum dei, siue Christi. Quamobrem cum fideles firmiter credant uerbo dei, illa etiam credunt, quæ sancta ecclesia mandat credi & præcipit. Nihil enim credi mandat nisi quod uerbo dei continetur. Quæcunq; uero contraria sunt uerbo dei, non sunt credenda, etiamsi ecclesiæ aut quocunq; alio nomine & titulo ornentur.

De Romana ecclesia manifestum est, multa eius nomine credenda & seruanda præcipi, quæ ueteri ecclesiæ omnino incognita fuerunt, neq; uerbo dei nituntur. Quæ autem huiusmodi sunt, deus prohibet credere aut recipere. Nam per Ieremiam prophetam inquit, Nolite audire uerba prophe-

Quatenus ecclesiæ constitutionibus credendum sit.

Ierem. 23.

DE CONSTIT. ECCLESIAE

Esai. 29.
Matth. 15.

Tit. 1.
Galat. 1.

Finis huius
Quaestio-
nis.

tarum, qui uisionem cordis sui loquuntur, nō de ore domini.
Et dominus in Euangelio ex Esaiā propheta inquit, Frustra
me colunt, docentes doctrinas mandata hominū. Paulus uer-
ro negat ueritatem inesse hominum constitutionibus: & ex-
cratur omnem doctrinam ab Euangelio diuersam.

Ex hac autem quaestione facile apparet, istos homines ni-
hil aliud desiderare & querere his quaestionibus, quam ut
Romana ecclesia, hoc est ipsimet, habeantur pro unica uera
ecclesia, & ut omnia quae seruanda & credenda praeci-
unt, absq; ulteriori inquisitione recipiantur. Cur nō urgent,
ut sacrae scripturae, siue uerbo dei, absq; ulla dubitatione &
firmiter homines credant, & agnoscant omnia in sacris lue-
ris plenē contineri & tradita atq; descripta esse quae ad ue-
ram salutem faciunt, sicuti Paulus confitetur 2. Timoth. 3.
Verum non dei honorem & progressum uerbi eius quae-
runt, sed propriū honorem & suarum legum atq; consue-
tudinum auctoritatem & firmitatem.

QVAESTIO XI.

An credant Christianae Ecclesiae constitutiones siue man-
data: item Patrum Canones & Decreta esse ex spiritu san-
cto, neq; Christo & scripturis aduersari?

RESPONSIO.

Quatenus
Patribus
credendum
sit.

DE constitutionibus ecclesiae proxima Quaestione res-
pondimus. Canonum autem & Decretorum, quae Pa-
tres sanciuerunt, haec ratio est. Deus fidelis noster parens, ec-
clesiae suae indicem seu Lydium lapidē quam exactissimum
dedit (uerbum suum utroq; Testamento comprehensum) ad
quem omnia quae auri loco, hoc est, pro diuina & certa ue-
ritate nobis offeruntur, examinemus & probemus an puri-
tati sint, an mixtū et adulterinū. Canones & Decreta Pa-
trium

trum auri loco nobis offeruntur quod sint diuina ueritas. Verum cum Patres homines fuerint qui errare possunt, & ipsi dixerint doctrinae institutis & decretis suis non esse credendum, nisi ad Lydium lapidem sacrarum literarum examinata & probata fuerint: certe ea ad normam scripturarum examinari & probari debent, quemadmodum Paulus docet 1. Thess. 5. & Ioannes 1. Epist. 4. cap. Si igitur sacris literis congruunt, ex spiritu sancto sunt, neque Christo & scripturis aduersantur: sin minus, tum non sunt ex spiritu sancto, & Christo atque scripturis aduersantur, ideoque non sunt credenda & seruanda. Multos uero canones & decreta Patrum aperte repugnare sacris scripturis longum esset commemoratu: ueruntamen quantum cognitu necessarium est, facile ex his questionibus percipi poterit. Nam ferme omnia de quibus isti homines contendunt, hominum decreta sunt, seu Patrum constitutiones. Non autem inter se similes sunt Patrum constitutiones, sed saepe sibi mutuo repugnant. Nam quaedam Patrum constitutiones coniugia spiritualium, ut uocant, hoc est, ministrorum ecclesiae, oppugnant: sed contra notum est quid de illis docuerit Gangrensis Synodus, quae omnes eos excommunicat, qui presbyteros propter coniugia discernunt, & minoris aestimant. Plura praeterea huius generis in ipsis Pontificum decretis reperiuntur. Quare autem quaeso isti homines non ita pugnant propter leges & decreta dei, quo illa mundo commendentur tanquam salutariae? Nusquam horum uel uerbo mentionem faciunt in omnibus questionibus. An non igitur Phariseos & Scribas referunt, qui potissimum propter Patrum constitutiones Christo & discipulis eius repugnarunt, legem autem dei (quod dominus illis objicit) non curabant, imo Patrum constitutionibus legi derogabant, Matth. 15. Marc. 7.

DE CONSTIT. ECCLESIAE

QVAESTIO XII.

An uniuersalibus Cōcilijs, quæ legitime celebrata sunt, credere & obedire oporteat? & an ea, quasi non errarint, in dubium reuocare, & de illis disputare non liceat?

RESPONSIO.

Quatenus
Concilijs
credendum
sit.

Questio hæc tres questiones cōplectitur. Primam, An uniuersalibus Concilijs, quæ legitime celebrata sunt, credendū et obtemperandum sit? Ad hanc questionem respondemus, omnia Concilia tam uniuersalia quàm provincialia, ut uocant, omnem suam auctoritatem & fidem habere duntaxat ex uerbo dei. Quare si leges & decreta Conciliorum ex uerbo dei desumpta, & per illud confirmata sunt, merito illis tanquam uerbo dei credendum & obtemperandum est. Sin minus, nulla est auctoritas ullius Concilij contra ueritatem sacrarum literarum. Constantinus Cæsar Patribus in primo uniuersali Concilio Niceæ legitime congregatis obtulit scripturas Veteris & Noui Testamenti, & ex illis omnes controuersias diiudicare iussit.

An Concilia errarint.

Psal. 15.
Rom. 3.
Iacob. 3.

Secunda quæstio est, An Cōcilia unquã errauerint? Imò ita querunt quasi nunquam errauerint. Quoniam uero omnia Concilia ex hominibus olim congregata fuerūt, & nunc quoq; congregantur: homines uero errant, & errare possunt, & sæpenumero etiam errarunt: nam David inquit, Deum ueracem, omnem autem hominem mendacem esse: & Iacobus, In multis, inquit, labimur omnes: sequitur Concilia quoq; errare posse. Tum autem cum deum uerbumq; eius sequuntur non errant, ut supra abunde ostendimus. Concilia autem errasse, & ideo sæpe sibi repugnasse, ac unum ab altero damnatum fuisse, ex historijs cognosci potest. Neq; enim hoc loco necesse est omnia prolixè commemorare.

memorare, quandoquidem tantum breuiter ad cōmemoras
tas quæstiones respondere statui.

Tertia quæstio est, An ea quæ semel in Concilijs bene et
recte decreta sunt, rursus in dubium reuocare, & contra ea
de nouo disputare liceat? Ad hanc quæstionem sic respon-
deo: In illis quæ Concilia ex uerbo dei bene & recte decre-
uerunt, eorum cognitioni & decreto merito acquiescendū
est, neq; hæc in dubium reuocanda sunt. Veluti prima Oe-
cumenica Concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephe-
suum, bene & recte ex uerbo dei decreta fecerunt, De san-
ctæ Trinitate, De Diuina et humana Christi natura, De Spi-
ritu sancto, & similibus rebus quæ ad has pertinent. Ante-
rim tamen nullo modo in deum peccant, quicumque sese illis
opponunt à quibus hæc rursus in quæstionem uocantur, &
asserendam ueritatem contra eos disputant. Isti uero qui
huiusmodi disputationum authores sunt, peccant, ut nostra
etate Seruetus Hispanus & alij nonnulli in apertis dogma-
tibus fecerunt. Confitemur etiam utiles & necessaria olim
fuisse & nunc quoq; esse leges piorum Imperatorū & re-
gum, quibus cauetur ne blasphemæ & impie disputationes
habeantur.

Veruntamen Pontificij sese hoc nomine tueri non pos-
sunt, quod hac ratione nihil scribendum aut disputandum sit
(hoc enim admodum desiderant, quippe qui norunt se esse
possessores male fidei) contra noua ipsorum intra aliquot
centenos annos celebrata Concilia. Etenim nimium apertū
est, & negari non potest, ipsos multa in suis Concilijs insti-
tuisse & sanxisse contra consuetudinem primæ ecclesiæ &
aperta testimonia sacrarum literarum, quæ saluo honore
non possumus intacta relinquere. Præterea ab aliquot sæ-
culis plures sancti, docti fideles, fortes & sinceri dei mini-
stri uociferati sunt, Romanam ecclesiam plenā esse abusi-

An de arti-
culis decle-
tis & con-
firmatis di-
sputandum
sit.

An contra
Pontificia
dogmata
disputare
liceat.

DE CONSTIT. ECCLESIAE

bus, erroribus, peccatis, flagitijs, & scandalis, ideo graui est
seria reformatione opus habere. Sed isti hæc omnia contem-
gere & oblinere uolunt, dicentes, non licere rursus loqui
aut disputare contra ea quæ semel in Concilijs constituta et
decreta sunt. An uero hoc coram deo & hominibus iustum
sit, prudentes facile animaduertunt.

Augustini
sententia
de Conci-
lijs & Pa-
tribus.

D. Augustinus quid in hac re sentiendum sit, optime docet: iubet enim tantum Biblijs scripturis absque omni contradictione credere, scriptis autem Patrum hactenus creditum esse, quatenus scripta sua testimonijs sacrarum literarum confirmant & probant, Epist. 19. in. 48. Contra Cresconium lib. 2. cap. 32. De peccatorum meritis & remis. cont. Pelag. lib. 3. cap. 7. De uera relig. cap. 10. & Contra epist. Pelag. ad Bonifac. lib. 4. cap. 8. Contra Maximinum lib. 3. sic ait, Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu de-
bes Ariminense tanquam præiudicaturus proferre Concilium: sed scripturarum authoritatibus disputemus. Libro autem 2. contra Donatistas cap. 3. Concilia scripturæ subijcit, & sepe priora à posterioribus emendari posse dicit. Item De unitate ecclesiæ, cap. 16 scripturam inquit fundamentum & firmamentum esse ecclesiæ & omnium rerum in ecclesia.

QVÆSTIO XIII.

An Paulus, Petrus, Iacobus, & reliqui Apostoli, in primo Hierosol. Cōcilio, hereticos (qui conabantur circumcissionem & legem Moysis fidelibus imponere) aut ex ea secta Laicos homines, in Concilium admiserint?

RESPONSIO.

Accusato-
res & iudi-
ces esse uo-
lunt.

Scopus & finis huius Quæstionis est, quod cupiunt si forte liberam Collationem & disputationem in Concilio aut

no aut alioqui recusare non possint, & si cogantur ut in legitimo colloquio rationem fidei & religionis suæ reddant, ut tum saltem aliquam prerogatiuam habeant quo minus aliquid contra ipsos statui possit, ac ipsi ab erroribus, abusus & peccatis ad piam & deo acceptam uitam reuocari possint. Huc enim omnia tendunt, ut ipsi soli in Concilio locum habeant, neq; queng; Laicum, aut qui non eiusdem færmæ sit, ferre cogantur, sed ut soli habeant omnem potestatem accusandi, dicendi testimonij, & statuendi ac iudicandi, ut hac ratione uniuersa pro suo arbitrio administrare possint. Atq; ita aliquot iam sæculis maiores ipsorum Concilia celebrarunt, qua ratione sibi utile fore iudicabant. An uero hoc deo probetur, æquum sit, & aliquem bonum fructum ecclesiæ afferat, tempus ipsum, oppressio ueritatis, interitus piorum hominum, & misera gubernatio ecclesiæ satis declararunt: & facile etiam omnes fideles & prudentes iudicare possunt.

Due autem sunt partes huius quæstionis. Prima, An Apostoli in primo Concilio Hierosolymitano hereticos, qui pijs circumcisionem & legem Mosis obtrudere conabantur, in Concilium admiserint? Arbitrantur autem hoc à nobis negandum esse, quo statim deinde cõcludere possint, nos quoq; quod heretici simus non audiendos, neq; in Concilium admittendos esse. Veruntamen etiamsi hereticis non datus fuisset locus & facultas sententiã suam proponendi in Hierosolymitano Concilio, non tamen hinc sequeretur nobis audientiam denegandam esse, neq; permittendum ut in legitimum Concilium (nam alioqui iniqua & quæ ipsorum factionis sunt non multum curamus) admittamur. Etenim non sumus heretici, sicuti illi qui Paulum oppugnabant.

Imò quod plus est dicimus, Apostolicam doctrinam, quam Paulus in Concilio proposuit, pure à nobis seruari & doce-

An Apostoli
hereticos
in Concilio
admiserint.

DE CONSTIT. ECCLESIAE

Summa doctrinae Pauli & aduersariorum eius.

An haeretici in Concilio admittendi sint.

ri: uos autem doctrinam aduersariorum Pauli defendere & obtrudere hominibus, imò ui & armis inculcare. Nam hæc summa fuit doctrinae Pauli, Peccatores apud deum per fidem in Christum iustificari, non per Circumcisionem aut opera legis. Huic doctrinae opposuerunt se aduersarij Pauli, qui & ipsi fideles erant, & fidem in Christum predicabāt, non tamen pure, & addebant oportere circumcidi, seruare legem, & per opera saluari. Hanc autē fuisse utriusq; partem sententiam atq; doctrinam docet 13. caput Actorum, & epistola D. Pauli ad Galatas. Cum igitur uos doceatis merita operum, & dicere audeatis, iustificationem nō esse ascribendam sole fidei in Christum, sed etiam bonis operibus, considerate nōsne an uos uestra doctrina propius accedatis ad aduersariorum Pauli sententiam. Quamuis autē illi tales fuerint, nihilominus tamen sententiā suam in Concilio Hierosolymitano proposuerunt & auditi sunt: nam in Act. 15. cap. scribitur, magnam disceptationem fuisse inter ipsos & Paulum ac Barnabam. Ita etiam si haeretici essemus, qui tales non sumus, æquē in Concilio ac illi audiendi essemus. Quare cum Apostolorū exemplum, quo uos usi estis, ostendat Apostolos damnasse illos qui contraria Paulo docebant, & nos antea docuerimus uos quoq; eadem docere: sequitur uos etiam in illis damnatos esse. Si autem iuxta uestrā sententiam aduersarij Pauli non habuerunt locum aliquem in Concilio, uos quoq; qui illis similes estis, nullum locum in legitimo Concilio uestro ipsorum iudicio habebitis. Si uero hi Concilio interfuerunt qui Pauli doctrinae assentiebantur, et contra eos qui Paulo aduersabantur sententiā protulerunt, merito nos quoq; in Concilio sedebimus, et contra uos pronunciabimus. Eadem namq; cum Paulo de Christo, de fide in Christum, & de iustificatione docemus, nempe nos per fidem in Christū, non per opera iustificari. Itaq; hac ratione apparet

apparet questionem hanc contra uos ipsos facere.

Secunda pars huius questionis est, An Apostoli in Concilio admiserint laicos siue idiotas qui commemoratam heresim sequebantur? Verum ipsi hoc loco id potius quærunt, An laici qui hereses sequuntur, in Concilia admittendi sint? Hic primum diligenter considerandum est, quinam hereses sequantur, & tum uidendum est quonam hæc quæstio spectet, & quosnam excludere conentur. Secundo respondemus, pios principes & magistratus, ac honestos laicos, qui Euangelio, quod nos prædicamus, fidem habent, non sequi hereses, ideoq; iure posse Christianis Concilijs & colloquijs interesse. Non ignoramus uestram consuetudinem & tyrannicam maiestatem, qua laicos aliquandiu in Concilio admittitis consilij & discendi causa, ut dicitis, uerum quando res serio agitur & concludendum est, tum excluditis eos, & hi tantum in Concilio sedent, qui decisiuas sententias ferre possunt, nempe soli episcopi. Verum in Actis Apostolorum hoc ipso loco quem pro uobis adducitis, sic scribitur, Tunc placuit Apostolis & Senioribus, cum tota ecclesia, &c. quo loco haud dubie idiotæ seu laici in tota ecclesia numerantur, eo quod & ipsi gratiã et spiritum Christi habeant. Quamobrem non possunt nec debent excludi à colloquijs quæ de religione instituuntur. Neq; ferendū est principibus & magistratibus, ut hi qui se spirituales nominant, sibi soli omnē potestatem in his rebus uendicent.

An Apostoli
li laicos in
Concilium
admiserint.

QVAESTIO XIII.

Quare Paulus & Barnabas non Antiochie cum hæc secta transegerint, sed Hierosolymam ad Petrum ascēderint, & ipsum rogarint ut de hac heresi pronunciaret quid sentiendum sit?

RESPONSIO.

D

DE CONSTIT. ECCLESIAE

Apostolis
non licebat
transigere
& pacifici
cum aduer-
sarijs.

Galat. 2.

Quare Pau-
lus Hiero-
solyman
ascenderit.

Apostoli non potuissent cum aduersarijs transigere, nisi et ipsi aliquid de sua doctrina remittere uoluissent, & propius ad aduersariorū doctrinā accedere: et idem etiā aduersarij fecissent. Verum inter duas has propositiones, si des in Christū homines iustificat absque operibus legis: itē, Lex siue opera iustificat hominē corā deo, nō fides in Christum: nulla intermedia constitui potuit. Neq; etiam licebat Apostolis à doctrina sua recedere, & aduersarijs aliquid condonare. Etenim de his D. Paulus inquit: Quibus ne ad momentum quidem cessimus per subiectionem: ut ueritas Euangelij permaneret apud uos. Scientes non iustificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi. Quod si dum quærimus iustificari per Christū, reperimur & ipsi peccatores: num Christus peccati minister est? Absit. Nam si quæ destruxi, ea rursus ædifico, transgressorem meipsum constituo. Quare Apostoli non potuerunt cum aduersarijs suis neq; Antiochia neq; Hierosolymis transigere atq; descendere, neq; etiam transegerunt. Quin Hierosolymas non ideo ascenderunt ut cum illis transigerent & paciscerentur, multo minus uero Petrum rogarunt ut rem inter ipsos componeret & transigeret. Sed ascensus eorum hæc fuit præcipua causa. Heretici iactabant inter fideles, ab Apostolis Hierosolymis sese missos esse, & eadem cum Apostolis docere: aliter enim Apostolos, aliter Paulum & Barnabam Euangelium prædicare. Itaq; ut omnibus manifeste apparet hanc hereticorum iactationem falsam esse, Hierosolymas ascenderunt: ideoq; deinde Apostoli & Hierosolytana ecclesia scripserunt ecclesijs Gentium, in quibus Heretici falso hæc contra Paulum sparserant, & inter alia his uerbis utuntur, Quoniam audiuimus quod quidam è nobis egressi turbauerunt uos uerbis, quibus hoc non imperaueramus, &c. Lege Act. 15. & ad Galat. 2. cap.

QVAESTIO XV.

An non Paulus primo loco sententiã dixerit in isto Concilio? item, an spiritus sanctus huic Concilio interfuerit? Quod si hæc uera sint, quare ipsi cum suis sectatoribus ecclesiam D. Petri suo honore spolient, & ea quæ spiritus sanctus inspirat, in dubium uocare audeant?

RESPONSIO.

Apparet ex hac questione in quem finem etiam priores ab earum authoribus conscriptæ sint, nempe ut omnes in dirimendis controuersijs de religione Romanam sedem accedant, & omnem interpretationẽ à Pontifice accipiant. Verum si Romana ecclesia sincera adhuc esset, quemadmodum Hierosolymitana eo tempore fuit quo Paulus & Barnabas illuc ascenderunt, non pigeret nos ab ipsa responsa petere & accipere. Quia uero doctrina & ecclesia quam Petrus in Iudæa plantauit, non Romæ modo, sed in Hierosolymis quidem est nostra ætate, & Romæ illi potius reperiuntur de quibus toto cap. 2. posterioris epist. D. Petrus uaticinatus est, merito ab ea abhorremus. Interim tamẽ ueterẽ doctrinã et ecclesiã D. Petri non spoliamus suo honore: uerã enim ueteremq; doctrinã & ecclesiam Petri sequimur, & omnes controuersias religionis dijudicari petimus ex D. Petri & aliorũ Apostolorum doctrina. Quare Romani illi Curtisani suã potius manticã inspiciant, & diligenter considerent, quã amplos honores D. Petro & eius sedi atq; ecclesie tribuant, quã in forũ nundinatorium & omnium scelerũ sentinam cõmutarunt, sicut toti orbi manifestum est, & omnes pij merito conqueruntur.

Paulus quidem primo loco sententiam dixit in Hierosolymitano Concilio, sed quid inde efficere uultis? An ignorat

Non spoliamus ecclesiam D. Petri suo honore.

Paulus primum locũ, in Concilio habuit.

DE CONSTIT. ECCLESIAE

tis eum accusatorem fuisse suorū aduersariorū, quare oportuit ipsum sermonem & totam actionem inchoare. Miror tamen uos non tribuere D. Petro primum locum in Concilio. Etenim tantum de primo loco & de maiore gloria & honore cōtenditis. Penitus enim isti homines obliuioni commendarunt Christi doctrinam, qui adeo grauter & serio docuit, debere hunc qui maior esse uoluerit, postremum & omnium seruum esse, siquidem in regnum cœlorum ingredi uelit. Quare non immerito Pharisæos mihi referre uidentur, de quibus dominus in Euangelio scribit, amare ipsos prius confessus, & ut magnificis titulis ab hominibus saluentur. Attamen ut isti uideant nos nihil quod æquum est ipsis denegare, studeant primum ut Paulo & Petro similes sint, tum libent & primum locum illis concedemus. Sin autem tales non sunt, non est quod sancto nomine & titulo nobis se uenditent. Etenim ipsos, ut putrem arborem ex fructibus suis, optime nouimus.

Spiritus
 sanctus in
 Concilio.

Adhuc præterea spiritus sanctus in Cōcilio Hierosolymitano, id enim Act. 15. scribitur. Quid autem hoc ad uos? uel quid uos iuuat? Nō enim hinc sequitur omnibus uestris Concilijs interesse spiritum sanctum: sicut etiam supra ostendimus. Deinde non in dubium renocamus ea quæ à spiritu sancto inspirata & tradita sunt, sed illa tantū quæ uos unā cū maioribus uestris confinxistis ex uobis ipsis præter & contra uerbum dei, & ecclesie obtrulistis. Si uero tanti facitis spiritum sanctū, cur non eius inspirationi obtemperatis? Etenim in Hierosol. Cōcilio (cui spiritus sanctus interfuit) decreto ita scribitur, Visum est enim spiritui sancto ac nobis, ne quid amplius imponeremus uobis oneris. Cur uos & maiores uestri hoc non seruastis? Quare uniuersis Christianis tot onera imposuistis? Cur nos hereticos appellatis, propterea quod ecclesiam in pristinā libertatē asserere, & ab oneribus

ribus istis liberare conamur? Quod si uestræ constitutiones
ad eò ad salutē necessariæ sunt, cur uos ipsi nõ seruatis eas?
Satis certe declaratis uos ex eorum numero esse de quibus
dominus dixit, Imponunt enim onera grauiã in humeros ho-
minum, digito autem suo nolunt ea mouere, Matth. 23. cap.

QVAESTIO XVI.

An Christiana ecclesia cõstituerit aliquid contra deum,
ut ostendant, quid aut quibus in rebus aliquid contra deum
constituerit?

RESPONSIO.

Supra satis de sancta Christiana ecclesia respondimus,
Spendet illa à uerbo dei, ideoq; eam non accusamus. Nos
uam autē Romanã ecclesiã accusamus, & sepe ostendimus
quid in ea desideremus, & quam ob causam ipsam accuse-
mus: atq; hoc idem passim in hac responsione ostenditur.

DE LIBERO ARBITRIO. IIII.

QVAESTIO XVII.

An habeant homines nec ne liberum arbitrium cum ad
bonum tum ad malum.

RESPONSIO.

QVAESTIO de libero hominis arbitrio fundamentum
est superba & arrogantis illius doctrine de hu-
manis meritis: perinde quasi boni aliquid in nobis
tanquam ex nobis sit, ac nos ex nostris uiribus libere facere
possimus bonum, propter quod deinde deus nobis uitã eter-
nam debeat tanquã meritam mercedem. Sed longe aliter sa-
Doctrinam
liberi arbi-
trij arro-
gantẽ esse.

DE LIBERO ARBITRIO.

eræ literæ nos docent: nempe, hominẽ non posse quicquã boni ex seipso facere, neq; bonũ suis uiribus facere. Intellectus enim & ipsa uoluntas hominis non renati, ita per primam corruptionẽ & peccatum obscurata & infirmata est; & a uitijs atq; peccatis quasi capta, ut natura feratur ad malum, ad bonũ uero non est propensa aut idonea. Quæ nam igitur libertas, aut quod nam arbitrium liberum tali homini attribui potest? D. Paulus inquit, Intelligentia carnis inimicitia est aduersus deum. Legi enim dei non subijcitur: nam ne potest quidem. Legatur præterea 3. cap. ad Rom.

Rom. 8.

Quomodo
Christiani
liberi sunt.

Quicumq; uero ex gratia per spiritum dei renati sunt, de his intelligenda sunt uerba Christi, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Quod si filius uos liberauerit, uere liberi estis. Liberi scilicet à peccato, diabolo, morte & inferis, ut liberi ac spontanei ex spiritu dei, absq; coactione faciatis bonum id quod facitis. Qui uero sic redempti, & Christiana libertate donati sunt, bona quæcunq; faciunt non ascribunt suis uiribus aut libero arbitrio, sed gratiæ Christi & spiritui diuino operanti, qui ipsos quoq; operari facit. Nam & Christus inquit, Is qui manet in me, & in quo ego maneo, hic fert fructum multum. Nam absque me nihil potestis facere. Et D. Paulus, Non idonei sumus ex nobis ipsis ad cogitandum quicquam, uelut ex nobis ipsis: sed quod idonei sumus, id ex deo est. Et alibi, Quid aut habes quod non acceperis? Quod si accepisti, quid gloriaris ut qui non accepisti. Item, Quia uobis datum est in Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam pro eo affligi. Et rursus, Deus enim est qui efficit in uobis & ut uelit & ut efficiatis, pro gratuita sua beneuolentia. Et si autem fideles quæcunq; faciunt libero spiritu ea faciunt, nihilominus tamen hæc ipsorum libertas plurimum impeditur & infirmatur, per uitia & infirmitatem carnis quæ semper ad mortem usq; remanet.

2. Cor. 3.

1. Cor. 4.
Philip. 1. 2.

net. Vnde etiam Paulus conqueritur, & ait, Caro pugnat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non quæ uultis ea faciatis. Legatur hac de re 7. cap. ad Romanos. Interca autem non ampliorem libertatem homini tribuimus quam quatenus gratia dei libere agit, ac ipse libere à spiritu dei regitur & conseruatur: quantum uero ad inhaerentem nobis infirmitatem attinet, semper in homine remanet impedimentum spiritus, ita ut liberum hominis arbitrium quoad bonum nihil possit, atque ita in bono uelle & facere gratiæ & spiritus dei est. Vnde etiam D. Paulus bona sua opera nõ libero arbitrio, sed gratiæ dei attribuebat, dicens, Sed gratia dei sum id quod sum: & gratia eius in me profecta non fuit inanis, sed amplius quam illi omnes laboraui: non ego tamen, sed gratia dei quæ mecum est, 1. Cor. 15. Notato autem diligenter quod ait, Non ego tamen, sed gratia dei quæ mecum est. Malum aut, ut supra quoq; monuimus, nõ inuiti & coacti facimus, sed sponte ex insita nobis natura prauitate. Attamen cum laxis habenis ad Satanam currimus, Deus cursum nostrum impedire potest, & aliam nobis uoluntatem dare, quæ nos incitet & urgeat ad ea quæ ante nolueramus.

Malum ex nobis esse.

DE FIDE ET BONIS operibus.

V.

QVAESTIO XVIII.

Quid sentiant de fide, spe & charitate?

RESPONSIO.

Bene et recte sentio de his tribus summis capitibus Christianæ religionis, sicut uerbum dei sentire docet. Fides est hominis à deo illuminati firma fiducia, qua deo & unico eius filio domino nostro Iesu Christo, & ueraci eius uerbo

Fides.

DE FIDE ET

Spes. *fidit, ad remissionē peccatorū & uitam eternā. Spes est firma, patiens & consolatione plena expectatio earū rerum quas credimus, præsertim si diutius differatur, & lōge aliæ appareant quàm credebantur.*

Charitas. *Charitas in nostra corda effunditur, augetur & cōseruatur, & ad deum atq; homines pertinet, ita ut deum amemus super omnia, & proximum æque ac nos ipsos, quemadmodū & Christus nos dilexit. Loca autē scripturarum ex quibus descriptiones istæ desumptæ sunt, ideo omisi, ne libellus hic nimium excresceret.*

QVÆSTIO XIX.

An tres istæ uirtutes, fides, spes, charitas, una et eadē res, an uero distinctæ uirtutes sint in sacris literis: maxime uero num una possit esse altera?

RESPONSIO.

Unquāq;
ex his tri-
bus uirtu-
bus suā pro-
prietatem
habere.

Diuus Paulus de his tribus singularibus dei donis loquitur distincte, & unicuiq; suam proprietatē attribuit. *1. Thess. 1. Gratias agimus deo semper de omnibus uobis, mentionem uestri facientes in precibus nostris. Inde sine inter memoria repetentes efficacem uestram fidem, laboriosam charitatem, et tolerantem illam spem in domino nostro Iesu, &c. Quia uero gratias agit deo eumq; precatur, docet has uirtutes à deo gratuito hominibus donari, ideo eos deū precari & gratias illi hoc nomine agere debere. Fidei autē attribuit efficaciam, quoniam ex fide oriuntur cuncta bona opera, etiam spes & charitas. Charitatem uero laboriosam nominat. Vera enim charitas laborat & exercet se quo ad deum & homines, & suis laboribus delectatur. Spei autem tolerare & perseuerare ideo tribuitur, quoniam, ut Paulus ad Rom. 8. capite inquit, Spe seruati sumus. Spes autem si cernatur, non est spes. Quod enim quis cernit, cur speret? Si uero quod nō uidemus: speramus, per patientiā expectamus.*

Itaq;

Maq; fides, spes, charitas, distinctæ sunt uirtutes, & singulæ proprias actiones habent. Vnde etiam distinctæ enumerantur à Paulo 1. Cor. 13. quo loco tria hæc esse dicit.

Rursus uero istæ uirtutes ita inter se connexæ sunt & se mutuo consequuntur, ut separatim haberi non possint.

Sicut qui uere deo uerboq; eius credit, hic ea quæ credit sperat se adepturû, & ea expectat: sicuti Paulus docet ex Prophetâ Abacuc Heb 10. cap. Item qui uere credit, hic deû diligit, quem scilicet credit unicû summû & æternû suû bonû esse: hominem quoque diligit qui imago dei, & ab eo redemptus est, ut Ioannes in epistola sua docet. Ideoq; D. Paulus ad Hebræos 11. cap fidem per spem interpretatur, dicens: Fides est ipsa substantia seu essentia earum rerum quæ sperantur. Et in priore ad Timotheum, ostendit charitatem ex fide oriari, dicens: Porrò finis mandati est charitas, ex puro corde, & conscientia bonâ, & fide non simulata.

Quemadmodum igitur unus Sol, sed non solus est: ita una quoque fides est, sed non sola. Vnicus quidem Sol est, et una uera fides: sed ex Sole duæ distinctæ res oriuntur, ita ut tria sint in Sole, globus ipse seu corpus Solis, ex quo deinde lux & calor oriuntur: hæc tria ita in uno Sole coniuncta sunt, ut separari non possint, interim tamen non confunduntur, sed unumquodq; suam proprietatem seruat. Similiter tres istæ uirtutes, fides, spes, charitas, inseparabiliter coniunctæ sunt, neque tamen inter se confunduntur. Quare sicut ex unico globo, quasi ex eodem fonte lux & calor profluunt, ita ex fide quoque charitas & spes oriuntur. Et quædemadmodum globus Solis non est lux aut calor: ita fides non est spes aut charitas. Nihilominus tamen globus Solis non est absque calore & luce, & fides non est absque spe & charitate. Et ut Sol luce sua splendet, non autem calore: ita fides quatenus Christum recipit, iustificat nos coram deo, non

Tres istæ uirtutes cõnexæ sunt & ex se mutuo oriuntur.

Fides est unica, sed non sola.

Fides iustificat.

DE FIDE ET

quatenus amat. Quemadmodum uero non sequitur, globus Solis non est solus, sed lucem & calorem habet, igitur Sol non tantum sua luce lucet, uerum etiam calore: ita eodem modo non sequitur, quod aduersarij nostri aiunt, fides nō est sola, sed coniuncta cum charitate, idcirco fides non iustificat sola coram deo, sed charitas quoq;. Verum deinceps de iustificatione fidei copiosius, deo adiuuante, scribemus.

QVAESTIO XX.

*An homines sola fide in Christum iustificentur corā deo,
an etiam bonis operibus.*

RESPONSIO.

*Iustificare
apud deū.*

Primum respondebimus & exponemus quid sit iustificari coram deo: id autē est coram tribunali dei, coram quo omnes homines peccati & aeternae condemnationis rei peraguntur & conuincuntur, à peccato expiari, à poena et culpa absolui, & haberi atque recipi in numerum filiorum dei & heredum uitae aeternae. Omnes autem nos coram dei tribunali peccati & aeternae damnationis reos fieri & conuinci, Paulus ad Rom. 3. cap. docet. Peccatorum autem expiationem & remissionem esse iustificationem, idem Apostolus docet Act. 13. cap. Absolutio autem à culpa & poena seu condemnatione iustificatio ab eodem nominatur, Rom. 5. Adoptari postremo & recipi in numerum filiorū & heredum dei, idem esse quod iustificari, ex eo colligere possumus, quod Paulus ait fide nos iustificari, Ioannes uero ait, Quotquot autem ei crediderunt, dedit eis hanc potestatem, ut filij dei fierent.

*Propter
quid nos de
us in filios
& heredes
adoptet.*

Deinde querendum est, quid nam illud sit, propter quod deus nobis remittit peccata, à condemnatione absoluit, et in filios

filios atq; heredes adoptat. Causa itaq; huius rei proprie est gratia & misericordia dei, per quam deus nobis unicū suū filium donauit, qui humanam naturam assumpsit, & se mori nostra causa exposuit, ac suum sanguinem pro nobis effudit, ut nos à peccatis expiati, ab aeterna morte & damnatione liberati, & liberi ab omni accusatione ad tribunal dei absoluiamur: imò ut per Christum iusti (quoniam eius iustitia nobis imputatur pro nostra) heredes fiamus aeternae uitae. Quamobrem gratia dei, sanguis & mors Christi, eiusq; innocentia & iustitia, illud ipsum sunt cuius gratia non damnatur à deo, sed ab ipso in filios & heredes adoptamur, et donatur uita aeterna. Huius autem doctrinae testimonia extant, in Paulo ad Rom. 3. 4. & 5. cap. 2. ad Cor. 5. Eph. 1. Coloss. 1. & 2. cap. & 2. Tim. 1. cap. & c.

Præterea obseruandum est, per quid gratia dei in Christo, & redemptio, iustitia, atque uita aeterna nobis communicentur, & à nobis uicissim recipiantur & nostra fiant, ut Christus, inquam, in nobis, & nos in ipso uiuamus. Per spiritum dei communicantur nobis omnia dona dei, sicuti ubiq; sacrae literae testantur, & præsertim dominus ipse dicit: Spiritus est qui uiuificat, & c. recipiuntur autem hæc à nobis per fidem, imò per solam fidem, neque per ullam aliam rem. Vnde recte dicitur, hominem sola fide iustificari. Nam & Christus ipse Ioannis 3. docet, nos eodem modo seruari oportere, sicut populus Israeliticus sanatus fuit ab ictu mortifero serpentum. Etenim sicut illi nulla alia ratione uitam conseruare poterant, quam intuenso suspensum in castris æreum serpentem: ita nos quoq; nulla alia ratione à morte aeterna liberari, & in aeterna uita conseruari possumus, quam ut intueamur Christum crucifixū. Hic autem aspectus est fides, imò sola fides. Etenim sicut ictū à serpente nulla penitus opera iuuabant, nō preces, ieiunia, elemosynæ, sacrificia, et

Per quid nobis iustitia communitur.

Sola fide nos iustificari.

DE FIDE ET

alia quæcunque, tantū aspectu serpentis sanabatur: ita quod
 que fides sola seruat. Quamobrem Christus in Euāgelio s.
 capite ait, Amen amen dico uobis, nisi ederitis carnem Filij
 hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis uitam in
 uobis. Edere autem dominus ipse interpretatur per crede-
 re. Qui uero plura testimonia cognoscere uoluerit, quibus
 probetur nos sola fide Christum recipere, ac ipsum in nobis,
 & nos in ipso uiuere, ideoq; nos sola fide iustificari, legat
 Paulum ad Rom. 3. & 4. cap. & epistolam ad Galatas, in
 qua Apostolus 2. capite ita scribit: uiuo autem non amplius
 ego, sed uiuit in me Christus. Et uitam quā nunc uiuo in car-
 ne, uiuo per fidem filij dei, &c. Quamobrem cum dicimus
 solam fidem in Christum iustificare, non tribuimus iustifica-
 tionem fidei, quatenus nostrum opus est (nam fides quoque
 gratia & donum dei est) sed propterea quod fides tantum-
 modo spectat gratiā dei in Christo, & huic soli, nec ulli præs-
 terea rei confidit. Gratia autem dei in Christo iustificat, ut
 supra ostendimus. Itaque cum contendimus & pugnamus
 de hac propositione, Sola fides iustificat, glorie dei & Chri-
 sti causa pugnamus, ne hæc alteri tribuatur: item ideo, ut ue-
 ram ac solidam iustitiam habeamus.

Quare ope-
 ra non iusti-
 ficant.

Postremo explicandum est, quare iustitiam non tantum
 non attribuamus operibus, sed etiam non feramus ut ea par-
 tim fidei, partim operibus ascribatur, aperte nanque dici-
 mus nos fide iustificari, non operibus. Primum itaq; omnino
 deus uult, ut non gloriemur & confidamus nobisipsis, sed in
 ipsi soli: sicuti perspicue traditur Rom. 3. 1. Cor. 1. 1. Jer. 9. ca-
 pite. Qui uero operibus iustitiam communicant, illi his con-
 fidunt: sed qui in Christum credunt, à quo ex gratia peccata
 remittuntur et salus confertur, hi non gloriantur de seipsis,
 sed soli gratiæ confidunt. 2. Omnia bona opera fiunt à boni-
 nis. Quod si arborem necesse est ante bonam esse quam fructus
 eius

fructus bonos ferat, ideoq; fructus non faciunt arborem bonam,
 sed signum potius sunt bonæ arboris: sequitur opera non ius-
 tificare, quandoquidem ab illis fiunt qui iam ante ex gratia
 iusti sunt. Quare omnes facile agnoscunt, non facere iustos
 bona opera, propterea ut iustificentur, sed potius quia iusti
 sunt: ita ut illi qui ante opera ex gratia iusti sunt, bona ope-
 ra faciant, sicuti bona arbor fert bonos fructus. 3. Opera
 hominum etiam fidelium propter infirmitatem humanam,
 que remanet & inheret in nobis ad mortem usque, nunquam
 ideo pura & perfecta sunt, ut fideles illis iustitiam ascribe-
 re ausint. Vnde Iob inquit, Etiam si habuero quippiam, non
 respondebo, sed iudicem meum deprecabor. Et David, Domine
 ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur
 in conspectu tuo ullus uiuens. Quid item Paulus ad Rom. 7.
 scribat, manifestum est. 4. Si quisquam per opera iusti-
 ficaretur, Abrahamus & Apostoli per opera fidei iustifica-
 ti essent. ipsos autem non esse iustificatos per hæc opera, di-
 scerte scribitur Rom. 4. & Galat. 2. capite. Quare iustifi-
 catio operibus, etiam si uiua fidei opera sint, non est ascri-
 benda. 5. Nihil in ecclesia Christi ferendum est, per quod
 obscuratur & aboletur mors & meritum Christi, ac gratia
 dei. Hæc autem aboletur si ascribamus iustificationem ope-
 ribus: sicuti Paulus Galat. 1. & 5. cap. docet. Quare operi-
 bus iustificatio non est ascribenda. 6. Simpliciter reti-
 nenda est Apostolorum doctrina: illa uero docet nos ex gra-
 tia per fidem, non per opera iustificari: sicut Act. 15. & in
 omnibus Pauli epistolis apparet: huic ergo doctrinæ simpli-
 citer & firmiter adhaerendum est. Verum tamen ex multis
 testimoniis unicum duntaxat afferam, ut appareat totam no-
 stram responsionem ad questionem 20. ex uerbis Pauli de-
 sumptam esse: is ergo ad Ephes. 2. cap. ita scribit: Gratia est
 uobis, quia non estis seruati per fidem: idq; non ex uobis: dei donum est:

Iob. 9.
 Psal. 142.

Summa hæc
 ius doctri-
 næ.

DE FIDE ET

non ex operibus, ne quis gloriatur. Nam ipsius sumus opus, conditi in Christo Iesu ad bona opera, quae preparauit deus ut in eis uersaremur. Neminem uero arbitror esse, qui haec clarius dicere possit: aequum ergo est ut Apostolicae huic doctrinae fides habeatur, neque homines ita miseri sint & impij, ut quemadmodum nonnulli faciunt, dicere audent, falsum & haeticum dogma esse, fidem non opera iustificare coram deo.

QVAESTIO XXI.

Si fides sola iustificat, num etiam diabolus, Iudas & alij ipsi similes seruati sunt? Quod si non seruati sunt, an non sequitur homines non tantum per fidem seruari, sed etiam per charitatem & spem?

RESPONSIO.

Quales fide diabolus et ipsi similes habeant.

Diabolus, Iudas, & Simon magus, & alij ipsis similes, non habuerunt ueram fidem in Christum: hanc enim si habuissent, Christum quoque & uitam habuissent, sicuti scribitur: Qui credit in filium dei, habet testimonium in se ipso. Est autem hoc testimonium, quod uitam aeternam de dedit nobis deus: & haec uita in Filio eius est. Qui habet Filium, habet uitam. Quia uero isti uitam non habuerunt, ideo etiam fidem & Christum non habuerunt. Quemadmodum rursum scribitur: Qui non habet filium dei, uitam non habet. Item, Nam nisi credideritis quod ego sum, moriemini in peccatis uestris. Quod autem D. Iacobus ait daemonia credere & contremiscere, & quod Lucas ait Simonem magum credidisse, non intelligendum est de uera, sed de falsa & simulata fide. Duplicis enim fidei mentio fit in sacris literis, uerae & falsae. Vera fides in Christo uiua & efficax est, in ipso iustificat, & facit deinde bona opera. Nequaquam tamen hinc sequitur,

I. Ioan. 5.

Ioan. 8.

Iacob. 7. Act. 8.

sequitur, nos nō per fidem, sed per sp̄e & charitatē seruatiū
 ri. Si enim nō seruamur sola fide, tum falsa utiq; erunt quæ
 cunq; de Christo, de fide in Christum, in Euangelio et Pau
 li scriptis leguntur. Quia uero credentes in Christum hære
 des quoq; salutis facti sum per Christi meritum, sperant eti
 am & amant. Cum itaque scriptura iustificationem attribu
 it sp̄e & charitati, uel bona opera fidelium iustitiam nomi
 nat, id non fit propter ipsa opera, sed quia ueri fideles cum
 deo uniti sunt in Christo, & in ipso deo placent, ideo etiam
 opera eorum ei probantur: & quia per fidem in Christum
 iustificati sunt, opera quoq; iustitiæ faciunt: ita ut omnis glo
 ria & honor fidei, in dō Christo & gratiæ dei ascribatur.
 Quamobrem cum dicimus, nos sola fide coram deo iustifica
 ri, non dicimus fidem solam esse absque sp̄e, charitate, & bo
 nis operibus: sed ideo fidem solam iustificare dicimus, quod
 gratiam dei & Christum eiusq; redemptionem (in ipso e
 nim uera iustificatio posita est) fide recipimus, non autē pro
 pter opera quæ ex fide fiunt. Non quod illis fides careat, ete
 nim si uera est, bona opera facit, sicuti Petrus, Paulus, Iaco
 bus & Ioannes docent, prius tamen iustificat, ac homo iam
 ex gratia per fidem in Christum iustificatus, tum demum fa
 cit bona opera. 2. Pet. 1. Rom. 6. Iacob. 2. 1. Ioan. 1. & c.

Quomodo
 opera iustit
 iæ nominat
 tur.

Fidem face
 re bona op
 era.

QVÆSTIO XXII.

An credant bona opera facta ex charitate & gratia dei,
 propter Christum & gratiam eius iure mereri uitam æter
 nam?

RESPONSIO.

Gratia dei & Christi meritum, nō possunt simul sub
 sistere cum nostris operibus. Nam D. Paulus aperte
 ait, Quod si per gratiam, nō iam ex operibus: alioquin gra

De merito
 operum,

DE FIDE ET

tia iam non est gratia. Sin ex operibus, iam non est gratia: alioquin, opus iam non est opus. Rom. 11. Idem docet Apostolus Rom. 4. & ad Galat. 2. ait, Non abrogo gratiam dei: nā si per legem est iustitia, igitur Christus sine causa mortuus est. Etenim si uitam eternam mereri poteramus, quid opus erat Christum pati?

An meritū nostrū efficiat fiat per meritum Christi.

Premium seu merces operum.

Rom. 6.

Rom. 8.

Obijcitur autem hoc loco hominum merita, facta esse efficaciac per meritum Christi. Sed hæc extra sacras literas confinguntur: illæ nanque docēt iustitiam & salutem conferri nobis propter Christum, non propter nostra opera: quomodo ergo docerent opera nostra meritoria fieri per Christi meritum? Verum isti homines nolunt gratiæ dei omnia accepta ferre, sed ipsi quoque aliquid esse uolunt. Itaque in eo laborant, ut quoniam Christo gloriam concedere coguntur, nihilominus tamen aliquid etiam sibiipsis decidant. Atque in hunc finem abutuntur locis scripturarum, in quibus merces promittitur iustitiæ fidelium. Verum nos aperte fatemur, multa in sacris literis scribi de præmio & pœnis piorum & impiorum, sed præmium aut merces non ad meritum, sed ad gratiam pertinet: itaque cum fideles quicquam faciunt propter quod deus præmijs eos afficit, ea non accipiunt tanquam sua merita, quæ iure illis debeantur, sed ut gratiâ, quod illis hæc gratuito à deo donentur. Et hoc ipsum aperta testimonia scripturæ docent, Paulus enim inquit, Nā stipendium peccati, mors: donum autem dei est uita eterna per Iesum Christum dominum nostrum. Peccatis quidem meremur mortem, iustitia autem nostra non meretur uitam eternam. Donum enim dei est quod Christus promeruit & gratuito nobis datur. Rursus uero idem Apostolus ait: Nā statuo, minime esse paria quæ præsentī tempore perpetimur futurae gloriæ nobis reuelandæ. Interea tamen isti homines nihilominus omnibus persuadere conantur, nos tantas res nostris

nostris operibus promereri: ac de industria nolunt aduerte-
re fideli doctrinae domini, qui ait, Ita & uos quum feceritis Lucæ 7.
omnia quæ iniuncta sunt uobis, dicite, Serui inutiles sumus:
quod debuimus facere, fecimus. Et sententiæ D. Augustini,
Dona sua coronat deus, non merita tua: Item, Si uis alienus
esse à gratia, iacta merita tua.

QVÆSTIO XXIII.

An non Mariæ Magdalene peccata sua remissa sint
propter uehementem charitatem, qua Christum comple-
xa est?

RESPONSIO.

SI Mariæ peccatrici propter charitatem, qua dominum
dilexit, peccata remissa sunt, tum certe condonationem
hanc rependit, itaque non fuit gratuitum donum, neq; pecca-
ta illi ex gratia remissa sunt. At Euangelium docet ipsam a-
deptam esse remissionem peccatorum, absque ullis meritis.
Dominus enim duos debitores inquit fuisse cuidam credito-
ri, quum autem illi non essent soluendo, donasse utrisque.
Quod si debitum illi remissum & condonatum est, tum cer-
te ipsa sua charitate hoc non promeruit aut persoluit. Pre-
terea Euangelij uerba aperte docent, Mariæ charitatem or-
tam esse ex condonatione, non autem condonationem ex cha-
ritate: ita nanque scribitur, Horum igitur (eorum scilicet
quibus debita condonata sunt) dic uter eum plus diligit? Re-
spondens uero Simon, dixit: Existimo is cui plus condona-
uit. At ille dixit ei, Recte iudicasti. Et commemorat deinde
quanta charitate Maria ipsum complexa sit, propterea
quod ab ipso multa peccata eius remissa fuerant. Et tamen
illi homines aperte contrarium asserere audent, quod scilicet
dominus peccata illi condonarit propter ipsius charita-

Maria ideo
dilexit quia
peccata illi
condonata
fuerunt.

DE FIDE ET

tem. Sed obijciunt dominum dixisse, Remissa sunt peccata eius multa, nam dilexit multum. Ad id respondeo, perinde hoc esse ac si dixisset, Remissa sunt peccata eius multa, ideo multum diligit. Hunc enim sensum esse uerborum domini ea qua antecedunt, & quae sequuntur docent: statim enim post haec uerba dominus addit, Cui autem paululum remittitur, paululum diligit. Deinde dominus sermonem ita concludit, Remissa sunt tibi peccata. Fides tua te seruaui: uade in pace. Ecce quid ipsam seruaui, primum quidem gratia domini, per quam illi remissa sunt peccata, deinde fides per quam recepit gratiam dei, & se totam illi commisit. Ex his pacem & tranquillitatem nacta est, & uere dilexit.

QVABSTIO XXIII.

An non Christus eos repudiarit qui in ipsum crediderunt, & in nomine eius demonia eiecerunt, non autem bona opera fecerunt: imò an non omnes eos ad uitam eternam uocaturus sit, qui fecerunt bona opera, & aeternae damnationi extremo die adiudicaturus sit eos qui operati sunt iniquitatem?

RESPONSIO.

Fides miraculorum.

Fidem miraculorum distinctam esse à fide in Christum, iam olim notum fuit. Quare non sequitur, Fides miraculorum non seruat eos qui miracula faciunt, ergo uera fides in Christum non seruat. Quemadmodum non sequitur (ut supra ostendimus) Diabolus credit & non seruatur, igitur fides non seruat. Alia enim est diaboli fides, alia uere fidelium, qua confidunt gratiae & promissioni dei.

Quare dominus fecerit opera & non secundum fidem iudicaturus sit.

Christus praeterea extremo die iudicabit hominum more: illi enim de rebus manifestis & cognitis iudicant, idque etiam

tiam Christus faciet. Quoniam autem fides est donum dei spirituale & inuisibile, attamen se per opera exerit, ita ut ex illis coram hominibus appareat quinam fideles sint aut infideles, ideo dominus secundum opera iudicat. Sed audiamus ipsam iudicis sententiam: Venite (inquit) benedicti Patris mei, hereditatem accipite, seu possidete regnum paratum uobis à iactis fundamentis mundi. In quo autem nisi in Christo benedicimur? Galat. tertio cap. Quod si hereditate regnum uenit, id ex gratia est. Præterea si paratum est ante iacta fundamenta mundi, tum antequam nasceremur & bona opera facere possemus, paratum est. Qua de re plura scribit Paulus ad Ephes. primo capite. Hæc de fide & bonis operib. dicta sint, quæ nos non uituperamus aut damnamus, quemadmodum aduersarij nostri falso nos accusant, tantummodo nolumus ea illis attribui quæ soli Christo debentur. Alioquin hortamur ad uere bona opera, non ea quæ à nobis cõfinguntur, sed quæ deus præcipit et ex uera fide fiunt, et quibus non utimur ad uindicationem. Testamur etiam ecclesijs quas docemus, nos omnes illos grauiter reprehendere & damnare, qui fidem iactant, uerum ipsam nullis bonis operibus demonstrant.

Matth. 25.

DE INTERCESSIONE, INVOCA- VI.
 catione, & ueneratione sanctorum
 qui in cœlo uiuunt.

QVÆSTIO XXV.

AN non Christus & omnia eius membra, hoc est, angeli & sancti qui in cœlis uiuunt, orent deum pro uersa ecclesia seu pro Christianis?

DE INTERCESSIONE ET

RESPONSIO.

Christū esse unicū intercessorē apud deum Patrem.

IN Euangelio & Apostolorum scriptis aperte & fideliter docetur, Christum pro uniuersa ecclesia seu pro fidelibus suis orare, & ipsorum unicū intercessorem, aduocatum & mediatorem esse apud cœlestem Patrem. Nam dominus ipse in Euangelio inquit: Amen amen dico uobis, quacumque petieritis à Patre in nomine meo, dabit uobis. Usque nunc non petistis quicquam in nomine meo: petite & accipietis, &c. Ac rursus, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego faciam ut uos requiescatis. His igitur Christi uerbis, omnes in tota ecclesia fideles firmiter credunt, ideòque Christum accedunt, ut unicū intercessorem & aduocatum apud deum Patrem. Firmiter enim credunt ipsum esse Christum, hoc est, unctum & constitutum regem & pontificem ad dextram dei, qui nos liberauit, ascendit in cœlos ad dextram dei, ut perpetuo pro nobis appareat apud cœlestem Patrem, sicuti Paulus inquit Christum ingressum esse in cœlos, ut appareat in conspectu dei pro nobis, pro nobis intercedat & oret. Quia autem intercessio inter præcipua munera sacerdotis aut pontificis numeratur, & sacerdotium unum est, & ita unicū, ut non possit in aliū transferri, aut cuiquam alteri communicari & attribui, unde etiam æternum & immutabile nominatur: idcirco non querunt fideles, præter Christum, alium pontificem, aduocatum & intercessorem, non angelos aut sanctos qui in cœlis uiuunt. Verum Christo contenti sunt, & ipso utuntur unico aduocato & intercessore apud deum, utpote qui & acceptissimus sit Patri, et qui fidelissime, promptissime, optime, efficaciter et sapientissime hoc munus obire possit. Et enim angeli & sancti nullo modo Christo conferri possunt. Præterea ea quæ petimus præstare potest & uult, nouit etiam nostras necessitates, ac nos ad se uocat, non tædio nos

Heb. 9.
Rom. 9.
Heb. 7.

stri

INVOCAT. SANCTORVM. 29

fieri afficitur: scit quid nobis utile sit, & quomodo omnia
 quam commodissime fieri possint. Hæc autem omnia cum in
 his terris ageret, dictis & factis suis confirmavit. Nam &
 omnes libenter audiit, imò necessitates aliorum melius no-
 vit, quam ipsi uerbis exponere potuerint: nullius tædio affe-
 ctus est: omnes morbos curavit, omnes iuuit, neque unquam
 exhaustus est, sed cum multos iuisset, nihilominus æque
 multa dona, gratiam & auxilium, atque ante unquam ha-
 buit. Quinetiam cum quandoque discipuli homines ablega-
 re uellent, non tulit æquo animo: quo magis uero homines
 ipsum quasi oppresserunt, & multa ab eo postularunt, eo
 magis uirtutem suam declaravit, & subinde hortatus est ut
 constanter ad se accedant, &c. Quare ex his omnibus fide-
 les hanc consolationem habent, eundem Christum Iesum do-
 minum nostrum, nunc in cælis ad dexteram dei, non minus
 benignum, efficacem, & promptum atque expositum esse
 omnibus illis qui ei confidunt. Ideoq; in omnibus suis neces-
 sitatibus Christi intercessione in cælis contenti sunt. Maxi-
 me cum Paulus dicat, Unus est deus, & unus mediator dei
 & hominum, homo Christus Iesus: qui seipsum dedit in re-
 demptionis pretium pro quibusuis. Et Ioannes: Quod si
 quis peccauerit, aduocatum apud Patrem habemus, Iesum
 Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis no-
 stris: nec pro nostris solum, sed etiam pro totius mundi pec-
 catis.

1. Tim. 2.

1. Ioan. 2.

De intercessione itaque domini nostri Iesu Christi in cæ-
 lis, aperta hæc & inuicta testimonia scripturarum habe-
 mus, de intercessione uero angelorum & sanctorum qui in
 cælis uiuunt, nulla huiusmodi testimonia habemus, ideo san-
 cti eam non multum curant. Imò qui uere credunt uerbo
 dei, in quo unus nobis intercessor in cælis Christus propo-
 nitur, non querunt aliam intercessionem in cælis, quippe

Scripturas
 nihil dicere
 de interces-
 sione ange-
 lorum aut san-
 ctorum in cæ-
 lis.

DE INTERCESSIONE ET

cum hanc perfectam & plenam in Christo habeant. Qui uero non credunt, neque Christum pro unico & perfecto intercessore & mediatore suo agnoscunt, hos, utpote infideles, nulla preces angelorum & sanctorum in caelis iuuabunt, etiamsi pro illis orent.

QVAESTIO XXVI.

Si Christus solus est unicus noster intercessor, quare nos docuit hanc orationem quā ab ipso Dominicam appellamus: qua Apostoli quoque usi sunt, & unanimes simul perseuerarunt in orationibus: sicut in Actis Apostolorum primo capite scribitur?

RESPONSIO.

Quomodo
orationē do-
minicam in
Christi no-
mine ore-
mus.

Facile ex hac questione omnibus apparet, miseros istos homines, quicumque tandem harum questionum author res fuerunt, nunquam solide intellexisse orationem sanctam et omnibus communem quam Dominicam nominamus. Perinde enim de ea loquuntur quasi ipsam ex nobis extra Christum oremus. Cum potius oratio hęc, Christi domini oratio sit & nominetur, non tantum ob hanc causam quod ipse hanc formulam pręscripsit, sed ideo quod nunc quoque hanc ex ipsius ore oramus. Etenim cum orationem Domini cam oramus, precamur illis uerbis quasi Christi ore: itaque Pater qui Filium amat, eius uerba & orationem agnoscit, ac illa Patri grata est, imò propter Filium nos exaudit. Itaque que Filius unicus est intercessor, etiam in oratione Domini- ca, quam cum Apostolis oramus, uerum propter Christum non propter Apostolos exaudimur. Nam & ipsorum preces per Christum deo acceptę & efficaces factę sunt. In Actis petebant donum Spiritus sancti, de quo tamen ante dominus

dominus in Euangelio dixerat, Patrem ipsum Christi nomine missurum. Quare ubique apparet, Christum omnium fidelium uerum aduocatum & intercessorem esse. Mirandum certe esset, quam de causa isti homines plus sanctorum quam Christi intercessionem urgerent, nisi facile appareret ipsos in eorum numero esse, de quibus Paulus ad Romanos primo capite ait: Qui coluerunt res creatas supra creatorem, &c.

QVAESTIO XXVII.

An Angelorum & sanctorum in caelis charitas erga nos extincta sit, cum tamen Paulus dicat charitatem non extinguere?

RESPONSIO.

Charitas neque in caelis neque in terris id efficere potest, ut sancti sibi uendicent ea quae solius Christi in caelis sunt, ueluti sacerdotium illius, & mediatoris officium, ut apud deum patrem intercedant. Praeterea in sanctis omnia purgantur & perficiuntur, postquam ex hac uita & carne in aeternam felicitatem euocati sunt: ideoque charitas quae malorum calamitate in hac uita non gaudet, in futura non tristatur aut dolet propter eorum damnationem. Et quoniam in caelis deus omnia est in omnibus, & sancti totos sese dederunt diuinae uoluntati, ita ut dei uoluntas praecipuum & summum eorum gaudium sit: unde etiam oramus, Fiat uoluntas tua sicut in caelis ita et in terra: ideo nulla charitas eos mouet ad intercedendum. Etenim norunt et experiuntur omnem plenitudinem in Christo esse, & illi nihil eorum deesse quae ad intercessionem requiruntur: imò ipsum omnia apud Patrem perfecte exequi, ac solum sua intercessionem omnibus fidelibus sufficere: Patrem uero uident humanum genus ama-

An sancti in caelis pro nobis orent ideo quia charitate habent.

DE INTERCESSIONE ET

re, & uelle ut omnes qui gratiam adipiscuntur, per Christum eius participes fiant. Ideoq; scribitur seniores coram dei throno procidere, & illi omnem gloriam & honorem tribuere: inter alia uero de Agno dicere, Dignus es qui librum accipias & aperias sigilla eius, occisus enim es & sanguine tuo nos redemisti, Apoc. quinto capite. Caritas uero nostra erga Apostolos non extincta est, etiamsi deum pro illis non oremus. Credimus enim ipsos beatos esse, neque nostris precibus opus habere. Eodem modo cum ipsi in caelis uideant nihil deesse intercessioni Christi, neque alijs intercessoribus praeter Christum opus esse, an non etiam ipsorum caritas absq; intercessione inextincta est?

QV AESTIO XXVIII.

An sancti in caelis inferiores sint hominibus qui in his terris degunt? Cum ergo Paulus iusserit ut pro nobis inuicem oremus, et Apostoli passim petierunt ut alij pro ipsis oraret, quare non etiam Apostolorum preces in caelis ut digniores & praestantiores petendae essent?

RESPONSIO.

An sancti quia in his terris orarunt pro hominibus, ideo etiam nunc idem in caelo faciant?

Quantum ex hac quaestione apparet, hoc nobis impingere conantur, quod nihil praestantius de sanctis in caelo sentiamus, quam de hominibus in his terris peccato obnoxijis: perinde quasi eos adhuc infirmitati & miseriae obnoxios facere uelimus. Verum hac in re nobis iniuria fit. Etenim sanctos qui in caelis uiuunt, nulli infirmitati & corruptioni subijcimus: uestra potius doctrina hoc nomine suspecta est. Docemus enim & credimus, sanctos in caelis multo praestantiores esse quam in his terris. Quandoquidem ab omni infirmitate liberi, perfecti et puri absq;

INVOCAT. SANCTORVM. 31

absq; omni solitudine, anxietate & mœrore apud deum
 uiuunt, & in æternis gaudijs exultant: ideoq; nostras in ter-
 ris miseras ignorant, quando eos turbare & mœrore affi-
 cere possent. Liberi sunt ab omni solitudine & omnibus
 illis rebus quæ ipsos aliqua molestia afficere possent, & in
 deo perpetuò gaudent. Legatur hac de re 7. & 21. cap. A-
 poc. Miserae omnes huius mûdi soli deo & filio eius domi-
 no nostro Iesu Christo notæ sunt, uerum absq; ulla anxietate,
 solitudine & mœrore. Sancti uero in cœlis non norunt
 omnia quæ eodem tempore ubiq; per totum terrarû orbem
 fiunt (neq; enim hoc rationibus confirmatum & probatum
 est, quod nonnulli aiunt ipsos in deo omnia tanquam in ali-
 quo speculo cernere) non sunt omnipotentes ad iuuandum,
 non ubiq; præsentés sunt, neq; hominum corda inspiciunt,
 præterea arcana, cogitationes, & res occulta illis non sunt
 manifesta. Hæc enim omnia diuinæ sapientiæ & maiestati
 propria sunt. Veruntamen gaudio & gloria cœlestis uitæ
 excellenter absq; omni defectu fruuntur.

Gloria san-
 ctorum in
 cœlis.

Etsi autem sancti in hac uita nos inuicem pro nobis ora-
 re iusserunt, & ipsi quoq; pro alijs hominibus orarunt, &
 aliorum pro se preces petierunt, non tamen hinc sequitur
 eos nunc quoq; in cœlis pro nobis orare, aut nos debere eo-
 rum intercessionem petere, ut qui nunc quoq; in cœlis pro
 nobis orent, quia ante quoq; in his terris orarunt. Hoc ta-
 men sequitur, nobis quandiu in his terris uiuimus id facien-
 dum esse, ut pro nobis mutuo oremus, & aliorum preces pe-
 tamus. Alia autem (ut iam diximus) ratio est sanctorum qui
 in cœlis uiuunt. Nam non omnia in cœlis faciunt quæ in his
 terris fecerunt. Expressum mandatum habemus, quo iube-
 mur pro nobis inuicem orare in hac uita. Vicissim itaq; ab
 illis cognoscere cupio, an unicum uerbum aut literam sacra-
 rum literarû ostendere possint, ubi præcipiatur sanctis qui

DE INTERCESSIONE ET

in caelo uiuunt, ut pro nobis orent: aut ut ostendant, Apostolos iussisse precari Angelos & sanctos ut pro nobis intercedant: uel ut exemplum afferant alicuius Apostoli, qui Angelum aut sanctum aliquem inuocarit ut pro ipso intercedat. Quod si, ut necesse est, nihil tale proferre poterunt, quando quidem inuicta ueritas eos solum deum inuocasse testatur, & intercessione Christi contentos fuisse: tum ipsi quoque Christo contenti sint, & intercessionem hanc relinquunt, pro qua nullum uerbum aut testimonium ex uerbo dei proferre possunt. Cum non dubitandum sit, si aliqua esset sancto in caelis intercessio, saltem uel uno uerbulo scripturam aliquo loco ipsius mentionem facturam fuisse.

QVAESTIO XXIX.

An diues damnatus apud inferos non etiam orarit pro suis propinquis? Quamuis propter peccata & damnationem suam non sit ex auditus a deo: quibus tamen Angeli & sancti carent.

RESPONSIO.

An Diues ille Lucæ 26. pro fratribus suis orarit.

Rectius certe miseri isti homines hanc questionem omiserunt, si nullum aliud certius argumentum & testimonium habent, quam miserum hunc perditum diuitem. Verum hæc diuina ultio est, propterea quod certissima, optima, fidelissima & perfectissima intercessione Christi non sunt contenti. Etenim si hanc solam perfectam esse iudicant, quare aliorum intercessorum mentionem faciunt? Quia uero frequenter aliorum intercessorum mentionem faciunt, qui tamen intercessores non sunt, neque esse uolunt, & quia potius creaturarum quam Christi intercessionem hominibus commendant, non contenti sunt Christo, & merito tanta cecitate a deo puniuntur. Præterea in sacris literis non traditur Diuitem

INVOCAT. SANCTORVM. 32

Diuitem illum inuocasse deum, & orasse pro suis fratribus ut illorum deus misereatur, sed petiisse potius ut ipse libere tur quo eos monere possit. Hoc autem ideo illi denegatum est, quod deus uiuos non uult respicere in mortuos, & ab illis expectare doctrinam, reuelationes & salutem, sed contentos esse uult sacris literis & earum doctrina. Quod si idem sentiunt nostri aduersarij, age contenti sint Christi intercessione, quam unicam sacre literæ nobis proponunt & approbant. Quamobrem hæc similitudo contra ipsos facit.

QVAESTIO XXX.

An non credant beatam uirginem deiparam, angelos, Apostolos, Martyres et reliquos sanctos qui in coelis cum deo uiuunt, suppliciter uenerandos seu honorandos esse, & inuocandos ut nos iuuent & pro nobis intercedant?

RESPONSIO.

Distinguiamus hoc loco uenerationis nomen. Nam si uenerationis nomine intelligatur adoratio et inuocatio, preces, dies festi, ieiunia, dona, sacrificia, elemosynæ, sacerdotum exstructio, candelæ accensæ & alia huius generis, tum deum solum adorandum, inuocandum & uenerandum esse docemus, non autem sanctos. Imò sancti nolunt ab hominibus hac ratione uenerari & coli. Si autem uenerationis nomen significat honeste & magnifice de ipsis sentire, eos ut amicos dei præstantes & gloriosos agnoscere, laudare et celebrare, & ut singulares dei ministros & membra Christi amare, libenter credimus, et sincere absq; dolo fatemur, omnes pios beatam & deiparam uirginem Mariam, Angelos, Apostolos, Martyres, & omnes sanctos merito debere uenerari. Omnes præterea damnamus, qui contemptim iudicant de sanctis qui in cælo uiuunt.

De ueneratione sanctorum.

DE INTERCESSIONE ET

Quid sens
tendum sit
de beata
uirgine.

Præsertim uero beatam & omni laude dignam uirginē Mariam agnoscimus puram et intemeratam uirginem esse, ante partum, in partu, & post partum: ac benedictam & celebrem esse præ omnibus mulieribus, ex eiusq; utero natum esse filium dei, & ideo bene recteq; Deiparam nominari. Agnoscimus etiam & fatemur ipsam fuisse singulariter dilectam deo famulam, quæ propter fidem, charitatem, puritatem, humilitatem, sanctimoniam, patientiam, spem, et similes uirtutes nunquam satis laudari possit, ac ipsam præ omnibus sanctis singulari gratia & excellentissimis donis ornata esse, ideoq; honore & laude dignam esse, neq; contempnim & contumeliose de ipsa sentiendum.

Quid de
Apostolis
& reliquis
sanctis sens
tendum sit.

Apostolos uero domini nostri Iesu Christi agnoscimus electos, præstantes, & singularibus donis ornatos, amicos & seruos dei fuisse, per quos dominus Euangelium suum nobis annunciari uoluit, & mundum hac ratione illuminauit, ac nos è faucibus satanæ liberatos, in Christo in filiorum numerum adoptauit. Apostolorum uero & Martyrum atq; omnium sanctorum doctrinam, fidem, charitatem, uirtutes, & sanctum uitæ exemplum, contra omnes dei & sanctorum hostes defendimus, deum in ipsis laudamus, & ipsos tanquam eiusdem nobiscum corporis membra sub unico capite Christo diligimus, eorum fidem & uitæ exemplum imitari studemus, ut post hanc uitam unà cum ipsis apud deum æternis gaudijs fruamur. Quæcunq; præterea sacra litera doceat sanctis tribuere, de illis sentire, eos honorare, hæc nobis non sunt molesta & grauias, sed merito quæcunq; deus illis concessit, nos quoq; libenter illis tribuimus.

Quomodo
sancti uene
randi sint.

Cur autem ipsos non afficiamus illis honoribus quos Pontificij à nobis requirunt, nempe ut ab ipsis tanquam intercessoribus & seruatoribus nostris auxiliū in rebus aduersis petamus, rationes & causas breuiter exponemus: & ostendamus

demus quare hoc facere detrectemus, & subinde urgeamus
 & in eo perseueremus ut solus deus adoretur, inuocetur et
 colatur: & ut dominum nostrum Iesum Christum unicum
 & æternum coram deo patre in cœlis mediatorem & in-
 tercessorem agnoscamus. Primum itaq; expressum manda-
 tum habemus, Deum & neminem præterea in omnibus ne-
 cessitatibus adorandum & inuocandum esse, ac unum deum
 solum satis nobis esse, et eum uelle ac posse dare omnia que
 corpori & animo necessaria sunt. Nam & nos ad se uocat,
 & omnia bona pollicetur, & indignatur quando aliò, non
 autè ad ipsum confugimus: cum uero ipsum accedimus, rem
 facimus illi gratam, & eum hac ratione ueneramur. Dein-
 de omnium sanctorum, & in Psalmis innumera exempla do-
 cent, deum solum in omnibus rebus inuocandū esse, & pro-
 pter cuncta bona illi agendas esse gratias. Præterea commu-
 nis & sancta illa oratio Christi, quam Dominicam nomina-
 mus, soli deo patri, nec ullis creaturis, dici & offerri potest.
 Itaq; si nihil præter Dominicam orationem haberemus, ta-
 men ex hac scire oportebat, solum deum inuocandum esse.
 Postremo Paulus eum inuocari dicit in quem credimus: sed Rom. 20.
 in solum deum credimus: quare eum solum inuocare debe-
 mus, ut qui solus etiam, & nemo præterea, iuuare sciat, pos-
 sit & uelit.

Interea uero non reiicimus Christi intercessionem, neq;
 dicimus, nos nullo intercessore apud deum opus habere Sed
 quemadmodum solus deus inuocandus est, ita nulla alia in-
 tercessione uti debemus, neq; alium aduocatum et interces-
 sorem coram patre desiderare, quàm solū Christum Iesum.
 Quoniam hunc solum pater ad hoc munus elegit, & in ipso
 exaudit & recipit nostras preces, sicuti supra abunde os-
 tendimus.

Intercesso-
 re coram
 deo opus
 habemus.

DE INTERCESSIONE ET

Angeli &
sancti nos ad
se ad Chri-
stum remit-
tunt.

Quinetiam si sanctis obtemperare & illis seruire uolu-
mus, deo duntaxat & Christo seruatore nostro cōtenti eri-
mus. Nam ad hunc solum ipsi sancti semper omnes homines
remiserunt, neq; passi sunt se inuocari aut coli. Sin uero ar-
bitramini sanctos non ad Christum, sed ad alios quoq; remi-
sisse, ostendite quinam illi sint. Nos enim nostram sententiā
scripturarum testimonijs confirmabimus. Etenim cum D.
Ioannes bis (ut in Apoc. 19. & 22. cap. scribitur) corā ange-
lo procubisset ut ipsum ueneraretur, utraq; uice angelus
illi respōdit: Vide ne hoc feceris, conseruus enim tuus sum,
& fratrum tuorū prophetarum. Deum adora. Præterea in
nuptijs in Cana oppido Galilee, cum defecisset uinum, dicit
mater Iesu ad eum, Vinum non habent. Dicit ei Iesus, Quid
mihi tecum mulier? nondum uenit hora mea. Dicit eius ma-
ter ministris, Quodcunq; dixerit uobis, facite. Atq; hæc est
unica uoluntas Marie, ut quæcūq; Filius dixerit faciamus.
Quia uero iubet ut ad se ueniamus, se inuocemus, et suo no-
mine oremus, haud dubie beata uirgo uult nos hæc facere,
atq; illi seruiamus, cum non ipsam, sed Filium inuocamus. In
Actis Apostolorum de Petro & Ioanne scribitur, quod cum
hominem claudum ad portam templi sanassent, cucurrit to-
tus populus ad eos expauesfactus: sed Apostoli populum à
seipsis ad Christum remittebant, dicentes: Quid miramini
super hoc? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi no-
stra ui & pietate effecerimus ut hic ambularet? Deus ita
glorificauit Filium suum, &c. Similiter Paulus & Barna-
bas cum etiam ipsi claudum sanassent, Act. 24. & Lystrens-
es eis immolare uellent, Paulus ab ea re tanquam in deum
contumeliosa abhorruit, & ruptis uestibus Lystrenses dili-
genter docuit, Deum solum colendum esse, non Apostolos
qui & ipsi homines sint. Eodem modo Ioānes Baptista, quo
nemo sanctior natus est ex muliere, cuius laudes etiam Chri-
stus

Ioan. 2.

Act. 3.

INVOCAT. SANCTORVM. 34

Stus dominus prædicavit, discipulos à se ad Christum ut ue-
rum saluatorem remisit, imò eos obiurgavit, eò quod plus
quàm deceret ipsi attribuerent: etsi non tantum quemadmo-
dum nunc sanctis solet illi Ioanni attribuebant. * Lege in E-
uangelio Ioannis 1. & 3. cap. Quare cum certum sit sanctos
in coelis sententiam hanc non mutasse, certum etiam est, dun-
taxat deum per Christum inuocandum esse, & ab ipso au-
xilium & omnes res necessarias petendas, non autem à
sanctis.

DE RELIQUIIS SANCTO- VII.
ctorum, Imaginibus, & simili-
bus rebus.

QVAESTIO XXXI.

An credant peregrinationes ad ossa aut ad templa san-
ctorum pias esse?

RESPONSIO.

Questio hæc tres alias in se cõplectitur. 1. Quid
de peregrinatiõibus sentiamus, quæ religionis cau-
sa suscipiuntur? 2. Quid sentiamus de reliquijs
seu ossibus sanctorũ? Quid de ipsorum templis sentiamus?
Ad hæc sic respondemus: Ea pia esse quæcunq; ab homini-
bus ex mandato & uerbo dei fiunt. Quare si uultis ut pere-
grinationes istas pias iudicemus, ostendite ex scripturis u-
binam à deo institutæ & mandata sint. Nos equidem cum
ne literam quidem in tota scriptura sacra nouimus quæ hæ-
rum peregrinationum mentionem faciat, tum etiam certò
scimus dominum docuisse non habendam esse locorum ra-
tionem in his terris, neq; huc atq; illuc currendum pro im-
petranda gratia. Deum nanq; præsentem & propitiũ esse

Quid nam
fit pium.
De peregrin-
ationibus.

DE RELIQUIIS SANCT.

ubicunq; fideles gratia opus habent, & ipsum uera fide in-
uocant: Psal. 107. & 145. Amos 5. Ierem. 7. & 23. Ioan. 4.
1. Tim. 2. & alijs locis compluribus. Ad hæc autem cum in
superioribus quæstionibus ostenderimus, sanctos nos à seip-
sis ad Deum & Filium eius Iesum Christum remittere, ma-
nifestum est huiusmodi peregrinationes ipsis non probari,
neq; utiles & salutares esse his qui eas suscipiunt, ideoq;
nullæ à nobis suscipiuntur.

De reli-
quijs san-
ctorum.

2. Pet. 1.

Ossa & reliquie sanctorum trium sunt generū, Etenim
uel scripta sunt quæ doctrinam eorum continent: uel partes
& membra aliqua corporis: uel res aliqua externæ quibus
usi sunt, ut uestes & similia. Scripta itaq; quæ ipsorum do-
ctrinam continent, sunt ueræ reliquie, imò ingens thesau-
rus Christianorum, quæ summo in honore habenda sunt.
Sanctorum corpora & ossa etiã ipsa suo honore digna sunt,
utpote quæ partē habent in resurrectione mortuorū, eamq;
expectant, & domus fuerunt tam excellentis spiritus quo
sancti illi præditi fuerunt. Verum quemadmodum patriar-
charum corpora, Moysi, Aaronis, Iosue, Regum, Prophetarum,
& sanctum Christi corpus, Ioannis item & Stepha-
ni, atq; Apostolorum, honorifice sepulta sunt: ita etiã ossa
sanctorum ad resurrectionem terræ mandanda sunt, neque
effodienda & in ecclesia ad uenerandū proponenda Chri-
stianis hominibus. Sicuti etiã Athanasius docuit in uita S.
Anthonij. Præterea si quicquã habemus quod certò scimus
sanctorum fuisse, ab ipsis in uita usurpatum esse, id tamen
nullo modo uenerandum est. Nam ut ueteres docent, talis
ueneratio reuera superstitio est, quæ deo pariter & sanctis
displicet, ut supra ostendimus.

Reliqua quæ de reliquijs adduci possent hoc loco omitta-
tam, præsertim quod in his apertæ fraudes deprehenduntur.
Sæpe enim duobus tribusue locis unius sancti caput, aut bra-
chium,

chium, aut aliud membrum ostenditur, quasi biceps aut tri-
ceps fuerit, & alia membra præter communem hominum
naturam geminata habuerit. Deinde res futiles & cõfictæ
reliquiarum loco uenerandæ hominibus proponuntur, qui-
bus potius sanctorũ honor imminuitur quàm ut aliquid hinc
augeatur. Præterea in his tam impudenti nundinatione, &
tanta audacia utuntur, ut honesti homines, quibus non in u-
niuersum Pontificia religio displicet, nihilominus tamẽ hæc
probare non possint.

Templa postremo & sacella non extruenda sunt sanctis
qui nunc in caelo uiuunt, sed illis ut hominibus mortuis sepul-
chra tantum fieri debent. Quamobrem arbitramur templa
in honorem sanctorum bono quidem animo olim ædificata
esse à ueteribus, attamen deo & ipsis sanctis non placere.
Neq; enim creaturis templa ædificanda, & in eorum nomi-
ne ecclesiæ congregandæ sunt: nam hic honor soli creatori
conuenit: quemadmodum multipliciter id diuinis & huma-
nis testimonijs probari posset, quæ nos breuitatis causa o-
mittimus.

Alioquin necessarium arbitramur ut Christiani templa
habeant, extructa in honorẽ dei & domini nostri Iesu Chri-
sti, in quibus uerbum dei annuncietur, publicæ preces fiant,
sacramenta administrentur, eleemosynæ ab ecclesia conse-
rantur. De huiusmodi tẽplis honorifice sentimus, atq; adeo
libenter dei & Christi ædes et templa nominamus: quæ nul-
lo modo profananda sunt. Sicuti alibi copiose docui.

De templis
quæ in ho-
norem fan-
ctorum ex-
truuntur.

Quid de
templis sen-
tiendum sit.

QVAESTIO XXXII.

An credant bonum & pium esse ut candelæ ardeant co-
ram sacramento altaris, & imaginibus atq; reliquijs san-
ctorum?

DE RELIQUIIS SANCT.

RESPONSIO.

De usu lu-
minum in
templis.

Inst. lib. 6.
cap. 1.

Matth. 5.
Rom. 12.

Lumina co-
ram sacra-
mento.

De imagini-
bus.

Candelarum usus in templis necessarius est ad pellens lucem, &c. Hoc autem modo etiam Apostoli luminibus in ecclesia usi sunt, Act. 20. Lumina autem accendere loco sacrificiorum, ad cultum dei aut sanctorum, uel propter animarum salutem, repugnat sacris literis, & à Lactantio uetustissimo scriptore damnatur. Corda nostra in Nouo Testamento deo accendenda sunt, & omnis generis bonis operibus lucendum est, idque gratum deo sacrificium erit.

Quoniam uero sacramentum dominus iubet accipere et edere, non licet certe illud seruare & includere, sed id sumi oportet: ideoque non opus est ut lumina coram illo apponantur. Id potius curent qui sacramentum sumunt, ut ueram & ardentem atque lucentem fidem in cordibus suis habeant. Luminum usus coram sacramento res noua, & nuper ab hominibus instituta est, incognita penitus ueteri ecclesie.

De imaginibus hæc est nostra sententia: Deus imagines ad uenerationem factas prohibuit, primum in decalogo, 2. præcepto primæ tabule: deinde sæpius in lege, Prophetarum & Apostolorum scriptis imagines in uniuersum & grauiter prohibuit, imò horribiliter minatus est omnibus his qui uel faciunt uel uenerantur imagines. Quamobrem id quod deus malum nominat & prohibet atque execratur, nos non possumus bonum appellare. Si quis uero hac de re testimonia desiderat, legat Exod. 20. Deut. 5. & 4. & 7. atque 27. caput. Psalm. 113. Esa. 40. & 44. Ierem. 10. Rom. 1. 1. Corinth. 10. 1. Petri 4. & 1. Ioan. 5. &c. Quod autem quidam aiunt, se non signum, sed rem signatam uenerari, non est uera & solida ratio: quoniam deus & sancti ipsius nolunt hac ratione coli. Præterea imagines non sunt similes

Amiles deo aut sanctis. Deus enim immensus & infinitus spiritus est, summæ potentie, ineffabilis maiestatis, neque ulla similitudine exprimi potest: sicuti sacræ literæ aperte docent Act. 17. & alibi. Angeli uero, qui & ipsi spiritus sunt, qua similitudine representabuntur? Sancti uero cum in his terris uiuerent animam & corpus habebat, hoc autem con- sumptum est, illa uero in coelis manet: quomodo ergo imagine exprimentur? Corporis ipsorum figura nihil nos ad salutem iuuat, itaque etsi imagines corporum ipsorum haberemus, nihil tamen illæ fidelium salutem promouerent. Quod uero in sanctis est summum & præstantissimum, de gratia, fides, & alia dona, hæc coloribus, aut ligno atque lapidibus non possunt representari. In summa, deus, angeli, sancti in coelis maiores sunt, & ampliori gloria præditi, quam ut imaginibus representari possint aut debeant, huiusmodi præsertim imaginibus quas sancti propheta adeo irrident, uelut Esaias 44. & Baruch 6. cap. Sin autem dicant imagines tantum docendi & admonendi causa faciendas & seruandas esse, aliud à deo & longe præstantius nobis datum esse nouimus, per quod hæc adipiscamur, spiritum & uerbum eius. Præterea cum Apostolorum ætate aliquot sæculis ecclesia nullis imaginibus usa sit, & uetusti scriptores uehementissime eas damnarint & reiecerint, nos certe ipsas non possumus bonas appellare, quandoquidem adeo (ut diximus) à deo & sanctis eius damnatæ et reiectæ sunt.

De reliquijs in proxima Quæstione respondimus, quare ea responsione contenti nihil nunc addemus.

QVÆSTIO XXXIII.

An placeat illis aquæ, herbarum & aliarum rerum consecratio, quæ in Christiana ecclesia usitata est?

DE PURGATORIO IGNE
RESPONSIO.

Consecra-
tio aquæ, ig-
nis, &c.

Vetus & Apostolica ecclesia penitus ignoravit huius-
modi consecrationes aut benedictiones aquæ, ignis,
salis, butiri, olei, palmarum, herbarum, placentarum & si-
milium rerum. Hæc enim noua sunt hominum inuenta &
abusus, itaq; nobis nullo modo placere possunt. Credimus
enim à Christo benedictas esse omnes creaturas quæ fides
lium usui necessarie sunt, ita ut si in fide, additis precibus,
& moderate illis utantur, nihil illis noceant, sed puræ ac
bonæ sint. Cui rei testimonium perhibet Paulus 1. Tim. 4.
& Tit. 1. cap. Sed his rebus, quas cõmemorauimus, confu-
dere, & credere consecratas huiusmodi res posse nos à ma-
lo tueri, superstitiosum est, ac deo improbatur, & à multis
fidelibus dei ministris reprehenditur.

VIII. DE PURGATORIO IGNE,
& precibus pro defunctis.

QVAESTIO XXXIIII.

An credant in igne purgatorio torqueri animas defun-
ctorum, quæ nondum absoluta pœnitentiâ ex hac uita mi-
grarunt, neq; satis purificatæ sunt?

RESPONSIO.

Homines
moriuntur
uel in fide
uel in incre-
dulitate.

Q Vicinque ex hac uita migrant uel in uera fide, uel
in incredulitate moriuntur: de utrisque dominus
sententiâ tulit his uerbis, Non enim misit deus
filium suum in mundum, ut iudicet mundum: sed ut seruetur
mundus per eum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui uer-
ro non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomen
unige-

unigeniti filij dei. Sed aduersarij nostri obijciunt, posse fidelem mori qui fidelis quidem sit, non tamen plene purificatus, propterea quod nondum pœnitentiam absoluerit: talem autem non saluari, quandoquidem adhuc impurus sit, neque damnari, propterea quod sit fidelis. Itaque necessario sequi locum aliquem intermedium à deo paratum esse, in quo tales plenè purgentur, & pœnis suis id quod pœnitentiæ deest rependant. Intermedium hunc locum Purgatorium ignem nominant, propterea quod animæ in ipso purgentur. Verum in hac doctrina, quæ nullam authoritatem aut testimonium habet sacrarum literarum, multa desideramus. Primum nanq; Christus docet, fideles in ipso totos puros esse, etiamsi propter residuam infirmitatem aliqua in ipsis sit imperfectio quæ lotionem opus habet. Aperte nanque ait, Qui lotus est, non opus habet nisi ut pedes lauet: nam totus purus est, Ioan. 13. & 15. Et idem docet D. Paulus ad Romanos 7. & 8. cap. in quibus ostendit multa adhuc deesse fidelibus, quæ tamen ipsis non imputentur propter fidem in Christum. Eademq; de causa in articulis fidei confitemur, nos credere remissionem peccatorum, resurrectionem carnis, & uitam æternam. Sicuti autem credimus, ita nobis fit: credimus peccata nobis condonata esse, ideoq; condonata & remissa sunt. Præterea cum peccatum nominamus non tantum culpam, uerumetiam pœnam intelligimus. Cum igitur peccata, propter quæ sola supplicio afficimur, nobis remissa & condonata sint, quomodo fideles adhuc impuri sunt? Aut si peccatum abolitum est, quare eos pati oporteret, perinde ac si peccata non remissa essent? Si ueram fidem in Christum habuerunt, in æternum uiuent: si non recte crediderunt, in æternum damnati sunt. Atq; hoc fides nostra docet, quæ confirmatur Esa. 53. cap. & Ioan. 3. 5. 6. & 8. cap. & c.

Fideles plene perfecti in fide moriuntur.

DE PURGATORIO IGNE,

Non puri
reputamur
propter no-
stra merita.

Deinde hoc quoque in ipsorum doctrina desideramus, quod perfectæ poenitentiae, perfectam puritatem ascribunt: cum tamen illa duntaxat habeatur per mortem, sanguinem & meritum Christi. Quod si puritas ex nostris meritis habetur, Christus frustra mortuus est. Non autem frustra mortuus est, ideoque puritas ex gratia dei in morte Christi per fidem habetur, Actorum 15. Galat. 1. & 1. Ioan. 4. Quam uero infirmum est, quod aiunt animas poenis suis in igne purgatorio rependere quod eorum perfectæ poenitentiae deest? Supra enim cum de fide & operibus seu meritis scriberemus, ostendimus ea quæ facimus & patimur, non esse condigna gaudio, quo nos in alia uita per Christum donamur.

Solus Christi sanguis nos à tabe peccatorum purgat.

Tertio id etiam in doctrina Purgatorij ignis desideramus, quod puritatem non ascribunt duntaxat sanguini Christi, extra quem tamen nihil est quod nos purgare possit: sed absque uerbo dei ignem nescio quem excogitant, cui purgationem attribuere audent. Hoc quoque reprehendimus, quod fideles cum ex hac uita migrarint, in futura uita torqueri aiunt, quibus uerissima Christi uerba opponimus, dicentis, Amen amen dico uobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non ueniet (quod si uenerit in Purgatorium ignem, tum in iudicium, poenam & condemnationem ueniret) sed transiit à morte in uitam, Ioan. 5. Cum ergo fideles à morte in uitam transferint, respondemus questioni propositæ & dicimus, fideles per fidem à domino plene purgatos nullas poenas pati in Purgatorio igne.

QVAESTIO XXXV.

An his

An his qui in Purgatorio igne torquentur profint preces, eleemosynæ et sacrificia quæ in ecclesia Christiana pro ipsis fiunt?

RESPONSIO.

Quandoquidem in eo aduersarios errare ostendimus, quod in hac *Questione* præcipuum est, nempe in Purgatorio igne, qui nulla testimonia habet sacrarum literarum, nõ possunt animæ fidelium in illo igne supplicium pati qui nusquam est: ideoq; non opus est ut post mortem pro ipsis oremus, aut alia in eorum gratiam faciamus: nisi ut defunctorum honorifica mentio fiat in ecclesia, & deo gratiæ agantur, quod ipsos in uera fide ex hac uita in regnum suum euocauerit: & ut ipsum oremus, ut nobis fidem augeat, & nos quoque suo tempore ad maiores nostros in æternam felicitatem recipiat. Præterea docemus, si quid uelimus facere in eorum gratiam, quod ipsis utile & deo acceptum sit, debere nos uxoribus ipsorum, & liberis atque propinquis beneficia aliqua conferre, & ipsorum honorem ac famam semper tueri.

Non ignoro autem multos honestos homines grauitè ob hanc causam nobis irasci, propterea quod indecens, imò horribile & à Christiano homine alienum esse arbitrantur, quod non tantum nihil faciamus ad iuuandos maiores nostros, uerumetiam contra adeò uetustam (quod nos quoq; non ignoramus) & uulgo ubique ferè receptam consuetudinem loquamur & scribamus. Quamobrem hos hortamur ut nostras rationes quæ nos mouent, audiant & expendant. Neque enim hæc ideo facimus, neque ideo pro ipsis non oramus, & usitatas res in gratiam ipsorum non fa-

De precibus & operibus quæ pro mortuis fiunt.

DE PURGATORIO IGNE,

cimus quod non diligamus maiores nostros, aut quod nullā
 ipsorum rationem habeamus, sed ideo quod Christiana fi-
 des nos docet & confirmat, imò urget, ut nullo modo pos-
 simus rectum agnoscere ut pro ipsis orctur, aut hæc pro-
 pter eorum salutem fiant, imò scimus ipsos maiores nostros
 his rebus non habere opus, neque hæc a nobis exigere. Ete-
 nim firmiter & certò credimus & scimus, non alia ratione
 in hac aut futura uita peccata expurgari, nisi duntaxat per
 gratiam dei in sanguine Iesu Christi per uerā fidem. Indubi-
 tatum uero est Purgatorium ignem, qui nititur meritis no-
 stris & supplicijs quæ perferimus, non esse gratiam dei,
 neque sanguinem Christi in fide. Certum etiam est maio-
 res nostros in eadem nobiscum fidei confessione mortuos
 esse, qua scilicet confitemur nos credere remissionem pec-
 catorum, resurrectionē carnis, & uitam æternam. Quam-
 obrem cum & communis omniū fides, & præterea etiam
 scripturæ aperte testentur, omnes qui sese uera fide com-
 mittunt gratiæ & misericordiæ dei, & in Christo moriun-
 tur, à Christo conseruari ut non ueniant in iudicium, aut
 ignem & pœnam atque supplicium aliquod, sed recipi in
 æternam felicitatem: quomodo quæso pro illis orare possu-
 mus, & alia huiusmodi facere ad ipsorū salutē, quibus certe
 egerent si pœnam atq; supplicium tolerarēt. Verum pœnam
 non luunt, ideoq; non est opus ut quicquam fiat quo ipsi pœ-
 na eximantur. Si nanq; postquā in uera fide ex hac uita ex-
 cesserunt, nihilominus ignem, pœnam & tormenta pate-
 rentur, tum inania essent cuncta quæ de gratuita dei pro-
 missione, de liberatione per Christum, de certitudine & ue-
 ritate fidei, in sacris literis leguntur, & ex illis prædican-
 tur: imò fides ipsa falsa esset. Verū fides uera & certa est.
 Ideoq; sicuti maiores nostri uere crediderunt remissionem
 peccatō

peccatorum & uitam æternam, ita etiam hæc uere adepti sunt & poenas sentiūt in altera uita. Quare cū propter dei gloriam, & ad laudem atque confessionem nostræ fidei, tum etiam propter honorem maiorum nostrorum, de quorum salute non dubitamus, nihil facimus post mortem ipsorum ad animas eorum liberandas. Imò arbitramur huiusmodi actionibus & precibus nostrorum salutem & ipsam fidem in dubium uocari, quasi scilicet illi crediderint quidem sese remissionem peccatorum & uitam æternam adepturos, non tamen hæc adepti sint. Hoc autem absurdum est cogitare, nedum dicere: perinde ac si deus & fides nos fallere & decipere queant, quod fieri non potest.

Præterea hoc loco breuitatis causa commemorare nolo, quàm uiles istæ res sint, neque uerbo dei confirmantur, quas nos ad iuuandos maiores nostros facere iubent: ita ut si poenas aliquas ingentes Purgatorij ignis sentirent, quemadmodum isti docent, nullum tamen aut exiguum solatium hæc res ipsis conferre possent: præsertim cum plerunque eorum liberatio precio redimatur ab impuris & flagitiosis hominibus. Quare longe tutius est maiorum salutem non ab huiusmodi hominibus nullius precij, aut ab hominū inuentis pendere, sed potius niti firmissimo fundamento, gratia nempe et misericordia dei, in sanguine & passione Christi per ueram fidem. Hac etiã ratione animi nostri certi fiunt de salute maiorum nostrorum, quàm cum quotannis easdem ceremonias ipsorum causas peragi cernimus & audimus, & tamen incerti sumus quando efficaces fuerint & ipsos liberarint.

Interea quoque discimus non esse confidendum propter ignem purgatorium, uel hominum merita, aut opera quæ alij in nostram gratiam nobis mortuis faciunt. Etenim quæque ille stultæ uirgines hac mora perierunt, quod oleum ab alijs petebant & id uolebant emere. Scriptura nanque bo-

Res admodum uiles sunt, per quas animas liberare uolunt.

Nihil confidendum esse Purgatorij ignis causa.

Galat. 6.

DE PURGATORIO IGNE

num nos operari iubet, dum tempus habemus, neque morari. Ideoque serio docemus, ut omnes in hac uita tempestiue dum integra ratione præditi sunt, deo seruiant, & seipsum itineri accingant, neque confidant aliorum operibus quæ illi post mortem in ipsorum gratiam faciant, quandoquidem post mortem ista non iuuant. Quod si alicui mors imminet, illum Euangelij uerbis ad Christum remittimus, ut oret pro peccatorum remissione, confidat gratiæ, & plenus consolatione, speret uitam æternam. In ueteri quoque Apostolica ecclesia non ulterius progressi sunt, sed eadem docuerunt, sicuti Paulus de his qui mortui sunt, scribit 1. Theff. 4. cap. Eandem doctrinam nos quoque dei beneficio retinebimus.

QVÆSTIO XXXVI.

Ioan. 11.
Act. 20.

A. 8. 9.

Quid sentiant de historia Lazari & sororum eius Marthæ & Mariæ, quæ Christum pro fratre orarunt? Item de Eutycho quem Paulus à mortuis resuscitauit, an hoc absque precibus factum sit? An non etiam D. Petrus pro Tabitha mortua orarit, & eam hac ratione in uitam reuocauerit?

RESPONSIO.

Quomodo
& quare
Apostolia-
pud defun-
ctos orarit.

MAriam, Martham, Petrum & Paulum, deum inuocasse arbitror, non autem ita ut aduersarij docent pro defunctis orasse, ut scilicet dominus propitius sit animabus ipsorum & eas ab igne purgatorio liberet, et in æternam felicitatem transferat: sed orarunt ut à mortuis resuscitarentur ad gloriam dei. Num uero arbitrantur Lazarum, Eutycho & Tabitham fuisse in igne Purgatorio, & illic post mortem suam poenas & supplicium pertulisse? Non arbitror ipsos hoc audere asserere. Quare igitur aliena exempla afferunt, quæ nihil seruiunt ipsorum instituto? Tantum ad

ad fascinandos oculos simpliciorum. Sin uero dicant ipsos in Purgatorio igne fuisse, qua ratione id probare poterunt? Nonnulli equidē dicunt, Si Lazarus apud inferos fuisset, nō potuisset liberari, quoniam apud inferos nulla est redemptio: si autem in caelo fuit, iniuria illi facta est, quod denuo est translatus in hanc miseriam. Itaque, aiunt, necesse est locum aliquem intermedium esse. Quibus respondeo, Primum ipsos non probasse. hac ratione intermedium locum esse Purgatorium ignem, et non potius alium locum soli deo notum. Deinde dico, totam ipsorū argumentationem falsam & inanem esse. Lazarus fuit (ut scriptura illic docet) amicus Christi, quare anima eius post mortem in sinum Abrahae recepta est, sicuti etiam alterius Lazari, cuius mentio fit Lucae 16. cap. Neque illi iniuria facta est, propterea quod anima eius denuo corpori coniuncta est propter gloriam dei. Omnes enim creaturae iure deo conditori suo seruiunt. Dominus ipso Latroni in cruce dixit, Hodie mecum eris in Paradiso, nihilominus tamen ipse tertia demum die à mortuis resurrexit, neq; illi iniuria facta est, &c. Equidem omnino in dico, si hi qui spirituales nominantur cogherentur tantas oves in mortuorum gratiam Laicis cōferre, quantas ipsi hoc nomine accipiunt, Purgatorium ignem non adeo uehementer exarsurū, & preces saltem minori precio uenales fore. Quod si doctrina Purgatorij adeo necessaria est, quare quae so Orientalis seu Graeca ecclesia hanc nunquā recepit et agnouit usq; ad tempora Eugenij 4. quibus breui Constanti nopolis à Turcis capta est?

Vbi nā Lazarus fuerit eo quadriduo quo mortuus fuit.

QVAESTIO XXXVII.

Quid sentiant de hoc loco libri Machabaeorum, Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis orare, ut à peccatis soluantur?

DE SACRAMENTIS.

RESPONSIO.

De secūdo
lib. Macha-
beorum.

Divus Hieron. & Cyprianus atque Gelasius, ad hunc locum vobis respondebunt: nempe, secundum Machabeorum librum legi quidem in ecclesijs, non tamen parem esse reliquis Canonici Bibliorum libris, ita ut ex ipso, sicuti ex reliquis testimonia desumi & proferri possint in controuersis fidei dogmatibus. Quamobrem cum in omnibus libris Veteris & Noui Testamenti, ne unico quidē uerbo mentio fiat sacrificiorum pro mortuis, hoc testimonium suo loco relinquimus, quod scilicet nihil probare possit. Ut iam nihil de eo dicam, quod non omnia etiam sanctorum hominum facta, bona, deo accepta, & nobis imitanda sunt. Geodon bono animo Ephod in Aphra fecit, quod tamen melius fuerat ipsum non fecisse. In Machabeorum historia 14. cap. laudatur Raazias, qui seipsum interfecit, ne in manus hostium incideret: attamen hoc factum, ut omnes scripturę doceant, & præcipui ex Patribus iudicant, neque laudem meretur, neque rectum fuit. Cunctis enim expectandū est, quantum à deo ex hac uita euocentur. Plura de hoc libro in medium proferre possem, sed ista hoc tempore sufficiant.

IX.

DE SACRAMENTIS.

QVAESTIO XXXVIII.

Quot sint sacramenta? Item, An efficacia signa sine diuina gratia, per quę gratiam dei impetremus?

RESPONSIO.

Quot nam
sint sacra-
menta.

Romana ecclesia septem sacramenta numerat, ex quibus nos duo pro ueris & genuinis sacramentis Christi & ecclesię eius agnoscimus, Baptismum & Cœnam domini, de

nō, ac illis ea tribuimus quæ ipsis in sacris literis attribuuntur. Duo uero hæc, Confirmationem & Extremam unctionem, quemadmodum nunc in usu sunt in Romana ecclesia, non agnoscimus pro sacramentis Christi, neque arbitramur eos ritus necessarios & ex uerbo dei desumptos esse. Tria uero reliqua Pœnitentiam, Impositionem manuum, seu Ordinationem ministrorum ecclesiæ, & Matrimonium, etsi nō numeramus inter Christi & ecclesiæ sacramenta, sicuti Baptismum & Cœnam domini, nihilominus tamen agnoscimus utilia & necessaria dei instituta esse, & salutaria fidelibus, si illis utantur eo modo et in hunc finē in quē instituta sunt, & quemadmodum sancti, qui ante nos fuerunt, his usi sunt. Neque enim omnia quæ in his tribus Romana ecclesia agit, bona & iusta arbitramur, sed illa tantū quæ uerbo dei conueniunt. Quare autem tantummodo Baptismum et Cœnam domini pro ueris sacramentis agnoscamus, alibi prolixè exposui, et ostendi, solius dei non hominum esse sacramenta institui, ut uera signa, oblationes diuinæ ueritatis et gratiæ: item quomodo in sacramentis sint promissiones dei, externa signa & monumenta beneficiorum dei, & sponsio, & cætera.

De efficacia sacramentorum respondemus, omnia quæ à deo ordinata et instituta sunt, uim & efficaciam habere, ut id efficiant cuius gratia à deo instituta sunt: eodem modo sacramenta suam efficaciam habent: quibus tamē nihil aliud attribuere debemus, quàm ea quæ illis in sacris literis tribuuntur, & quorum gratia à deo instituta sunt. Quod si sacramenta inefficacia experimur, id non est illis attribuendum, quasi institutum dei sit inefficax, sed hominibus qui illis non rectè & absque fide utuntur. Verbum dei semper uerum est, & ad instituendos homines diuinitus nobis datum: quod autem non omnes hoc pro uero agnoscunt & se insti-

De efficacia & uirtute sacramentorum.

DE SACRAMENTIS.

tui patiuntur, ipsi, imò infidelitas eorum in culpa est. Simò magus baptizatus est, sed nò purgatus, non quod Baptismus inefficax sit, et non sit uerū signū mundationis, sed ideo quia ipse non credidit. Eodemq; modo Iudas in Coena domini non accepit corpus Christi ad uitam, non quod sacramento non representetur & offeratur nobis cibus uitæ, sed ideo quod absq; fide accepit.

An sacramenta sumpta pro nobis gratiam impetrent.

Præterea sacramentorum usus non ideo impetrat nobis gratiam dei, quia opus nostrū est, sed quia ex gratia, in Christo per fidem deo reconciliati & iam in gratia eius sumus, sacramenta accipimus, & nos gratos erga deum & obediētes illi ostendimus. Interea quoq; agnoscimus & experimur gratiam & dona dei subinde augeri & crescere in fidelibus. D. Paulus ad Rom. 4. cap. quærit an Abrahamus iustificatus sit propter circumcisionem, & an ante uel post circumcisionem hoc factum sit: et respondet, non in circumcissione sed antequam circumcisus esset: circumcissionem tanē non inutilem & uacuum signum fuisse, nam ipsum accepisse circumcissionem in obsecrationem iustitiæ fidei: nempe ad confirmationem & testimonium iustitiæ esse ex fide, seu nos iustificari per fidem. Similiter nos quoque de nostris sacramentis dicere possumus, quandoquidem Baptismus in circumcissionis locum successit, & ueteres eundem nobiscū spiritualem cibum comederunt, sicut Paulus testatur Coloss. 2. & 1. Cor. 10. cap.

X. DE PAEDOBAPTISMO ET Anabaptismo.

QVAESTIO XXXIX.

An credant infantes baptizandos esse? An primus Baptismus satis sit, aut homines rebaptizari oporteat postquam usum rationis adepti fuerint?

RESPONSIO.

HAc questione experiri uolunt quid de Anabaptistis sentiamus: quare respondemus, uos qui Pontificium regnum instauratis & defenditis & Euangelij prædicationem impeditis & prohibetis, grauitè peccare, & in uobis potissimam culpam esse interitus eorum qui primum ab Anabaptistis seducuntur, & deinde à uobis misere in suo errore non edocti & instructi occiduntur. Etenim si liberam permitteretis puram Euangelij prædicationem, tum Anabaptistæ & aliæ etiam hæreses non ita inualescere & locum habere possent ad decipiendos simplices homines, quæ quæ ipsis prædicantur, statim opinantur uerum Euangelium esse. Neque tamen ideo Anabaptistas tuemur, quibus multas ob causas nõ assentimur, quas copiose in nostris libris exposuimus. Interea tamè obiter monemus, diligenter prudenter hominibus inter Anabaptistas discernendum esse, neque de omnibus eodem modo iudicandum. Nonnulli enim eorum simplices & non maligni homines sunt, qui nihil ferè de Euangelio audierunt, aut si audierunt offensi sunt & desecerunt, ideo quod exiguam uitæ emendationem uident apud eos qui Euangelici nominantur: ac deinde ab astutis Anabaptistarum doctoribus persuasi sunt, se peccare si infantes baptizari curent, si iusturandum dent, si accedant ecclesiis, in quibus, ut ipsi aiunt, adhuc peccatores sint. Item concionatorem, qui stipendium aliquod sui ministerij habeat, neque omnia ipse faciat quæ alios docet, hunc non posse ueritatem docere: ac nullam ueram ecclesiam esse, in qua non sit excom-

De Anabaptistis & eorum discrimine.

DE PAEDOBAPTISMO

municatio, & prophetædi ordo à Paulo traditus 1. Cor. 14.
 Horū defectio et doctrina nō est approbanda, ipsi tamē uer-
 bo dei patienter instituendi & in uiam reuocandi sunt, sicut
 Paulus docet ad Rom. 14. cap. Quod si contentiosi & per-
 tinaces fuerint, non ideo confestim extirpandi sunt, sed me-
 liora sperare oportet: interim curandum est, ne quem intri-
 catis suis opinionibus inficiant, & expectanda est eorū con-
 uersio: quod si non conuertantur, semper tamen moderate,
 & pie ac religiose cum illis agendum est, habita causarum
 & personarum ratione in ipsis castigandis & puniendis.
 Alij uero Anabaptistarum non sunt pio & simplici animo
 præditi, sed maligni, turbulenti, inuidi, & auari, qui per om-
 nem suam ætatem inquieti & pertinaces fuerunt, & sem-
 per contentiones amarunt, & nunc ad Anabaptistas dese-
 cerunt, inter quos odiose uociferantur, turbas excitant con-
 tra magistratus & concionatores, contra iusiurandum, con-
 tra iudicia & pœnas, contra debita signatis tabulis confir-
 mata annuorum reddituum & decumarum, et contra alia cō-
 attamen hypocrisi & splendida quadam garrulitate sese oc-
 cultant & insinuunt, ut longe alij hominibus uideantur quā
 reuera sint. Nam quid faciant si liberam potestatem nansci-
 scantur, in Monasteriensibus Anabaptistis experti sumus.
 His autem adeo malignis hominibus, si uenia & licentia da-
 tur, neque serio contra eos agitur, tum respublicæ funditus
 euertuntur, quod ipsa experientia docet. Eadem ratio est
 principum huius factionis, qui passim simplicioribus Ana-
 baptismum commendant, causam hanc urgent, et turbarum
 atque inobediencie authores sunt hominibus. Etenim illi eo
 dem modo instituti & à ueritate conuicti, nihilominus erro-
 rem non deserunt, neque ullam institutionem admittunt, &
 ueniam ipsis à magistratu concessam, spernunt, promissa &
iurata

irata uiolant, nulla ratione honestatis habita, & non cessant ecclesias temerarie & seditiose peruertere & turbare. Cuncti autem norunt quid diuinæ et humanæ leges de talibus statuunt: quamobrem tales neque excusare uolumus, neque ullam communionem cum huiusmodi Anabaptistis & eorum doctoribus habemus, aut habituri sumus. Pædobaptismus fundatus est in scripturis. Quia enim omnes fatemur Baptismū signum esse fœderis & populi dei: & negari non potest, infantes fidelium esse in fœdere dei, & annumerari populo eius: quare illis Baptismus signum fœderis negatur? Præterea D. Petrus in Act. docet, hos baptizandos esse qui spiritum dei habent: si uero infantes fidelium spiritum dei non haberent, non essent dei, neque sancti essent, neque ipso rum esset regnum cœlorum. Sunt autem dei Rom. 8. & sancti sunt 1. Cor. 7. & ipsorum est regnum cœlorum Mar. 10. Quamobrem baptizandi sunt.

Quod si semel in infantia in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizati sumus, non opus est ut denuo rebaptizemur, postquam rationis usum adepti fuerimus. Nā etiam si rebaptizaremur, tamē duntaxat aqua, sicut ante in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti baptizaremur: nihilque plus inde adipisceremur, nisi quod posteriore Baptismo priorum contumelia afficeremur, ac cum graui peccato, tum etiam pœnis & supplicijs quæ legibus sancita sunt, nos ipsos subijceremus.

DE ISACRAMENTO CORPORIS XI.
& sanguini Christi, et communione
sub utraq; specie.

QVAESTIO XL.

An credant uerum uiuumque Christi corpus & uerū eius san-

DE SACRAM. CORPORIS

guinem substantialiter esse in sacramento, ita ut per acta cōsecratione, panis transubstantietur in uerum corpus Christi, sic ut non aliud panis, sed uerum & substantiale corpus Christi sit?

RESPONSIO.

Diuerse sententię de presentia corporis Christi in coena.

Nonnulli ex recentioribus doctoribus Romanae ecclesie aperte & libere fatentur, ante Concilium Lateranense, quod Romae celebratum est Innocentio 3. Pont. anno domini 1215. (in quo primum sancita & decreto confirmata est Transubstantiatio) diuersas fuisse opiniones in ecclesia de presentia & substantia corporis Christi in sacramento. Ideoq; si quisquā ante illud Concilium credidisset substantiam panis non mutari in uerā substantiam corporis Christi, à nemine inter hæreticos reputatus fuisset. Verum in isto Concilio decretū est, ab omnibus, qui crimen hæreseos uitare uolunt, credendū esse, uerum Christi corpus substantialiter adesse sub speciebus panis. Mirandū uero est quā ob causam istud Concilium fideles adeo horribiliter intolerando crimine hæreseos damnare uoluerit, quod tamen hætenus à 1200. annis non fuerat factum. Quo loco quibus prudens cogitet, an Concilium potestatem habuerit, ut post annos 1200. hæc demū statueret. Etenim si isti non fuerunt hæretici, qui à 1200. annis uixerunt, neq; crediderunt substantiam panis mutari in substantiam corporis Christi: quare nunc hæretici appellandi essent, qui ea non credunt quæ ecclesia à 1200. annis nunquam credidit? Sin uero ea quæ post 1200. annos credenda Concilium præcepit, uera sunt & necessaria quæ credantur, tum omnes qui ante 1200. uixerunt & hæc non crediderunt, non recte crediderunt: si autem recta fuit eorum fides, ut certe fuit, non necessarium est ut ea credamus, quæ postea excogitata & inuenta sunt.

Atq; equidem ueteres de sancto hoc sacramento ita crediderunt

Vera uetus que doctrina de sacramento contra Transubstantiationē.

diderunt et docuerūt: duo scilicet precipue hic considerāda
 esse: signa, panē et uinū: atq; rē signatā, corpus & sanguinē
 Christi. Quod si uerum est quod Romana ecclesia docet, nō
 amplius adesse panis substantiam, sed tantum corpus Chri-
 sti, tum certe sacramentū non amplius sacramentum est, sed
 tantum res signata. An non enim hęc ipsorum definitio est,
 Sacramentum est sacrę rei signum? Si igitur panis non est
 panis, neq; suam substantiam seruat, sed loco eius substantia
 corporis Christi adest, quid, queso, in sacramento frangunt?
 Christi ne corpus, an aliquid aliud? Si panis non adest, quod
 ergo est externum signum? Non utique panis, negant enim
 in sacramento panem esse. Ergo si Christi duntaxat corpus
 adest, tum illud ipsum frangitur: quod tamen fieri nequit: ne
 que amplius sacramentum est, nō enim signum est rei sacrę
 sed tantum ipsa res sacra. Itaque non opus fuerat dominum
 panem & uinum in ultima sua cœna adhibere. Si autem, ut
 solent, dixerint speciem aut accidentia panis, albedinem si-
 ue colorem, rotunditatem & saporem, esse signa et frangi,
 queratur ab illis quibusnam rebus albedo, rotunditas & sa-
 por inherereant? Non possunt dicere hęc accidentia esse cor-
 poris Christi, aut illi inherere, quare necesse est in pane ea
 esse. Quamobrem sequitur substantiam panis non mutari
 in sacramento, sed manere, et doctrinam ipsorum nullum ue-
 rum fundamentum habere. Quinetiam ista nomina, substan-
 tia, accidens, species, accidentia sine subiecto, satis declarant
 hanc doctrinam in Sophistarum officina fabricatam esse,
 quam apostoli penitus ignorarunt. Cum uero non possunt ul-
 terius progredi, aiunt, hęc omnia per omnipotentiam dei
 miraculose fieri: uerum id nondum probarunt: & nulla cau-
 sa adeo falsa est, quę non hac ratione defendi possit. In Euan-
 gelio & Apostolorum scriptis sæpenumero & quā aper-
 tissime sacramentum hoc panis & uinum nominatur, haud

DE SACRAM. CORPORIS

dubie signorum respectu, ut appareret substantiam panis et uini remanere in sacramento: id quod nos quoque, cum ea sumimus, sentimus, quamuis longe aliud Papistæ nobis persuadere conentur.

Fideles in
Cœna non
râtum panē
accipiunt.

Non autem hinc sequitur nos in sacramento hoc nihil aliud agnoscere aut sumere, nisi duntaxat panem et uinū, quæ admodum in quouis conuiuio quo corpus pascitur. Quoniam dominus cum in cœna panem & poculum discipulis porrigeret, & iuberet eos edere et bibere, addidit, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Obseruandum autem est hanc esse usitatam consuetudinem, ut signis sacramentalibus tribuantur earum rerum nomina, quarum signa sunt: ueluti in hoc sacramento panis & uinum signa sunt corporis & sanguinis Christi, ideoq; Christus ea corpus & sanguinem suum nominat. Eadem ratio est Baptismi, Circumcisionis, Paschatis, & Sacrificiorum. Ideo autem sic nominantur, ut non inhereamus signis, pani & uino, sed ut per res aspectabiles admoniti rerum inaspectabilium, oculos cordis nostri in cœlum attollamus ad res signatas, nempe corpus Christi pro nobis traditum, & sanguinem nostra causa effusum, & ut studeamus has res sumere.

Quomodo
erū Chri-
sti corpus
sumatur.

Quomodo autem corpus & sanguinem Christi sumimus? Spiritualiter per fidem, ita ut exterius ore corporeo edamus & bibamus domini panem & uinum, sacra signa, interius uero ore animæ, hoc est per fidem, accipiamus corpus & sanguinem Christi. Etenim quemadmodum cibos ore percipimus ad uitam sustentandam: ita etiam per fidem in Christum, corpus & sanguis eius, quæ in cruce obtulit, fiunt nobis cibus ad uitam æternam. Christi enim corpus traditum pro nobis, & sanguis effusus, sunt nostra uita, seu per illa nobis uita parta est: hæc autem per fidem recipimus, ita ut Christus in nobis, & nos in Christo uiuamus. Quamobrem

rem in sacrosancta Christi domini coena non tantum panem edimus & uinum bibimus, sed praeterea etiam corpus & sanguinem ipsius: uerum, quemadmodum explicauimus, spiritualiter per fidem, ita ut Christi praesentia in coena spiritualis sit, quemadmodum & manducatio. Christi nanque corpus, quod est & manet in caelis ad extremum usque diem, uerum est corpus, quod in loco est, nempe in caelo supra nos, neque potest corporea aut carnali ratione in his terris in multis locis esse, & manducari. Vnde etiam in Coena semper dixerunt, Sursum corda. Et ideo etiam ueteres scriptores Christi doctrina de edendo & bibendo corpore & sanguine suo spiritualiter per fidem, quia caro nihil prodest, Ioannis 6. usi sunt in explicanda coena domini: & uerba Christi in coena, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, interpretati sunt, hoc significat, aut signum est & sacramentum atque monumentum corporis & sanguinis. Etenim statim post superiora uerba dominus ipse addit, Hoc facite in recordationem mei. Et Paulus ait, Mortem domini annuntiate, usque quo uenerit, nempe ad iudicandum. Quamobre ad proximam quaestionem ita respondemus: corpus Christi uiuum & uerum eius sanguinem, substantialiter in caelo esse, in coena autem, siue in pane & uino (quae duo suam substantiam retinent) haec sacramentaliter & spiritualiter adesse, non substantialiter aut corporaliter. Panis enim & uinum uera sacramenta sunt corporis & sanguinis Christi, quae duo semel in cruce oblata, nunc in caelo sunt, et spiritualiter per fidem ad uitam aeternam a nobis sumuntur.

Nonnulli uero non contenti simplici hac expositione, obijciunt, magnam nostra aetate dissensionem esse in causa sacramenti, alios enim docere Christum manducari spiritualiter, alios carnaliter hoc uelle fieri, &c. Hos itaque rogamus, ut diligenter eos obseruent, qui pertinaciter contem-

Quomodo quisque se gerat in controversia de hoc sacramento.

DE SACRAM. CORPORIS

dunt, panem ipsum, aut sub pane, uel sub speciebus panis esse ipsum Christi corpus substantialiter, & id māducari corporaliter: etenim isti postquā cum sibiipsis tum alijs in hac causa multum molesti fuerunt, tandem eō deueniunt, ut confiteantur hæc non ita crasse & carnaliter fieri, totum namque negotium cœleste, sacramentale, & spirituale esse. Verum si hæc ita sunt, quare non huic sententiæ acquiescunt, & cessant omnibus molesti esse, dum persuadere uolunt negotium hoc carnaliter spirituale esse, neq; amplius superesse substantiam panis, & c. quæ ita tradunt, ut neq; ipsi se, neque alij ipsos intelligant. Retineatur uetus doctrina ecclesiæ Christi, quæ semper credidit Christū Iesum uerū humanum corpus habere, idq; in resurrectione glorificasse, ita tamē ut uerum corpus manserit (qualia etiam erunt nostra corpora in nouissimo die) & hoc corpore in cœlos ascendisse, illic manere, & inde rediturum esse ad iudicandū uiuos & mortuos. Interea uero in sacra coena spiritualiter adesse, & à fidelibus non carnaliter sed spiritualiter sumi ad uitam æternam. Hæc uetus, simplex et Apostolica ueritas est, cui acquiescere potes, & simul scire quidnam credas. Quod si ulterius pergās scrutari, contendere & rixari, tum ferendum est ut per omnem ætatem propria tua culpa miser sis, & c.

QVÆSTIO XLI.

An credant Christum in sacramento uere presentem & adorandum esse, cum illud à sacerdote eleuatur, porrigitur, ad egrotos defertur, uel alioqui circumfertur aut ostenditur?

RESPONSIO.

DE presentia Christi superiori quaestione respondimus: Præsentia Christi.
 quod si alicui responsio illa non satisfacit, audiat Diui Augustini responsionem, qui Tract. in Ioannem 50. super uerba domini, Pauperes enim semper habebitis uobiscum, me autem non semper habebitis, ita scribit: Secundum id quod de uirgine natus est, secundum id quod à Iudeis comprehensus est, quod ligno confixus, quod in resurrectione manifestatus, non semper habebitis me uobiscum. Quoniam conuersatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis suis, & deinde ascendit in cælum, & non est hic. Ibi enim sedet ad dextram Patris, & hic est: non enim recessit præsentia maiestatis. Secundum præsentiam maiestatis semper habemus Christum, secundum præsentiam carnis ipsum non habemus. Habuit enim illum ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modo fide tenet, oculis non uidet. Atque hæc est Diui Augustini doctrina.

De adoratione Christi credimus, ipsum adorandum ubi cūq; corpore suo ipse præsens adest. Nam in terris Apostoli & reliqui fideles, ipsum adorarunt, & postquam in cælos ascendit, adorarunt ipsum in cælis, Luc. uigesimoquarto capite. Quoniam uero satis declarauimus Christum non esse corporaliter in terris præsentem sub specie panis, sed in cælis esse: in cælis quoq; ad dexteram dei, & non in pane adorandus est. Præterea de adoratione sacramenti neque mādātum dei, neque Apostolorum exemplum habemus. Nam dominus inquit, Accipite comedite: non, ostendite & adorete. Quin etiam Apostoli sacramentum hoc non seruauerunt & incluse- runt, non ad egrotos detulerunt, aut in pompa gestarunt, non festum aliquod illi instituerunt: non magis quam Baptismo, qui tamen & ipse sacrosanctum sacramentum est, quod datur in nomine sanctæ Trinitatis, Patris, Filij, & Spiritus

De adoratione Christi in sacramento.

DE SACRAM. CORPORIS

sancti. Ac nos recte quidem diuinam Trinitatem adoramus, non tamen in Baptismo. Postremo ex historijs manifestum est, quod post 1200. annos & aliquanto serius, inuenta & ædificata sunt sacella sacramento, & festum atque circumgestatio sacramenti in pompa, ab hominibus inuenta et instituta sunt. Quibus tamen aperte repugnat uerbum dei, Danielis 11. & Matth. 24. cap.

QVÆSTIO XLII.

An sacerdotes non consecrati, quales multi sunt inter Euan-
gelicos, potestatem habeant faciendi ex pane et uino ue-
rum corpus & sanguinem Christi?

RESPONSIO.

An sacerdo-
res ex pane
& uino ue-
rum corpus
& sangui-
nem Chris-
ti faciant.

Diuus Ioannes in Euangelio iubet ne homines plus sibi attribuant quam superne e caelo acceperint. Quare ergo Euangelici sibi attribuerent potestatem faciendi ex pane & uino uerum corpus & sanguinem Christi? Quandoquidem nusquam hanc potestatem à deo acceperunt. Non ignoramus quid de hac re Romana ecclesia tradat, & quomodo hi qui per ipsam ab episcopis in sacerdotes consecrantur, detondantur, ungamur oleo, & ab Episcopo his uerbis consecremur: Consecrare & sanctificare digneris domine, manus istas per istam unctionem, et nostram benedictionem, ut quæcunque benedixerint, benedicantur: & quæcunque consecrauerint, consecrentur, &c. Item, Accipe potestatem offerre sacrificium deo, missasq; celebrare tam pro uiuis, quam pro defunctis, &c. Cupimus autem ab ipsis intelligere, quisnam illis hanc potestatem & ordinationem dederit? An ne à Christo acceperunt? ubi ergo, & quibus uerbis illos hæc facere iussit? Num uero Apostoli hanc potestatem

testatem habuerunt, & eam alijs quoque dederunt, & eo dem modo ministros ecclesie instituerunt & cōsecrarunt. Res enim ipsa per se magna est, & potestas, de qua loquuntur, ingens & admiranda, unō diuina potestas est. Quare necesse est, ut ostendant mandatum aut permissionē & uerbum dei, de hac ordinatione, cōsecratione & potestate. Certum autem est ipsos de his omnibus nullū apertum uerbum & mandatum dei habere. Quare ipsorū ordinationem recipere atq; probare nō possumus. In Veteri quidem Testamento quaedam de sacerdotum unctiōe scribuntur, uerum cuncti nouerunt Leuiticum sacerdotium cum omnibus suis ceremonijs abrogatum esse, ac graui execratione dei prohiberi ne illud denuo in Christiana ecclesia instauretur. Apostolos quoq; scimus in ministrorum ordinatione tantummodo precibus & impositione manuum usos esse. In Nouo Testamento ne unica quidem litera mentio sit huius Romanæ consuetudinis, de consecratione & sacrificiorum oblatione in Missa. Neq; enim dominus dixit, Hanc uobis potestatem do, ut pronuntiatis super panem & uinum uerbis consecrationis, ex pane & uino fiat uerum corpus & sanguis Christi: sed dixit, Accipite, comedite, hoc est corpus meum: accipite, bibite ex hoc omnes, hic est sanguis meus. Præterea doctorum Romanæ ecclesie diuersæ sunt opinionēs quibus nam uerbis dominus ipse consecravit. Et Apostoli non usi sunt hac forma consecrationis, qua Romana ecclesia utitur.

Verum in Euangelicis ecclesijs, ministri, iuxta Christi Vera consecratio.
& Apostolorum doctrinam, per electionē, & manuum impositionem, atq; preces ecclesie, ordinantur & instituuntur. Ideoq; sacramentorum efficaciam non ponimus in ministrorum potestate, dictis aut factis, sed in deo eiusq; institutione, uirtute & uerbo. Et quia deus Baptismum & Coenā

DE SACRAM. CORPORIS

domini per eos administrari iussit, firmiter credimus, cum a ministro sermo domini & institutio repetitur, & ecclesia uerbo & ordini diuino obedienter obtemperat, Dominum institutioni & ordinationi suae adesse, eamq; spiritu suo efficacem facere: quod praecipue fideles spectant. Quae de re alibi copiosius scripsimus.

QVAESTIO XLIII.

An non sub una specie tantum percipiatur quantum sub utraq; ita ut Christus totus sub unaquaq; specie sacramenti contineatur, ideoq; totus Laicis sub una tantum specie porrigatur?

RESPONSIO.

An sub una specie totus Christus sit.

Non opus est acutis his quaestionibus, uos potius fidelibus ea date quae Filius dei ipsis legauit & concessit. Scimus equidem uerum uiuumq; Christi corpus non esse absq; sanguine, sed haec simul coniuncta esse: quin etiam Christus haec non ignorauit, & tamen nihilominus sacramentum hoc non tantum in specie panis, sed etiam uini, instituit. Quod si Laicis ad salutem sufficit sacramentum sub una tantum specie percipere, propterea quod in ea Christus totus est: sufficiat etiam totus Christus sacerdotibus, ut ipsi quoq; dimidiatum sacramentum accipiant. Verum hac ipsorum quaestione & actione institutio Christi in dubium reuocatur & euertitur. Hunc autem morem esse eorum qui humanas constitutiones tuentur & erigunt, dominus ipse docet: nam per has dei mandata et instituta uiolantur et abolentur, Matth. 15.

QVAESTIO XLIIII.

An credant Christum Cœnam tantum cum Apostolis celebrasse, ac Laicos tum non accepisse utranq; speciem?

RESPONDE

RESPONSIO.

SI Apostoli quasi unicum exemplar sacerdotū soli in Cœna Christi sacramentum acceperunt, iure à uobis querimus qua potestate aut ex cuius mandato sacerdotes non tantum poculum non porrigant, uerum potius cur panem porrigant, aut quare mulieres ad Cœnam domini admittant, cum tamen, utpote quæ inter Laicos numerentur, in prima Christi Cœna non adfuerint? Si igitur Laicis poculum sanguinis Christi denegandum est, quia ultimæ Cœnæ Christi non interfuerunt: et sacerdotibus ideo debetur, quia ipsi interfuerunt: sequitur, totum sacramentum tantum ad sacerdotes pertinere, & neq; unam neq; ambas species Laicis dari. Etenim iniuste sacerdotes ea Laicis dant, quæ Christus ipsis solis dedit. Sed hoc horribile auditu est. Doctrina uero Euangelij & Apostolorum longe melior est & plenior consolatione: nempe Christum dominum in ultima Cœna locutum esse de communi redemptione totius humani generis, quæ impetrarit suo corpore tradito et sanguine profuso. Ideoq; enim clare et diserte ait, Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur: hic est sanguis, qui pro uobis, siue pro multis, effunditur in remissionem peccatorū. Quamobrem cum corpus & sanguis Christi sola sint liberatio, & unicus cibus & potus omnium fidelium, siue sacerdotes aut ministri ecclesiarū, siue mulieres, uiri, Laici aut cuiuscūq; alterius nominis & conditionis fuerint: sequitur etiam totam Cœnam domini, tam potum quàm cibum, omnibus communem esse. Sin uero sacramenta non pertinent ad ipsos, tum neq; corpus neq; sanguis Christi ipsorum est. Verum dominus separatim & expresse ait, Bibite ex hoc omnes: et Marcus addit, Et biberunt omnes. Præterea Paulus ait, se id ecclesie (ecclesie inquam, non ministris tantum aut sacerdotibus in ecclesia) Corinthiorum tradidisse, quod à domino

An folis A postolis coena domini data sit.

Ambæ species sacramenti omnibus fidelibus debentur.

DE SACRAM. CORPORIS

acceperit. Sed septemplex testimonio ex 10. & 11. cap. prioris Epistolæ ad Corinthios probari potest, ipsum utranq; speciem, panem & uinum, fidelibus mulieribus pariter & uiris, Laicis atq; sacerdotibus dedisse: quamobrem negari non potest, ipsum à domino accepisse hoc ipsum, ut fidelibus sacramentum daret. Proinde sequitur, in ultima Cœna Christi Apostolos non tantum sacerdotum, sed omnium fidelium exemplar fuisse: ac dominum non præbuisse peculiare & separatam sacramentum sacerdotibus, & aliud atq; peculiare Laicis: sed & nunc quoq; unum idemq; sacramentum per ministros porrigere tam Laicis quàm sacerdotibus. Neque enim minister plus accipit quàm Laicus, neq; etiã plus facit, nisi quod sacramentum, cum ministerio fungitur, porrigit, & huius minister est. Grauius uero peccatur à Romana ecclesia, quod sacramentum à Domino institutum, ut unitatis sacramentum sit, per quod fideles in unum corpus constringantur, ipsi accommodant ad defendendam suam separationem, potestatem & fastum, quo ceteros fideles superare uolunt, perinde quasi pro dijs habendi sint, quos summis honoribus afficere, & reliquis omnibus anteferre oporteat. Multa & admiranda de hac re scripsit Gabriel Biel in Canonem Missæ Lect. 4. quo loco sacerdotes extollit supra beatam uirginem matrem Christi, supra omnes angelos & sanctos, & supra omnia quæ magna sunt in cœlis & in terra.

QVÆSTIO XLV.

An credant Christum cum duobus discipulis in Emaunte, præterea Apostolos Act. 2. & Paulum Act. 20. ac 1. Corinth. 11. una tantum specie usos esse, ac panem solum Laicis porrexisse?

RESPONSIO.

Quod

Quod Christus panem fregit cum in Emaunte mensæ cum duobus discipulis assedisset, nõ probat laicis Christianis dimidiatum duntaxat sacramentũ porrigendum esse. Neq; enim probarunt Cœnam, quam dominus in diuersorio cum discipulis inchoauerat, mysticam cœnam cõmemorationis ipsius fuisse. Quod si planè mystica cœna fuisset, nihilominus tamen historia hæc singulare tantum factum continet. Singularia autem facta seu exempla nihil probant, ubi aliter, quàm factum est, lege præcipitur. In Euangelio autem expresse describitur quomodo Cœna domini administrari debeat, nempe pane & uino. Quare cum factum hoc quod Luca 24. cõmemoratur, non omnino conueniat cum institutione Cœnæ domini, nihil contra legem probat. Quin etiam fieri potest, ut una tantũ species nominetur, & altera per synecdochen subintelligatur. Præterea non probarunt, Cleopham cum socio, laicos fuisse. Quod si discipuli seu sacerdotes uel ministri fuerunt, à domino ad misterium uerbi electi, quod uerisimilius est, tum hoc exemplum nihil probat. In Actis autem Apostolorum Cœna domini Fractio panis nominatur, unius partis respectu: non tamen ideo sequitur potu ipsos non usos esse, quandoquidem illum dominus simul instituit.

Cœna Christi cum duobus discipulis in Emaunte.

QVAESTIO XLVI.

An non Corinthij qui utraq; specie usi fuerunt, in specie uini turpiter sui ipsorum obliti sint, ideoq; Paulus illis scripserit, se cum uenerit amplius eos adhortaturum?

RESPONSIO.

PAuli uerba aperte docēt Corinthios in alijs rebus peccasse, non in eo quod utraq; speciem sumpserunt. Dicitur enim Apostolus ait, se utraq; speciem à domino acceptam non peccauerunt quod potu domini usi sunt.

DE SACRAM. CORPORIS

pisse, ut illis utranq; tradat, & has quoq; ipsos accipere iubeat: atq; huic sententiæ testimonium perhibent uerba Pauli 1. Corinth. 11. capite, ad quæ remitto. Quomodo ergo scriberet, se postquam ad ipsos uenerit, amplius eos adhortaturū, hoc est, aliud se docturum quàm antea ex uerbis Christi docuerit? Et certe mirandum est, ipsos hanc quæstionē Paulo impingere ausos esse, quæ adeò aperte & manifeste Paulo aduersatur. Quare pluribus uerbis & acrius hoc loco contra ipsos agere possem, nisi id potius mihi propositum esset, pijs & fidelibus hominibus ante oculos ponere ueritatem, ut errores agnoscant, quàm aduersarios nostros pro ipsorū merito reprehendere. Quare alios reprehendere & obiurgare ipsos permittam, ac ut cœpi ad quæstiones ipsorū respondere pergā. Forsan alio tempore posthac plura de hac re dicenda erunt, itaq; nonnulla in subsidiū reseruabo, quæ commode suo tempore proferantur.

QVÆSTIO XLVII.

An credant, ad euitanda multa pericula & scandala, reuocari & pie decretum esse in Constantiensi & Basiliensi Concilio, ut pro consuetudine Christianæ ecclesiæ Laicis una tantum species sacramenti porrigatur?

RESPONSIO.

Concilium
Constantiense de utraque specie.

Concilium Cōstantiense sessione 13. aperte fatetur, Christum utranq; speciem instituisse & dedisse discipulis: ac primā sanctā Christi ecclesiā fidelibus sacramentum dedisse sub utraq; specie. Si uero hæc uera sunt, quæ certe non aliter se habere possunt, cuiusuis Christiani iudicio expendendum permitto, an Concilium Cōstantiense, quod 1400. post Christi natiuitatē celebratum est, aut Basiliense, quod illo posterius est, aut quoduis aliud Concilium, cuiuscunq; nominis

ET SANGVINIS CHRISTI. 50

nominiſ & authoritatis, poteſtatem habeat ut abroget ea quæ Chriſtus inſtituit, & prima Apoſtolica eccleſia in uſu habuit: aut hæc ipſa hæreſeos condemnet? Nemo certe hominum, imò ne angeli quidem hanc poteſtatem habent, atq; ideo ſi pergūt ea hæreſeos damnare, quæ à Chriſto inſtituta & in prima eccleſia recepta fuerunt, facile omnibus appareat, Chriſtum ipſum & eius eccleſiam his Concilijs ſuſpectam eſſe: uerum ego malo cum Chriſto & eccleſia hæreticus nominari, quàm cum poſtremis his Concilijs Chriſtiani nomine celebrari.

Addunt quædam de euitandis periculis & ſcandalis, uidelicet ne læici quicquam effundant, & hac ratione ſacramentum contumelia afficiant. Quasi uero æterna dei ſapientia hæc non uiderit antequam hunc potum inſtitueret: et non potuerit, ſi ita uſum eſſet, laicis poculum nõ præbere? Sed cum ipſa illud eis præbuerit, nos hoc eis relinquamus. Niſi homines diuina ſapientia ſapientiores eſſe uelint. Num uero ſacerdotes non æquè illud effundere poſſunt atq; laici?quare ergo ipſis non etiam denegatum eſt? Verum Cœna domini multis & longe alijs rebus contumelijs afficitur & ſcandalo fit, quàm cum aliquid non ſponte & de industria, ſed caſu in terram cadit aut effunditur. Fides uera, ardens charitas, firma ſpes, fidelitas, miſericordia, iuſtitia, puritas eorum qui communicant, hæc ſunt uera ornamenta ſacramentorum. Quamobrem quarum offenſionũ authores ſint, aut quo honore ſanctum hoc ſacramentum afficiant illi, qui ex eo quod illud penè quotidie ſumunt, uictum ſibi parant, interim tamen ſcortationi, ebrietati, impuritati, iniuſtitie ſtudent, & publice turpiter magno hominũ offendiculo uiuunt, nunc omnibus hominibus dei beneficio notum eſt Rogo autè deum, ut omnes qui talia faciunt, peccatorum agnitione donet, quo ab illis reſipiscant, & uitam recte inſtituant, Amen.

De periculis & scandalis in uſu utriuſq; ſpeciei.

DE SACRIFICIO

XII. DE SACRIFICIO MISSAE.

QVAESTIO XLVIII.

An credant uerum corpus & sanguinem Christi in sacramento altaris, esse uerum & deo gratū sacrificiū, quod in ecclesia Christi pro uiuis & mortuis in sacro Missae officio indefinenter offerri debeat, usquequo Christus ueniat?

RESPONSIO.

Christi corpus non amplius sacrificari.

Cum supra satis probauerimus, uerum corpus & sanguinem Christi non esse, corporaliter in sacramento, necessario sequitur hæc non posse à sacerdotibus in Missa offerri. Romana tamē ecclesia docet, in officio Missae uerū Christi corpus, atq; uerū eius sanguinē adesse corporaliter & substantialiter, & deo offerri per sacerdotem, pro peccatis uiuorum & mortuorum, atque etiam adorari debere. Ipsa uero Missae forma non cōsentit institutioni Coenae Domini, sed temporum progressu uarijs additionibus, ritibus & ceremonijs aucta est, ita ut Gregorius 7. Pont. confiteatur sua etate per orbem Christianum Missas non eodem modo celebrari: quare citra controuersiam Apostoli, Petrus, Iacobus, Matthaeus, nunquam Romanae ecclesiae Missam celebrarunt, imò eam penitus ignorarunt. Iure ergo Euangelicae ecclesiae Romanam Missam omiserunt & abrogarunt, ac eius loco recte & pie substituerunt sacram Coenam domini nostri Iesu Christi, quae ueteri Apostolico more absq; ullis humanis aut Pontificijs additionibus pie celebratur. Itaq; ad propositam quæstionem respondemus, nos propter causas quas partim iam exposuimus, partim deinceps exponemus, non agnoscere neq; recipere Missam pro instituto dei, sed ut contrariam nostrae religioni fugere.

Verum

Veruntamen, ut sacrificiorum ratio melius cognoscatur, Quaedam addemus. Duo præcipua sunt sacrificiorum genera inter Christianos, Propitiatorium pro reconciliatione & remissione peccatorum, & Eucharisticum gratiarum actionis, quo fidem nostram exercemus, deo seruimus, & illi propter beneficia ipsius cum uerbis tum factis gratias agimus. In Veteri Testamento Propitiatorium sacrificium multis figuris adumbratum est, res tamen figurata unica fuit, corpus scilicet & sanguis Christi, quæ immolanda erant in cruce. Quamobrem posteaquam Christus in mundum uenit, & tempus adfuit ut corpus & sanguinem suum in cruce offerret ad remissionem peccatorum, instituit in Coena sua sacramentum traditi corporis & effusi sanguinis, & Poculum nominauit Nouum Testamentum in sanguine suo. Etenim deinceps unicum hoc sacramentum esse oportebat, quod loco omnium ueterum sacrificiorum, quæ figuræ fuerant, in ecclesia maneret, & testimonium ferret, Christum sicuti in Veteri Testamento per figuras sacrificiorum promissus fuerat saluator, ita in Nouo Testamento exhibitum esse: & sacrificio corporis & sanguinis sui aboleuisse in æternum omnia peccata fidelium. Quamobrem cum dominus seipsum in cruce offerret, & hora eius adesset, ut spiritum suum poneret, & morte sua peccatum, mortem & inferos occideret, alta uoce clamauit, Consummatum est. Quasi diceret, Sacrificium illud peractum est, quo consummate sunt omnes promissiones & figuræ ueterum, & peccata condonata sunt, & parata est æterna iustitia omnibus fidelibus ad uitam æternam. Posteaquam uero dominus mortuus est, & seipsum hac ratione deo cœlesti patri in sacrificium obtulit, ruptum est uelum templi, magna miracula in mortuis & uiuis, et in caelo atque in terra edita sunt. Hac autem ratione suum finem sortita sunt, Vetus Testamentum, Leuiticum sacerdotium, &

De sacrificiis Christianorum.

Christi esse unicum sacrificium expiatorium.

DE SACRIFICIO

omnia sacrificia. Quare superest tantum unicum & eternum sacrificium Christi, ut longe dignissimum, sanctissimum, summum & efficacissimum. Hæc autem eius proprietas est, ut à nullo hominum sacrificari potuerit, aut adhuc possit, propter suam excellentiam & sanctitatem, atq; hominum imperfectionem. Ideoq; Christus seipsum sacrificavit, hoc est, seipsum in mortem tradidit: atq; ita unicus & eternus est Pontifex secundum ordinem Melchisedec, ut qui solus sit Pontifex, & solus etiam sacrificium, atq; seipsum deo obtulerit. Ad hæc sacrificium quod obtulit unicum est, hoc est, semel duntaxat oblatum est, neq; denuo sacrificari potest. Nam sacrificium eius semel oblatum, est mors ipsius quæ semel facta est, & efficax est, ut sola & perpetuo hominibus omnium ætatum efficax sit, ad reconcilianda & remittenda ipsorum peccata. Quoniam ergo Christus pro nobis passus, mortuus & sepultus est, atq; à mortuis resurrexit, & in cælos ascendit, ac ipse & unicum eius sacrificium in conspectu dei semper ad novissimum usq; diem apparet, & sese pro perfecta & plena redemptione fidelium offert, id sufficit, neq; opus est ut in ecclesia in his terris ulla posthac sacrificia pro peccatis offerantur. Quod si quis præterea pro suis peccatis sacrificare voluerit, factò hoc ostendit, se non credere peccata sua per unicam mortem aut unicum sacrificium Christi expiata esse. Si namq; credit perfecte expiata esse, cur denuo sacrificat? An non illi sufficit unicum & eternum Christi sacrificium? Quapropter sequitur sanctam Christianam ecclesiam, ad finem usq; mundi non aliud propitiatorium sacrificium habere, quam mortem & passionem Christi. Quæcunq; uero hæcenus scripsi de unico propitiatorio sacrificio Christi, firmis, apertis et certissimis testimonijs scripturarum confirmantur, *Leuit. 16. Zach. 3. ad Hebr. 5. 7. 8. 9. & 10. cap.*

Verum

Verum ut ad Cœnam domini redeamus, ea quatenus à nobis administratur non est sacrificium propitiatorii, ut per actionem Cœnæ, quatenus à nobis fit, liberemur à peccato. Morte namq; & sacrificio Christi peracto in cruce, à peccatis liberamur & purgamur si fidem habemus. Neq; Christi mors in Cœna denuo repetitur, aut corpus ipsius rursus in ea offertur: quin etiam nullus sacerdos ipsum offerre potest. Recordatio uero & cōmemoratio sacrificij semel facti fit in Cœna à tota ecclesia, non tantum à sacerdote. Nam ita dominus iussit, Hoc facite in mei recordationem. Recte ergo & conuenienter sacris literis D. Augustinus contra Manichæos scribit, ante aduentum Christi sacrificium corporis & sanguinis Christi promissum fuisse per figuras sacrificiorum Veteris Testamenti: sed in aduentu & passionē Christi uere præstitum esse: at post ascensionem Christi in cœlos, commemorationem huius celebrari. Quam obrem nullis scripturarum testimonijs confirmatur sententia eorum qui dicunt, corpus & sanguinem Christi sacrificari in Missa pro uiuis & mortuis usque ad finem seculi. Ut iam illud præteream, mortuos iam sententiam suam recepisse, sicuti in 34. & 35. Quæstione dictum est. Præterea mortui non amplius sunt capaces Cœnæ domini: nam dominus inquit, Accipite, edite: quod nullo modo mortuis conuenit. Verum quod sacerdotes pro mortuis edunt, absque Christi mandato, imò contra illud faciunt. In summa, Cœna domini est tantummodo uiuorum recordatio sacrificij Christi, semel peracti in cruce, non autem ipsum sacrificium.

Sacrificium Eucharisticum Christianorum complectitur primum laudes & gratiarum actionem, quæ deo pro omnibus beneficijs in nos collatis ex pura fide offerimus. Quoniam uero in Cœna domini præcipue peragimus recordationem mortis Christi & nostræ redemptionis, &

In cœna est
memoratio
sacrificij
Christi.

De sacrificio
Eucharistico.

DE SACRIFICIO MISSAE.

idcirco deum celebramus, & illi gratias agimus, ideo ueteres Cœnam domini sacrificium nominarunt: nos quoque hac ratione libenter sacramentum hoc deo acceptum sacrificium esse agnoscimus: non quod sacerdos offerat corpus & sanguinem, aut preces, meriti & lucri causa, sed quod tota ecclesia in suis precibus laudem & gratiarum actionem deo offert pro beneficio sacrificij Christi, qui seipsum semel in cruce obtulit. Multa uero in scripturis de hoc sacrificio traduntur, in Psalmis & Prophetis, & in Pauli Epistolis, præsertim ad Hebr. 13. cap. Item ab Irenæo & Tertulliano in uerba primi capituli Malachiæ, &c. Præterea deo acceptum sacrificium est, studium obediendi mandatis illius, ad edificandam fidem, & ad alios homines ad bonum prouocandos. Acceptum etiam deo sacrificium est, condonatio offensarum, amor & beneficentia mutua: item studiū iustitiæ & castimoniæ: imò ut ipsa corpora & animas nostras deo uiuum sacrificiū offeramus. Quemadmodum nos multipliciter instituunt & adhortantur Psalmi, Prophetæ, Euangelistarum & Apostolorum scripta, præsertim 12. caput Epistolæ ad Romanos.

Arbitramur magis necessarium & multo etiam utilius esse, ut homines de his sacrificijs edoceantur, & hæc illis commendentur, quàm ut Missæ sacrificium urgeatur: per quam negotiationes & diuitiæ eorum qui spirituales nominantur, potius promouentur & augètur quàm gloria Christi & salus fidelium. Expendant autem queso secum diligenter omnes pij, doctrinam hanc quam de sacrificijs Christianorum hætenus proposuimus: & opinionibus atq; affectibus sepositis, considerent fideliter quidnam ipsis maxime salutare sit.

DE POENITENTIA ET XIII
Confessione.

QVAESTIO XLIX.

An credant tres esse partes Pœnitentiæ, Contritionem,
Confessionem, & Satisfactionem?

RESPONSIO.

Multa de Pœnitentiâ seu emendatione uitæ scribuntur Quid sit Pœnitentiâ & pœnitentia
in sacris literis Veteris & Noui Testamenti. Doctri-
na enim Pœnitentiæ utilis & necessaria est omnibus Chri-
stianis. Nomen aut̃ Germanicū Pœnitentiæ Bûß à Bûzen
deductum est, quo nomine nunc quoque nonnulli pœnitere
Bûzen appellant, quod est sarcire. Sarcire aut̃ significat
res laceras, dissipatas & ruptas redintegrare & restituere.
Hebræi pœnitere dicunt conuerti ad deum: & pœniten-
tiam, conuersionem ad deum. Qui uero ad deum conuertitur,
hunc necesse est ante scire & agnoscere se à deo auersum
esse, item quid deus sit, & quomodo ab ipso auersi simus,
& quomodo ad eum conuerti oporteat. Ita etiã hunc
qui pœnitere debet, agnoscere oportet suam prauitatem, et
quomodo id quod ruptum atq; lacerum est resarciri possit.
Hæc autem à miseris peccatoribus non possunt fieri, nisi
uerbo & spiritu dei trahantur & erudiantur, & peccator
deo uerboq; ipsius credat. Hoc enim ita ante omnia necessa-
rium est, ut nisi deus ex gratia per spiritum suum cor pec-
catoris aperiat & trahat, & nisi uerbo suo uiam nobis de-
monstret, & in uia conseruet & gubernet, nisi item fidem
det, & nisi uera fides pœnitentem uiuificet & iustificet,
ut tum, inquam, si hæc non adsint, omnis pœnitentia quan-

Quæ nam sit uera pœnitentia.

DE POENITENTIA

tumuis dura & difficilis uideatur, non sit uera poenitentia. Huius rei Iudas exemplum esto, quem peccati poenituit, & id sacerdotibus in templo confessus est, dicens, Prodi inno- centem sanguinem: praeterca hac in parte satisfecit, quod iniustas & sanguinarias opes in templum abiecit. Quid ue- ro illum haec poenitentia iuuuit, quae tamen Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem habuit? Nihil plane haec ipsum iuuerunt: nam quia uera fide caruit, desperauit, & seipsum interfecit. E contrario autem Petrum dominus re- spexit, & ille gallo canente recordatus est uerborum do- mani, quibus credens à praua societate recessit, & pecca- ta sua deplorauit, uitia emendauit: & haec eius poenitentia uera & recta fuit. Hanc doctrinam confirmat Ieremias pro- pheta, qui 31. cap. Dominum orat, & ait, Conuerte me & conuertar, quia tu dominus deus meus. Postquam enim con- uerteris me, resipiscam: & postquam ostenderitis mihi, per- cutiam femur meum. Quamobrem ueram poenitentiam & dolorem de admissis peccatis, à deo proficisci oportet ex ue- ra fide, ut non mundana sit poenitentia, sed secundum deum, 2. Corinth. 7. De Confessione & Satisfactione deinceps sequetur.

QVAESTIO L.

An credant peccata cum omnibus ipsorum circūstantijs
sacerdoti in Confessione sacramentali confitenda esse?

RESPONSIO.

Quenam
confessio
bona & ne-
cessaria sit.

Confessio seu enumeratio peccatorum quae fit coram sacerdote cum omnibus ipsorum circūstantijs, quo- modo, ubi, quis, cum quo, quoties, & quare peccauerit, frustra & absque ulla ratione sacramentalis Confessio nomi- natur. Deus enim, ut supra ostendimus, solus sacramenta instituit,

instituit, uerum Confessionem hanc neq; ut sacramentum instituit, neq; ut necessariam ad salutem precepit. Aliam quidem utilem & necessariam confessionem docent sacre literæ, & deo humiliter ex corde & uera fide confiteri iubent. Nam deus solus est contra quem peccamus, qui corda nostra nouit, & omnes etiam actiones & instituta nostra, ac solus peccata punit & remittit, & Filium suum nobis dedit Pontificem, & unicum atque æternum sacrificium. Itaque per Christum ad deum patrem accedendum est, & illis uerbis quæ Christus ori nostro inseruit, & quibus nos confiteri docuit, Deo confitendum est, & dicendum, Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Hac autem ratione quibusuis temporibus, & omnibus in locis, & in cunctis necessitatibus omnes fideles deo confiteri possunt, cum publice tum priuatim. Priuatim, quando singuli separatim orant, & deo sua peccata confitentur. Publice uero, cum quis in ecclesia cum toto cœtu orat & confitetur. Multa uero exempla in utroque Testamento occurrunt, eorum qui deo confessi sunt, & ab ipso ueniam peccatorum petierunt, atque impetrarunt. Nulla uero præcepta uel exempla extant aliquorum qui hominibus aut sacerdotibus confessi fuerint. Hic enim honor deo duntaxat debetur, qui Filium nobis Pontificem dedit, qui uniuersorum ac singulorum fidelium confessiones sufficienter audit, ita ut non opus sit eius loco homines aliquos constituere qui confessiones nostras audiant. Quicumque enim ex intimo corde & uera fide, ratione supra exposita, Deo patri & eius Filio, unico nostro Pontifici Iesu Christo confitentur, & eius gratiam & misericordiam petunt, hi plenam peccatorum remissionem impetrant. Quamobrem ab aduersarijs nostris quero, an hæc uera sint, nec ne? Si negant, obijcimus illis orationem Dominicam, in qua confi-

Deo confiteri.

DE POENITENTIA

temur & oramus, Remitte nobis debita nostra: sed dominus dixit, Quaecunque petieritis in nomine meo, accipietis. Obijcimus etiam illis dogmata fidei nostrae, in quibus confitemur, nos credere peccatorum remissionem. Scimus etiam si secundum uerbum dei credimus, nos ea adipisci quae credimus: credimus autem peccatorum remissionem, ideo ipsam adipiscimur. Postremo illis opponimus claras promissiones diuini uerbi, praesertim uerba Ioannis 1. epistola 1. cap. Si confitemur peccata nostra, fidelis est & misericors qui ea nobis condonet. Haec igitur cum sic se habeant, & ueritate ipsa confirmatum sit, eos qui deo & eius Filio domino nostro confitentur, plenam peccatorum remissionem impetrasse, non opus utique est sacerdotali illa Romanae ecclesiae confessione.

Confessio
quae fit pro
ximo.

Alia praeterea confessio omnibus fidelibus à domino man data est, nempe ut unusquisque alteri errores & lapsus suos confiteatur, quibus proximum offendit aut iniuria affecit, & ut unusquisque omnem offensionem erga iniurium uel eum qui iniuriam passus ex animo deponat, condonet, & pro ipso oret. Haec autem confessio etiam orationi Dominicae inserta est: dicimus enim, Sicut et nos remittimus debitoribus nostris. De hac confessione D. Iacobus 5. cap. loquitur, non de ea quae fit sacerdotibus.

Aduertus
confessio-
nem quae fit
sacerdoti.

Praeter hanc confessionem ne unica quidem litera alicuius confessionis mentio fit in sacris literis, quam sacerdoti enumeratis omnibus circumstantiis peccatorum, ut ipsi docent, facere oporteat. Nusquam praeterea beati Apostoli audiendis confessionibus uacauerunt, aut absolutionem in aures confitentis insurrarunt. Euangelij praedicatio est illud ipsum latum nuncium, quo praedicatur homines captos, & morti adiudicatos, per mortem Christi à culpa & poena liberos pronuciari, & in gratiam atque in
nunc

numerum filiorum dei recipi: sicuti Christus ipse ex 61. ca. Esaiæ propheta Nazarethi docuit, ut Lucas quarto capite refert: & idem à Paulo confirmatur 2. Cor. 5. Quamobrem nullo ueritatis fundamento nititur, quod Romani illi obijciunt, sacerdotem ignorare qualitatem seu conditionem peccatorum, nisi ea diligenter ipsi retegatur & exponatur, ita que ignorare etiam quid condonandum aut reseruandū sit. Quare si peccata ab ipso remittenda aut reseruanda sint, necesse esse ut prius peccata illi aperiantur & retegantur. Christi enim uerba de remittendis aut reseruandis peccatis, ad prædicationem Euangelij & excommunicationem pertinent, nō ad peculiarem quandam sacerdotum potestatem: de qua postea dicemus. Similiter cum Christus leprosum se ipsum sacerdoti ostendere iussit, non præcepit ut confiteretur sacerdoti, sed ut seipsum iudicandum sacerdoti exhiberet & sacrificium offerret: iudicium enim lepræ tum penes sacerdotes erat, Leuitici 13. & 14. cap. Quod uero dicunt lepram figuram fuisse peccatorum: respondemus, quoad res spirituales & peccata sacerdotes & sacrificia figuræ fuerunt Christi, itaque ad Christum remittimur, ad quem etiam Samaritanus ille non ad quenquam sacerdotū accessit, et sanatus est. Ita nos quoque speramus Christum nos liberaturum & seruaturum, si in ipsum credamus, et illi uere confiteamur, etiamsi nullum sacerdotem accedamus. Vetus ecclesia ante Christi natiuitatem, & longo tempore post eius aduentum, penitus ignorauit confessionem et absolutionem sacerdotalem: initio etiam, postquam recepta fuit, non præcepta est, qua de re mentio fit De pœnit. dist. 1. Verū in Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. præcepta est, anno domini 1215. Nolo autem nunc commemorare quàm miserè piorum hominum conscientia afflictæ fuerint per hanc Pontificiam & Romanam Confessionem: quam item plerunque

DE POENITENTIA

plus mali quam boni homines hinc didicerint: & quam turpia & nefanda flagitia se penumero in Confessione perpetrata fuerint: praeterea quomodo confessio potestati, fastui, & erroribus atque seductioni falso nominatorum spirituum inferuerit: neque enim minimum firmamentum fuit, ac nunc quoque est regni ipsorum: itaque non absque causa adeo strenue laborant pro tuenda & conseruanda hac Confessione. Haec enim nunc, laus deo, uniuerso orbi patefacta & nota sunt.

QVAESTIO LI.

An non ea, quae sacerdotes nobis facienda iniungunt propter peccata quae confessi sumus, facere oporteat tanquam poenas uel opera poenitentiae: et an haec nostra satisfactio ad uersetur satisfactioni Christi?

RESPONSIO.

De satisfactio-
nib. Ro-
mane ec-
clesiae.

Quandoquidem confessio quae sacerdoti fit, nullo uerbo aut mandato dei nititur, etiam poenae quae pro poenitentia iniunguntur, nulla scripturarum testimonia habent, tantummodo quorundam Patrum auctoritate nituntur. Itaque respondeo, fideles non teneri diuino iure ut huiusmodi poenas, quas satisfactiones uocant, uel petant sibi imponi, uel impositas praestent. Etenim unica tantum & aeterna est satisfactio, hoc est precium, reconciliatio, & redemptio a peccatis, nempe mors & supplicium Christi, qui innocenti suo supplicio & morte aboleuit & condonauit poenam & culpam omnium peccatorum nostrorum. Et hoc ipsum confirmamus testimonio Esaie 53. cap. & Euangelij atque Apostolicorum scriptorum, Pauli praesertim ad Rom. 3. 5. et 1. Cor. 1. & c. Si itaque nostris operibus aut poenis quas patimur, hoc est, si satisfactioni nostrae, quae constat castigatio-

tionem corporis, ieiunijs, precibus, eleemosynis & alijs operibus, id tribuimus ut propter ipsam culpa & poena à domino condonetur, aut si arbitramur quod ista satisfactione per soluamus & rependamus ea propter quæ deo obnoxij sumus, tum certe huiusmodi satisfactio ex diametro pugnabit cum satisfactione Christi. Nisi forte Paulus non recte in simili causa ratiocinatur, dicens, Nam si per legem est iustitia, igitur Christus sine causa mortuus est. Eodẽ nanq; modo nos quoq; ratiocinamur, Si satisfacere poteramus p peccatis nostris, quid opus erat Christum crucifigi? Quamobrem ecclesia retinet unicam & eternam satisfactionem, mortẽ Christi, & hac sola omnes fideles contenti sunt, quippe qui alio qui opera sua non adeo digna & perfecta iudicant, ut ipsa peccata aboleant, & deo pro his, quibus illi obnoxij sunt, satisfaciant, & uitam eternam mereantur.

Interea obseruandum est, fideles qui mortem Christi unicam suam satisfactionem & redemptionem agnoscunt, & à Christo sanati et liberati sunt, studiose & diligenter uitare peccata, libenter etiam perpeti quæcunq; ipsis deus immiserit, non ut hac ratione satisfaciant, cum iam ante Christus solus satisfecerit, sed quia ita deus ipsos exercet, & eos à peccatis reuocat, ac testatur ualde sibi peccata displicere, & se exercere suorum fidem, atque ipsos passionis Christi participes facere. Itaque cum deus propter Christum in gratiam recepisset Dauidem & Adamum, & illis peccata condonasset, nihilominus in hac uita in omni mortificatione carnis ipsos exercuit. Christus quoque in Euangelio homini quem sanauerat, ait, Ecce, sanus factus es: ne amplius pecces, ut ne quid deterius tibi cõtingat. Itaq; uulgari apud nos prouerbio dicitur, Non amplius idem peccatum facere, gratiam esse poenam, sed optimam.

Disciplina
fidelium &
eorũ exerci-
tia.

Ioan. 5.

Indulgentiæ
Romanæ.

Ex his autem poenis & satisfactionibus Pontificiorum,

DE POTESTATE

quæ nullo fundamento nituntur, exortæ sunt Romane indulgentiæ. Nam iniungentes poenitentibus graues poenas, & docentes, pro quouis peccato mortali satisfaciendum esse multorum annorum abstinentia, quam à carendo Carenam nominarunt: per indulgentias deinde relaxabant poenas ante iniunctas. Itaque cum multa annorū millia & multas Carenas condonarent, pecuniam eo nomine accipere cœperūt, & ex templo dei forum, mercatoriāque domum, aut potius speluncam latronum fecerunt: quamobrem dominus breui ipsos flagellis ex ecclesia eiciet.

Jerem. 7.
Ioan. 2.
Matth. 21.

XIII. DE POTESTATE SACERDOTVM

QVAESTIO LII.

An sacerdotes mandatum & potestatem habeant, ut peccata, propter quæ dolemus, & quæ confessi sumus, condonent, aut referuent?

RESPONSIO.

Potestatem
ministeriū
offic.

Potestas à Christo ministris ecclesiæ data, potius ministerium quàm potestas est. Nam potestas proprie est solus Christi. Potestas uero seu ministerium quod ministri uel sacerdotes acceperunt, tantum ad ædificationem pertinet, non ad destructionem, sicuti Paulus aperte docet 2. Cor. 10.

De clauib.
regni cœlo
rum.

Clauis quidem regni cœlorum ministris ecclesiæ data sunt. Dominus enim illas Petro & reliquis Apostolis promisit, Matth. 16. his uerbis, Dabo tibi clauis regni cœlorum: & quicquid ligaueris in terra, erit ligatum in cœlis: & quicquid solueris in terra, erit solutum in cœlis. Easdem uero de dit omnibus discipulis, Ioannis 20. cap. dicens: Sicut misit me Pater, ita & ego mitto uos. Quorumcunq; remiseritis peccata,

cata,

peccata, remittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta
 sunt. Quamobrem soluere, est peccata remittere: ligare au- De ligando
& soluendo.
 tem, est peccata non remittere siue retinere. Quoniam ue-
 ro nemo peccata remittere aut condemnare potest, nisi so-
 lus deus: ministri autem dei mandato Euangelium prædican-
 do hominibus annuntiant, deum remittere ipsis peccata, &
 ipsos, si in Christum credant, ab omni culpa & pœna libera-
 re: docent item peccata non condonari, & homines non li-
 bërari à damnatione, si in Christum non credant: ob has cau-
 sas scripturæ dicunt ministros ligare uel soluere, aut retinere
 uel cõtra remittere peccata. Quoniã hæc uere prædicat: et
 ea sicut illi prædicat, ita etiã uere fidelibus aut infidelib. eue-
 nüt. Deus enim in cœlo ea seruat, quæ ministri ipsius in ter-
 ris pmittunt. Ex his ergo facile colligi potest, clauces esse E-
 uangelij prædicationem, non peculiare aliquã potestatem,
 sicuti aduersarij nostri docent. Veluti enim quandoque do-
 minus aliquarum ædium clauces seruo dat ad aperiendam et
 claudendam domum, ad homines introumittendos aut exclu-
 dendos: ita etiam ecclesia domus est dei, in qua qui sunt, hæ-
 redes sunt regni cœlestis: qui uero extra ecclesiam in infide-
 litate degunt, hi nullam partem habent in regno cœlorum,
 & quasi apud inferos sunt: ecclesiæ autem ministri clauces à
 Christo acceperunt, hoc est, prædicationem Euangelij, ut
 per eam aperiant & claudant. Aperiunt igitur quando fi-
 dem docent, & remissionem peccatorum atque uitam æter-
 nam pollicentur, & homines hortantur, ut ad Christum ue-
 niant, & salui fiant. Claudunt autem cœlos, quando infide-
 libus, flagitiosis & impœnitentibus hominibus minantur æ-
 ternam damnationem, & testificantur ipsos è regno dei ex-
 cludendos esse. Vis autem & potestas hæc præstandi, solius
 domini est. Sicut etiam Paulus ecclesiarum ministros agrico-
 lis comparat, dicens, Itaque neq; is qui plantat est aliquid, 1. Cor. 3.

DE POTESTATE

neque is qui rigat: sed deus qui dat incrementum. Quis igitur est Paulus, quis autē Apollos, nisi ministri, per quos credidistis, & ut cuiq; dominus dedit? Quamobrē solus deus is est q̄ efficaciter peccata remittit aut nō remittit: ministri uero qui clauēs acceperūt, ministri et præcones sunt liberationis aut captiuitatis. Quamobrē nonnulli Patrū distincte admodū in hac causa locuti sunt, et dixerūt Christum propria potestate in ecclesia agere, ministros autem duntaxat ministerialiter. Facile autē ex his apparet, Romanos, qui miranda ratione clauēs sibi uendicant, et simplicibus persuadent, se per clauēs nescio quā admirandam potestatem accepisse, si miles esse infidelibus ministris, qui cum certum & definitum officium à domino acceperint, eo non sunt contenti, sed eiusdem officij prætextu potestatem domini sibi uendicant: ita etiam clauēs quas acceperunt, in omnia suo arbitrato cōuertere uolūt. Etenim ex clauib. quæ sunt ministeriū prædicandi Euangelij, multas admirandas res Pontificij faciunt, per has nanque clauēs seipsos suamq; potestatem attollunt supra reges & imperatores, supra omnium hominum animas, honores, corpora atque fortunas. Deinde his clauibus thesauros, imò & conscientias hominum, & ipsum Purgatorium ignem perscrutantur: qua de re multa dici possent, quæ nunc relinquimus. Scimus autem sacerdotibus seu ministris ecclesie datū & commissum esse hoc munus, ut uerbū dei prædicēt, ecclesie præeāt exēplo uitæ, sacramēta administrēt, & gregē dei pascant atq; custodiāt: sicuti Paulus ad Tim. et Tit. docet. De alia uero & ampliori potestate quā sibi Pontifices & alij primates in ecclesia uendicant, nihil traditur in sacris literis, nisi quod longe alia ratione de ea scribitur in Apocalypsi Ioannis 9. 11. 13. 17. & 18. cap.

Officiū sacerdotum.

An homines per huiusmodi retentionem peccatorum, per excommunicationem separentur ab ecclesia Christi, & tradantur potestati satanæ? An publicano & Ethnico confeceratur quisquis ecclesiam non audierit?

RESPONSIO.

Miror equidem istos uel audere mentionem facere illius excommunicationis de qua scriptura loquitur: si enim in usu & efficax esset, ipsi primi omnium excommunicarentur. Nam quo loco Paulus eum qui incestum cum matre commiserat, Satanae tradere iubet, ad interitum carnis, eodem loco uetat ne fideles communionem habeant cū scortatoribus, auaris, raptoribus, ebriosis, idololatriis, &c. Nouimus quidem & confitemur, ecclesiam Christi habere potestatem monendi, hortandi, castigandi, puniendi & excludendi: eos, inquam, qui in peccatis, flagitijs, scandalis & idololatria uiuunt, absq; omni pœnitentia & emendatione. Verum quomodo, quæso, excommunicatione usi sunt, q̄ spirituales in Romana ecclesia nominantur, quosnā excommunicarunt? Nā usi sunt excommunicatione nō ad extirpanda uitia & flagitia atq; omnem turpitudinem, sed ad sua nomina exigenda & auaritiā promouendam. Quinetiam excommunicationem fidelibus iamdiu quasi frenum iniecerunt, ut ipsos retineant in sua potestate & tyrannide. Ideo que nonnulli Pontifices & episcopi hac excommunicatione reges, Imperatores, principes, respublicas, & honestos homines persecuti sunt & excommunicarunt: quinetiam totas prouincias perturbarunt, & excommunicatione sua inter se commiserunt: tantum ob hanc causam ut (spirituales inquam) soli dominarentur, & sibi uendicarent omnem potestatem datam magistratui diuinitus instituto, atque ut sibi reges & principes subijcerent. Legantur historiae Gregoriorum 2. 3. & 7. Paschalis, Gelasij, Innocentij, Ale-

De excommunicatione & eius abusu.

DE MATRIMONIO

xandri, Bonifacij & aliorum Pontificum, quidnam fecerint Imperatoribus Leoni 3. Henricho 4. & 5. Philippo, Fredericis, quid Germanorum & Gallorum regibus, & alijs Christianis principibus: quos Pontifices plerunque contra deum & omne ius ac fas excommunicarunt, & ipsos ac omnes eorū imperio subiectos, misere uexarunt & afflixerūt.

Ecclesiam non audire.

Eodem modo confitemur, cunctos qui ecclesiam non audiunt secundū Christi uerba, Matth. 18. publicanis & Ethnicis similes esse. Verum quid hoc ad Romanos? Num arbitrantur omnes publicanos & Ethnicos esse qui contra Romanam ecclesiam loquuntur & faciunt? Ipsi potius ante faciunt Christi ecclesia, & tum publicani & Ethnici erunt qui ipsos non audierint. Quod si ipsi publicani & Ethnici fuerint, tum Christiani erunt & nominabuntur qui se ipsis & eorum ecclesie opponunt. In summa, in ecclesia Christi ad monitionem, adhortationem, increpationem, disciplinam, et castigationem esse oportet, & hæc omnia pro causarum ratione ad edificationem accommodanda sunt: quicumque uero bono huic instituto se opponit, peccat.

XV. DE MATRIMONIO, VOTIS, & Castitate.

QVAESTIO LIIII.

An matrimonium omnibus absque discrimine liberum et concessum sit?

RESPONSIO.

Matrimonium omnibus liberum, neque cuiquam interdicitur est. Christus dominus posteaquam Matth. 19. docuisset, non propter quamuis causam diuortium faciendum esse, et discipuli dicerent, Si ita est, satius est non contrahere matrimonium.

trimonium, respondit, Non omnes capiunt hunc sermonem,
 sed quibus datum est: & tria deinde genera eunuchorū com-
 memorat, ac addit, Qui potest capere, capiat. Quibus utiq;
 uerbis testatur & aperte docet, donum caste uiuendi extra
 matrimonium, non commune & omnibus datum esse, ita ut
 quiuis possit propter molestias matrimonij à matrimonio ab-
 stinere, & deo acceptam uitam extra matrimonium agere.
 Debere uero unumquenque prius seipsum probare & exa-
 minare, an sibi hoc donum datum sit, aut nō. Quod si sentit
 se eunuchum esse, hoc est, si experitur se inhabilem & ine-
 ptum esse ad matrimonium, uel ex natiuitate, uel quod ab
 hominibus excelsus & eunuchus factus est, uel quod à deo
 accepit donum castitatis, ita ut caste extra matrimonium ui-
 uere uelit, sciat & possit, hic extra matrimonium uiuere po-
 terit. Ideo autem dico si uelit, sciat et possit, propterea quod
 Paulus 1. Cor. 7. ita scribit, Qui uero stat firmus in corde,
 nec adigitur necessitate, sed in potestate habet propriam
 uoluntatem, & hoc decreuit in corde suo, ut seruet uirgi-
 nē suā, benefacit. Sin uero aliqui nō sentiant se tales esse, his
 docet dominus matrimonium institutum esse à deo, ut qui ca-
 paces & cupidi sunt matrimonij, in illo uiuant. In eandē sen-
 tentiam Paulus eodem loco ita scribit, De uirginibus autem
 seu uirginitate præceptū domini nō habeo, sed do uobis con-
 silium, & c. Item, Sed propter scortationes suam quisque u-
 xorem habeat, & propriū queq; uirum habeat. Itē, Quod
 si se nō continent, nubant: melius est nubere quā uiri. Quā
 obrem dicimus, matrimonium omnibus hominibus à deo li-
 berum relinqui, neque cuiquam interdictum esse, quicumq;
 non uoluntarie & constanter ex singulari dono gratiæ se
 continent. In ueteri Testamento nunquam cuiquam, ac nul-
 li ordini hominum, ne sacerdotibus quidem, qui Christi ty-
 pum gerebant, prohibitum fuit. In Nouo quoque Testamen-

DE MATRIMONIO,

to ministris ecclesie matrimonium non interdicitur, sicut ap-
paret 1. Corinth. nono, & 1. Tim. tertio, & Tit. primo ca-
pite. Adhuc in prima Apostolica ecclesia non fuerunt ulli
monachi aut monachæ. Paulus etiam aperte ait, uirginem si
nubat, non peccare. Et adhuc apertius ad Hebræos decimo-
tertio capite ait, Honorabile est inter quosuis coniugium, et
cubile impollutum: scortatores autem & adulteros damna-
bit deus. Quod si coniugium sanctum & honorificum est,
(quippe quod ab ipso deo in Paradiso institutum est) &
si cubile coniugum impollutum & absque peccato est, cer-
te res sancta & bona, nempe matrimonium, nemini interdi-
cta erit. Scortationes autem & adulteria, ac turpes libidi-
nes prohibentur: hæc deus iudicat & damnat, non autem ma-
trimonium.

QVÆSTIO LV.

An non uota seruanda sint, quandoquidem scriptura di-
cit, Si quid uouisti, id reddito?

RESPONSIO.

Vota quæ
nostra æta-
te fuit, dūta
xat inania
uerba sunt,
absq; opere
& effectu.

PLeraq; uota ueteris Testamenti, duntaxat externa &
corporea sacrificia & dona fuerunt: quicumque igitur
ista uouerat, obstrictus erat ad ea persoluenda. Verum quid
hoc ad uota sacerdotum, monachorum & monacharū, quæ
in collegijs & cœnobijs suis faciunt? Vota ista castitatis,
paupertatis, & obedientiæ, ignota sunt scripturis & uete-
ri ecclesie. Ac nostra ætate inter falso nominatos spiritua-
les huiusmodi uota inania uerba sunt, absq; ullo opere et ef-
fectu: idq; totus mundus nouit, experitur, et uerū esse fateri
cogitur. Etenim quæ nã est hac ætate castitas, paupertas, aut
obediencia in collegijs & cœnobijs? Omnis impunitas libi-
dinum, scortationum, crapulæ, & omnis impudentiæ, clam
atque

atque palam in his plerunque exercetur, & sæpenumero cõspicitur. Qui in mundo inopes & egeni sunt, relicto, ut a-
 unt, mundo, cœnobîa ingrediuntur, et in illis potêtes & ma-
 gni fiunt, ita ut sæpe in mundo imperent, & nullarum res-
 rum penuriam sentiant. Quod si spiritualibus suis dominis
 obedirent, dei tamen præceptis, & magistratui diuinitus in-
 stituto, & plurimi etiam parentibus suis non obtemperant.
 Quid itaque de his fideles dicere possunt? quidnam in illis
 deo & uerbo eius approbante laudare poterunt? Cur ergo
 subinde nobis uota & eorum obseruationem obijciunt? O-
 stendant potius, deum huiusmodi uota præcepisse, & talia,
 qualia nunc faciunt, deo accepta esse probent. Quis enim
 unquam Prophetarum aut Apostolorum aliquod huiusmo-
 di uotum fecit? Quod si adeo bona & sancta sunt ipsorum
 uota, quare ipsimet non seruant ea quæ uouerunt, cum sub-
 inde alios urgeant ad seruanda uota? Verum age uideamus
 quidnam faciant aut seruent, aut quid seruare possint. Si e-
 nim uouerunt castitatem, non est ulla castitas, quam animi et
 corporis uirginitas: quicumque igitur hanc non habet, ma-
 trimonium contrahat, quod ipsum quoque castitas est & no-
 minatur. Quare si castitatem seruare uoluerint, caste in uir-
 ginitate uiuant, aut matrimonium contrahant, & scortari,
 inebriari, & gulæ indulgere desinant. Sin uero paupertate-
 tem uouerunt, & eam seruare uoluerint, egrediantur è cœ-
 nobijs & regum palatijs, relinquunt opimas decumas &
 annuos redditus: non appellentur amplius domini, ac pau-
 peres non tantum nominentur, uerum etiam sint. Quod si
 obedientiam promiserunt & præstare uotum uolunt, obe-
 diant deo & legitimo magistratui, & parentibus, atque di-
 uinis institutis & mandatis: tum certe non diu in hoc uite
 genere, & in his locis manebunt, in quibus tamen ui mane-
 re uolunt, & ea facere quæ ex aduerso cum ipsorum uotis

DE MATRIMONIO

Nō omnia
uota deo
placere &
seruanda ef-
fe.

pugnant. Sententia uero, cuius meminerunt in sua quæstio-
ne, in Ecclesiaste 5. capite ita scribitur: Si quid uouisti deo,
ne memoreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta
promissio: uel, quia non est beneplacitum ei in stultis. Mul-
toq; melius est non uouere, quàm post uotum promissa non
reddere. Hic ergo locus, quo aduersarij utuntur in sua quæ-
stione, potius pro nobis facit, quàm ut nobis aduersetur. Vo-
ta enim quæ ex uerbo dei suscipiuntur, & in nostra pote-
state posita sunt, quæ fiunt ad dei gloriam, aliorum utilita-
tem, & nostram salutem, non sunt stulta uota: quæcunque
uero nō sunt huius generis, stulta uota sunt: sicut ea quæ ante
commemorauimus, monachorum, & ex humanis constitu-
tionibus suscepta uota: ideòque illa deo non probantur.
Quod si illi non probantur, tum certe non uolet nos ea su-
scipere quæ ipsi displicent. Quamobrem hinc sequitur, pec-
cari quidem in stulte uouendo, non autem ideo pergendum
esse in ijs quæ stulte & iniuste instituiimus: & ita peccatum
geminandum esse. Qui incogitauerit malum iusturandum fa-
cit, peccat in eo quod incogitauerit iurat: grauius autem pec-
cat, si id faciat quod iurauit: sicuti Herodes, qui non tantum
temere Herodiadi iurauit, uerum etiam morte Ioannis iu-
ramento suo satisfecit. Vouit alius stulte castitatem, aut pau-
pertatem, uerum postea temporis progressu sentit se uo-
tum hoc non seruare, imò illud sibi scortationis, libidinum,
& multorum peccatorum causam esse: hic tum bene iuste-
que facit, si uotum quod stulte fecit non seruet: hoc est, si cau-
sas peccatorum uitet. Atque hoc Patres docent, qui aiunt,
In malis promissis, rescinde fidem. Quod incaute uouisti, ne
feceris, &c. Quæ autem re diligenter expensa, iuste & ho-
neste cum deo & eius legibus uouimus, promissimus & iu-
rauius, ea fideliter, constanter & absque dolo malo seruand
da sunt. Deus enim iustus ultor est omnium mendacium &
uianorum

Fidem ser-
uare.

VOTIS ET CASTITATE. 61

uanorum hominum, qui neque deo neque hominibus fidem seruant. Hæc autem serio loquor, ne forte aliqui nostram instructionem peruertant, & dicant, nos leuitatem docere, ut scilicet homines fidem & promissa non seruent. Etenim nos merito & ex animo omnem leuitatem & turpitudinem de testamur.

QVABSTIO LVI.

An non Christus adeo potens sit, ut donum castitatis illis largiri possit, qui illud ex animo desiderant & petunt, præsertim illis qui grauiter literis incumbunt, laborant, & sibi ipsis in cibo & potu moderantur & subtrahunt?

RESPONSIO.

Non queritur hoc loco, neque etiam querendum est, quid nam deus facere aut non facere possit, sed quidnam de hac re præceperit, & quid uelit. Simul etiam diligenter obseruandum est mandatum hoc, Non tentabis dominum deum tuum. Omnes nouimus cuncta deo esse possibile, interea tamen sciendum est perpetuo hanc regulam in ecclesia Christi seruata esse: non sequi ex potentia dei ipsum omnia facere quæ possit: sed diligenter obseruandum esse, quidnam mandet aut præcipiat. Hanc regulam, si hoc loco adhibeamus, apparebit hoc esse dei mandatum, ut is qui sentit se donum castitatis habere, eo utatur, quandoquidem experitur se gratiam accepisse, & posse caste uiuere: et ut qui donum hoc non habet, matrimonium contrahat, neque se periculo exponat, & deum tentet. D. Paulus in hac causa, inquit, se nemini uelle laqueum iniicere, 1. Cor. 7. Quæ uero grauiter in cœnobijs operâ dent literis, quid laborēt, qua moderatione & abstinentia in cibo & potu utantur, cuiusuis prudentis iudicio discutiendum permitto. Etenim apertum est,

An deus i-
deo cuius
det castita-
tē, quia da-
re potest.

DE MATRIMONIO

diligentiam in studijs raram apud illos esse, omnes communiter otiosi, & delicatis & preciosis cibis & potibus abundare. Speciose quidem hæc ab illis dicuntur, uerum prudentes ipsorum facta inspiciunt, neq; semper sese spirituali hac loquacitate seduci patiuntur, ubi facta adeo aperta & turpia sunt. Quod si qui sponte cæci esse neque uidere uoluerint, suo damno hoc faciant.

QVÆSTIO LVII.

Si quis in carcerem conijcitur, & parce alitur, non sentit graues tentationes: an non ergo possibile erit, cum uotum ecclesiæ Christianæ factum seruare posse, qui seipsum abstinentia coercet?

RESPONSIO.

Adhortatio ad iustitiam cōtra persecutio- nes.

ETiamsi nullam in his quæstionibus mentionem fecissetis carcerum & tormentorū, quibus pios maritos tantummodo matrimonij causa, aut propter alia religionis negotia affligitis, nihilominus & nunc qui hac ætate uiuunt uiri boni sciens, & posteri quoq; scituri essent, uos plus satis uehementes & nimios esse in persequendo & affligendo. Cogitate, quæso, & quid, & quam ob causam faciatis. Si uobis a deo placet carceribus & parco cibo & potu castigare impudicos & impuros homines, cur non scortatores & adulteros carceribus includitis, non eos qui in matrimonio uiuere statuerunt? Cur non uosipfos consideratis? Cur nō cibum & potum ebriosis illis, & horribilibus potatoribus subtrahitis? Hos autem nullo supplicio afficitis: sed eos tantum punitis quos nusquam deus punire iussit, & eos quos deus punire iussit, impunitos dimittitis: non estis seueri contra uitia, & res bonas punitis, quas deus punire prohibuit. Cogitate, quæso, ueteres historias omnium ætatum, & mementote deum nunquam

nunquam suos deseruisse: nā quamuis quādoq; diu ipsos sub cruce conseruauit, tandē tamen suo tēpore ipsos liberauit, et eos qui ipsos ppter iustitiā afflixerunt, grauitē uisitauit, et horribile supplicium de illis sumpsit. Spirituales nominari uultis, quare gratia et clementia magis uos ornaret, quā hęc asperitas & crudelitas. Sin autē magis duritia delectamini, caute ne uobis nimis durus sit lapis ille angularis in quē impingitis, aut in uos aliquando cadat & uos conterat. Deū metuite, & diligenter prouidete. Omnia suū modū et finē habent. Vt inquit dominus, qui prędatis, quoniā prędaberis etc. Sæpe quidē difficilibus temporib. homines minus affectibus perturbantur, ppter dolores morborū & aliarū calamitatum: non tamen hinc sequitur ipsos omni sua etate debere extra coniugium uiuere. D. Paulus qui optime nouerat & expertus fuerat gratiam & auxilium dei, & nostrę quoq; carnis infirmitatem, illis qui in matrimonio sunt, permisit ut ad tempus secubare possint, ita tamen ut id utriusq; consensu fiat, quo scilicet in graui aliqua & magna necessitate ardentius possint orare: ueruntamen addit, Et rursus in uinum conuenite, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Quare non idē consilium dant afflictis hominibus, hi qui Apostolici nominari uolunt: pręsertim cum tot adeo tristia exempla in conspectu habeamus, eorū qui dum castitatem profitentur, in ea pericula se cōiecerunt, ut tandem animam, honores, corpus & fortunas perdiderint.

QVÆSTIO LVIII.

An non sacerdos qui uxorem (nomine & opinione) contra uotum susceptum sibi coniungit, grauitē peccet: & an non tale matrimonium sit geminata scortatio, et incestus, et iuxta leges, gladio puniendum sit?

DE MATRIMONIO
RESPONSIO.

Spirituali-
um matri-
monium le-
gitimū esse. **M**oderatius, quæso, loquimini, nimis hæc oratio tur-
pis est, & uos ipsos nimium proditis, & graue iudi-
cium uobis conciliatis. Etenim id iustum & legitimū est
matrimonium, quod cum timore dei & propter legitimas
causas (quæ Gen. 2. & 3. & 1. Cor. 7. exponuntur) contra-
hitur ab illis quos nullum impedimentum à deo constitutum
separat & disiungit. Vota autem spiritualium nusquam à
deo inter matrimonij impedimēta numerantur: quare illi ma-
trimoniū contrahere possunt, uotis nihil impedientibus. Ac
matrimonia horū uera et sancta sunt, atq; uxor non tantum
nomine & opinione, sed reuera uxor est, nisi nos fallat uer-
bum dei. Quod autem harū questionum authores, quicumq;
tandē illi fuerint, legitimū matrimoniū talium hominū scortationem,
& quidem geminatam seu duplam scortationem
appellant, peccatum est, & turpitudine atq; impudentia, imò
ingens blasphemia et flagitiosa libido. Recordentur, quæso,
uerborum Esaiæ, qui inquit, Væ illis qui bonum malum, &
malum bonum nominant. Matrimonium ab illis contractum
qui quondam uotis obstricti fuerunt, geminatam scortatio-
nem & incestum nominatis, libidinosam uero & impuram
uitam & scortationem spiritualium, qui longe minus quam
alij sua uota seruant, rem leuiculam iudicatis: quid enim
hoc nomine patiuntur? quis uel leuiter eos ob hanc causam
ledit? Ferro & igni eos extirpare conamini, qui matrimo-
nium contraxerunt: uerum alia sunt horribiliora & dignio-
ra quæ puniantur, quæ ut pudicis auribus parcam, nomina-
re nolo: quod si adco studetis punire facinora & flagitia,
cur ea non punitis quæ deus ipse, & omnis æquus punire
iubet? Propter matrimonium contractum, ubi nullum est le-
gitimum impedimentum, nemo puniendus est.

Verum

Verum hoc loco obiiciunt Paulū in 1. ad Timoth. 5. cap. ita scribere, Porro iuniores uiduas reijce: postquā enim la-
 sciuire cœperint aduersus Christum, nubere uolunt: habentes iudicium suum quod primam fidem reiecerint. Verum
 Apostolus non ideo ipsas peccare inquit, quod matrimonium contrahant: sed ideo (ut aperte inquit) quod primam fidem reiecerint: nēpe quod iuuenes adhuc se dicarint ministerio ecclesie, & pollicitæ sint se libere inseruituras pauperibus, & id nunc non faciant: ideo ipsas iudicium habere, & prætextum, & damnationem atq; opprobrium, quod inconstantes deprehensæ sint in ea functione quam susceperant, non autem propterea quod matrimonium contraxerunt. Ordo autem iuniorum uiduarum in prima ecclesia non est conferendus cum sacerdotum, Monachorum & Monacharum ordine: præsertim cum Diaconia à deo instituta fuerit, sacerdotum autem & Monachorum uita genus non habeat deum authorem. Postremo Paulus seipsum interpretatur, dicens, Velim igitur iuniores uiduas nubere, liberos gignere, &c. Loqui autem Paulum hoc loco etiam de illis quæ sese ministerio ecclesie dicarunt, totus uerborum contextus declarat.

Cum olim D. Cyprianus martyr interrogatus fuisset, quid agendum esset cum illis uirginibus, quæ statum quidem uirginitatis conseruare statuerant, uerū propter accessum uirorum sinistra fama laborabant: conuocata Synodo piarum & doctorum episcoporum, ita respondit: Si se ex fide Christo dicauerunt, pudice & caste sine ulla fabula perseuerent. Si autem perseuerare nolunt uel non possunt, melius est ut nubant, quàm in ignem delitijs suis cadant. Cypr. lib. 1. Epist. 11. Quin & D. Augustinus De bono uiduitatis cap. 9. uerba Pauli 1. Timoth. 5. interpretatus est eodem modo sicut nos supra fecimus: & addit etiam, istos hanc causam

An propter antecedens uotum matrimonium quod deinde contrahitur sit illegitimum.

Cypriani sententia.

DE EXTREMA

non recte expendere, qui negent huiusmodi matrimonia uera esse coniugia. Præterea in Decretis Distinct. 27. Quidam hæc Augustini uerba citantur, Quidam nubentes post uotum asserunt adulteras esse, ego autem dico uobis quod grauius peccant qui tales diuidunt. Verum non egemus humanis testimonijs, quandoquidem diuina nobis abunde suppeditant, quæ aperte iubent matrimonium contrahere, etiam illos qui aliquo modo uoto ante obstricti fuerunt.

Contra eos qui matrimonium uisunt & interdicit. Quare ut finiamus, committo hoc loco prudentum iudicio, ut statuatur, an non omnes hi qui matrimonium non modo interdicit, uerum etiam matrimonia contracta separant, uituperant, & geminatam scortationem esse criminantur, longe ante à Paulo depicti & damnati sunt, dum pius hortatur, ut ab ipsis caueant, idque his uerbis: Spiritus autem diserte dicit, quod postremis temporibus descendent quidam à fide, spiritibus seductoribus attendentes & doctrinis demoniorum: per hypocrisim falsiloquorum, quibus cauterio iniusta est conscientia: prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abstinere à cibis, &c. 1. Tim. 4.

XVI.

DE EXTREMA VNCTIONE.

QVAESTIO LIX.

An utantur extrema unctione?

RESPONSIO.

Quid de unctione tradant sacrae literæ.

VNctionis meminit Marcus 6. cap. Euangelij sui, et D. Iacobus 5. cap. Verum unctio illa longe diuersa est ab ista qua nostra ætate ægroti, de quorum uita desperatur, ex consuetudine Romanæ ecclesiæ unguuntur. Etenim in primâ ecclesia Apostoli & eorum successores ægros oleo ungebant, & illi hac ratione sanabatur. Erat autem id peculiare donum

donum dei, & quasi per miraculum fiebat: sicuti etiam prima ecclesia peculiare donum sanationis à deo accepit. Eadē quoq; ratio fuit doni linguarum. Apostoli enim manus imponebant fidelibus, illi uero spiritum sanctum accipiebant, & peregrinis linguis loquebantur. Verum hoc donum linguarum, atq; alterum sanationis per unctionem olei, cessauit in ecclesia: ideoq; quoad hanc partem externa cerimonia manuum impositionis & unctionis cessauit. Omnes uero norunt nonnulla fuisse in prima ecclesia, ueluti miraculorum seu sanationis donum, quæ tum quidem necessaria fuerunt, & signa erant, quæ initio propter infideles ad confirmandam religionem fieri oportebat: nunc uero posteaquam iam olim fides per doctrinam & miracula propagata & confirmata est, cessarunt, & non amplius in usu sunt. Ideoq; Romanæ ecclesiæ unctio non confirmatur, propterea quod Marcus & Iacobus unctionis meminerunt. Nam illa longe alia fuit. Alia autem & ab hac diuersa unctio est Romanæ ecclesiæ unctio, non à Christo aut Apostolis, sed diu post Apostolorum ætatem ab hominibus instituta. Apostoli oleo ungebant ad sanandum. Pontificij oleo unguunt, postquam arbitrantur aliquem non amplius è morbo conualiturum: neq; ad corporis sanitatem, sed ad peccatorum remissionem unguunt. Præterea ante unctionem complures sanctos inuocant, qui diu post Apostolorū ætatem nati sunt. Plures præterea ceremoniæ in unctione adhibentur, quæ satis declarant ipsam non ab Apostolis institutā. Quid dicā de eo quod potissimum est in unctione, quod ægros oleo ungentes, aiunt, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ungo te oleo sacrato, ut per hanc unctionem accipias plenā remissionem peccatorum tuorum? Quod nam autem fundamentum, quæ forma huius instituti, in uerbis atq; institutis Christi & Apostolorum ostendi poterit? Apostoli plenam

DE MAGISTRATV ET

remissionem peccatorũ sanguini Christi, non oleo, attribuerunt. Quamobrem uel ex hac una re fidelibus apparet, iure nos hac unctione non uti, neq; uti posse. Præterea cum firmiter credamus unicum Baptismum, quo semel aqua in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizati sumus, efficacem esse per spiritum sanctum, per omnem uitam ad mortem usq; non arbitramur necessarium esse, ut in ipsa morte denuo rebaptizemur extremo Baptismo (ita nanq; unctionem nominant) ab hominibus instituto. Veruntamen Christiano more & ritu ægros ac moribundos inuisimus, instituímus, monemus, hortamur, cosolamur, confirmamus, oramus etiam cum illis & apud eos, atque ex charitate curam ipsorum agimus, &c.

XVII

DE MAGISTRATV ET legítima obedientia.

QVÆSTIO LX.

An non obediendum sit spiritualibus & ciuilibus magistratibus, præsertim in illis rebus quæ non sunt cõtra deum?

RESPONSIO.

De spiritualibus magistratibus.

1. Thef. 5.

Distinguiamus hoc loco ciuiles & spirituales magistratus, ac dicimus, doctores seu ecclesiarum antistites ministros esse, non primores aut magistratus instar regũ, principum & senatorum, ac illis obediendum esse ut ministris Christi, quando Christi ministri sunt, Christi uerbum prædicant, & Christiana ministeria obeunt. Ita nanq; Paulus docet his uerbis, Rogamus autẽ uos, fratres, ut agnoscatis eos qui laborant inter uos, & qui præsunt uobis in domino, & admonent uos, ut habeatis illos in summo pretio per charitatem,

tatem, propter opus ipsorum: pacem colite cum eis. Ac rur-
 sus: Obedite ijs qui præsunt uobis, & obsecundate: uigilant Hebr. 13.
 enim ipsi pro animabus uestris, tanquam rationem reddi-
 turi, ut cum gaudio hoc faciant. Similiter Christus ad disci-
 pulos & Apostolos ait, Qui uos audit, me audit. Apostolis Lucæ 10.
Ioan. 13.
 quoque diserte prohibuit, ne sic dominantur quemadmodū
 ciuiles magistratus gentibus dominantur. Legantur hac de
 re firma testimonia, Matth. 18. & 20. & Lucæ 22. cap. quo
 loco dominus aperte ait, Reges gentium dominantur eis:
 & qui potestatem habent in eas, benefici uocantur. Vos au-
 tem non ita. Quamobrem Episcoporum & eorum qui in
 ecclesia præsunt, ciuilis potestas seu imperium nullum fun-
 damentum habet uerbi dei: quod scilicet à Christo ipsis in-
 iunctum sit ut simul administrent ciuilem gladium instar
 principum huius mundi, & ut spiritualem gladium, hoc est
 uerbum dei, tanquā ministri à mūdo separati, administrent
 & prædicent. D. Petrus Act. 6. de seipso & reliquis Apo-
 stolis ait, Non est æquum, nos derelicto sermone dei, mini-
 strare mensis, hoc est, alendis pauperibus, &c. Attamen ue-
 risimilius est, Apostolos potius pauperum curam quàm im-
 perium suscepturos fuisse, nisi experti essent hoc non con-
 uenire. Quare certum est, ipsos ciuilem potestatem, si ipsis
 oblata esset, neutiquam suscepturos fuisse. Quinetiam no-
 stra etate experientia docet, hæc duo non posse commode
 coniungi. Veruntamen Christiani huiusmodi magistratui
 subiecti non ideo turbas excitant, sed in omnibus obtempe-
 rant quæ non sunt contra deum: si autem aliquid contra
 deum præcipiatur, non ideo tumultuantur, sed ea quæ deus
 iubet faciunt, non ea quæ contra deum præcipiuntur.

Ciuili autem potestati, ueluti sunt reges, imperatores, De ciuili
magistratu.
 principes, senatores, præfecti, & his qui publico munere
 funguntur, quocunq; nomine apellentur, uerbum dei obtem-

DE MAGISTRATV ET

perare præcipit in omnibus rebus quæ nõ sunt cõtra deum: quin etiã diuinam ultionem omnibus illis minatur, qui inobedientes, morosi & contumaces aduersus magistratus fuerint. Præterea uerbo dei docetur, magistratus à deo institutos esse, & omnes propter deum esse honorandos, & ipsos pro dei ministris agnoscendos esse, qui bonis ad bonum, malis ad pœnam constituti sint: eos tanquã parentes amandos esse, decentem honorem & reuerentiam illis esse exhibendam: uectigalia, & tributa, honorem, iusturandum, fidem, & alia corporæ officia, quæ illis debentur, sponte, fideliter & bene atque legitime præstanda & persolueda esse. Hæc autem confirmantur uerbi dei apertis testimonijs, quæ negari non possunt, Matth. 17. & 22. 1. Pet. 2. ad Romanos 13. Tit. 1. In epistola uero ad Timotheũ mandat Paulus, ut deum fideliter oremus pro illis qui nobis præsumunt. Quemadmodum uero Apostoli magistratui propter deum obtemperarunt: ita æquũ est ut episcopi, & qui præsumunt in ecclesia, doctores & concionatores magistratui obtemperent & obediant, sicuti etiam Ierem. 1. cap. docet: ita tamen ut ipsis uerbum dei libere prædicent. Quod si aliqui hæc facere noluerint, hi 2. epist. Pet. 2. cap. & epist. Iudæ legant, et obseruent quid Apostoli de ipsis sentiant. Contra hos autem qui aduersus principes & magistratus suos seditiones excitant, et latronibus deteriores sunt, multa passim atrociascribuntur in Prouerbijs Solomonis.

QVÆSTIO LXI.

Si magistratus ciuilis aliquid instituat, proferat, præcipiat, aut uetet, quod sit contra uniuersalem Christianam ecclesiam, an huic contra ecclesiam et eius constitutiones obtemperandum sit?

RESPON=

LEGITIMA OBEDIENTIA. 66

RESPONSIO.

Denuo distinguendum est inter ueram Christianam ecclesiam, & eam quæ non est uera ecclesia, etsi eius nomen habeat. Etenim ecclesia Christiana uere illud est quod nominatur, nempe uniuersalis sancta Christi ecclesia in his terris, coetus omnium qui uere in Christum credunt, nempe qui per Christum omnem in deo spem collocant, & duntaxat Christum in uerbo suo audiunt, in ipso omnem plenitudinem querunt, & ei innocencia & uera fide seruiunt. Contra hanc ecclesiam nihil ulli magistratus constituere, iurare aut uetare possunt: si autem aliquid contra instituunt, iubent aut uetant, in illis rebus fideles norunt deo potius obediendum esse quam hominibus. Sæpe equidem & præsertim in initio Christianæ religionis, à regibus & Imperatoribus grauiæ edicta contra Christianos edita sunt: uerum Christiani, qui alioqui sponte & libenter in omnibus corporis rebus dominis suis obtemperabant, his non obtemperarunt in illis rebus quæ erant contra fidem. Etenim neque simulachra coluerunt, neque in templis Romanis sacrificarunt, aut eorum sacris communicarunt. Quamobrem multi ipsorum, quod inobedientes essent, interfecti sunt. Contra autem deus hos magistratus, qui ecclesiam afflixerunt, graui-ter deinde suo tempore uisitauit & puniit: sicuti multis docent Eusebius & Orosius in suis historijs. Præclara etiam huius rei exempla habemus Danielis 2. 3. & 6. cap. item in Machabæorum historia, & præsertim in Apostolorum Actis.

Deinde uero, ut supra diximus, Christiana ecclesia non est illud quod dicitur, neque ea habet quæ ecclesiam habere iam diximus. Etenim nonnulli hominum neque deo, neque Christo, neque uerbo eius adherent: & præter Christum alijs in rebus spem collocant: uarias leges & constitutiones con-

Magistra-
tus nihil
præcipere
possunt con-
tra Christia-
nam eccles-
iam.

Contra fal-
sam ecclesiam
magis-
tratus ita
tueri & a-
gere pos-
sunt.

DE MAGISTRATV ET

dunt de religione & cultu dei, & iuxta illas omnia agunt: præterea multorum hominum factiones sibi coniungunt, ac seipsos ecclesiam catholicam nominant. Magistratus itaque pius, à deo & ex eius uerbo potestatem habet in hanc ecclesiam, ut ea aboleat quæ contra deum & uerbum eius instituta sunt. Nam Dauid, Solomon, Iosaphat, Ezechias, Iosias, Constantinus, & alij pij principes, uia huius rei exempla sunt. Quamobrem cum pij magistratus in bonum ueritatis & ecclesie reformationes, instituta & decreta faciunt quæ uerbo dei conueniunt, illis ab omnibus obtemperandum est, & si usus atque necessitas postulet, magistratus iuuandi sunt: qui enim hoc non faciunt, uerum suos magistratus deserunt, aut contra eos tumultuantur, à deo punientur.

Scopus huius ultimæ questionis.

Verum Pontifices, & qui præsunt in Romana ecclesia, ut dignitatem suam & fastum, diuitias, uoluptates & errores tueri & defendere possent, hætenus principibus, potentibus & magistratibus persuaserunt, & eos uihuc adegerunt, ut omnino putarent, omnem reformationem & leges quæ ipsis aduersabantur, sanctæ ecclesie, deo & iustitiæ ac equitati aduersari. Atque hac ratione non tantum retinuerunt suam pompam & fastum, uerum etiam quotidie auxerunt. Cum potius seipsos examinare debuissent, & ecclesie negotia, atque calamitates afflicti orbis Christiani, quibus nunc opprimitur, expendere, & curare, atque magistratus ubique non tantum ad reformationem hortari, uerum etiam seipsos adiutores reformationis polliceri, imò à seipsis reformationem incipere. Etenim nunc extrema sunt tempora, & non longe abest seuerum iudicium domini, in quo grauem rationem reddent sui officij. Beati uero qui non impediuntur corruptibilibus rebus huius mundi, ue-

rum

rum recte se preparant ad aduentum iudicis sui, qui iudicaturus est uiuos & mortuos.

CONCLUSIO.

HACTENVS, deo adiuuante, cui gratias ago, respondi 61. Questionibus, & eos qui hæc cognoscere desiderant, institui quomodo ad has Quæstiones respondere debeant, si forte illis proponantur, & eorum responsio postuletur: ac simul docui quid de singulis quæstionibus sentiendum sit, quomodo Christianam ueritatem confiteri, & falsam religionem atque doctrinam cauere oporteat. Quamobrem deinceps per Christum Iesum hortor uos qui Euangelicæ ueritati adherere, neque ad Romanam ecclesiam reuerti statuis, ut moderate & fortiter respondeatis, & constanter perseueretis in simplici ueritate, neque crucem & afflictionibus, quæ uobis quotidie magis imminet, absterreamini. Cogitate enim fratres, religionem & doctrinam, cuius causa persecutiones, odia, insidias, & aduersas res toleratis, non ab 800. demum annis, sed à Christi ætate, imò à mundi exordio incoepisse, ac in sacris literis fundatam, & ex ipsis desumptam, esse ueram, antiquam & indubitam fidem. Ex aduerso autem iam dudum edocti sumus, hodiernæ Romanæ ecclesiæ doctrinam & religionem, non tantæ uetustatis esse, sed interea temporis nouam planè ab hominibus ex ipsorum arbitratu, in Concilijs & Decretis seu hominum constitutionibus (quibus Christus frustra se coli dixit) inchoatam & institutam, confirmatam etiam & inter homines propagatam esse. Nostra doctrina & religio deo omnem honorem uendicat: iustitiam & uitam æternam querit duntaxat in unico uero dei filio domino nostro Iesu Christo. Et quoniam in ipso omnem plenitudinè habemus, non habemus

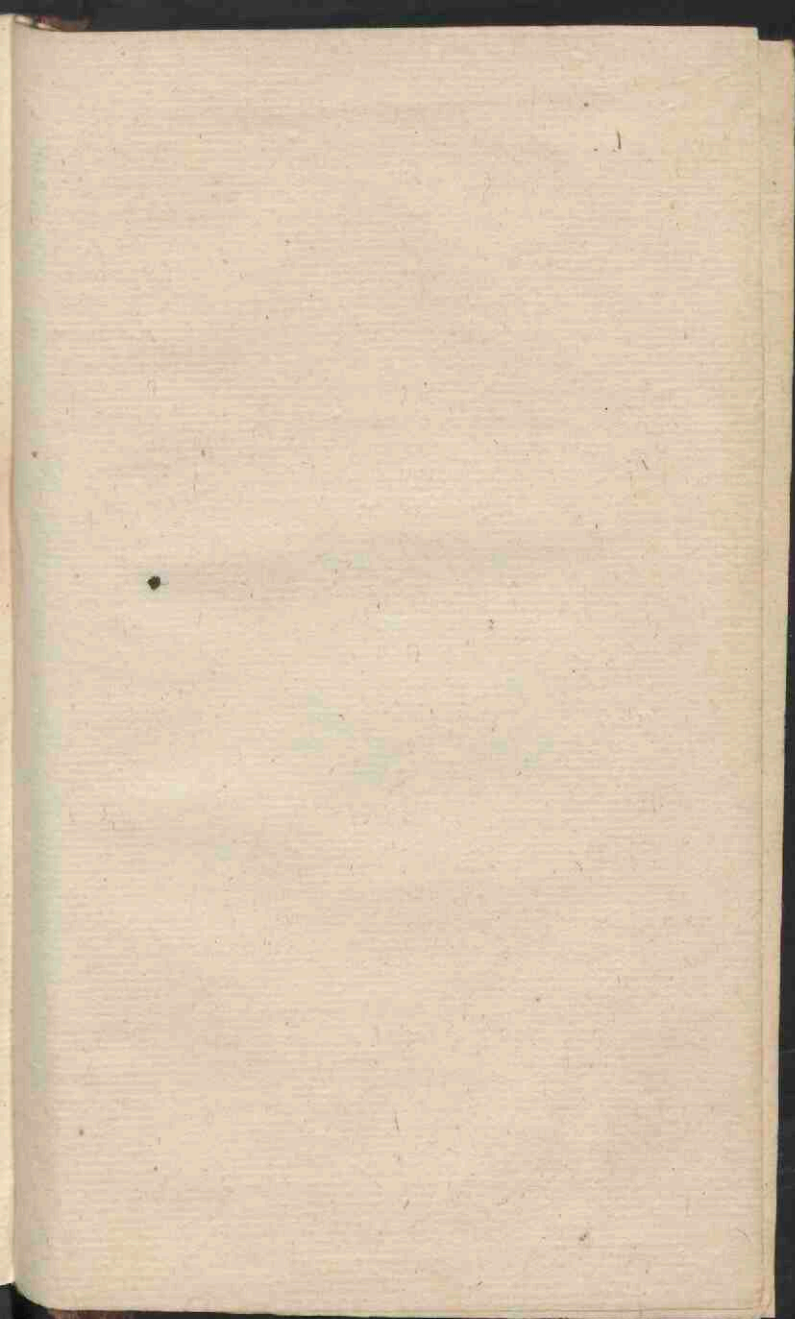
creaturarum rationem, quæ tamen etiam ipsæ nos ad Christum remittunt. Huic in spiritu & ueritate seruimus, non pompa aliqua ecclesiastica, sed inuocatione, laudibus, gratiarum actione: itē iustitia, charitate, puritate, fide, misericordia. Cōmunis autem intelligentia omnium piorum docet, in his rebus quas commemorauimus ueram & deo acceptam religionem positam esse. Porrò ex aduerso omnes non immerito conqueruntur & uociferantur contra sacerdotum Romanæ ecclesiæ incertam doctrinam & nullis rationibus confirmatam: contra turpem ipsorum uitam, contra intoleranda onera, contra fastū & tyrannidē. Quamobrem etsi illi à suis partibus habent summam potentiam, gloriam & dignitatem, præterea gratiam, factiones & auxilia hominum potentum & magnæ authoritatis: è contra uero homines inopes, qui Christum & uerbum eius amplexi sunt, neq; amplius Romanam ecclesiam sequi uolunt, persecutorem patiuntur, conijciuntur in carceres, eijciuntur in exilium, nonnunquam uero interficiuntur: & interea nullum ferè auxiliū & liberatio à deo apparet, ita ut deus aduersarijs propitius, nobis iratus uideatur, ut qui exigua fidelitate & authoritate in hac uita præditi simus. Hæc inquam cum fiunt, cogitandū est ista nobis multo ante à deo prædicta esse per Prophetas & Apostolos, atq; etiā per filiū eius dominū nostrū Iesum Christū, qui passus est, & nobis exemplum præbuit, ut ipsius uestigia imitemur. Quamobrē non dolendū est propter opes, amicōs, corpus & uitam. Amplissimas enim promissiones gratiæ, auxiliij & mercedis dominus nobis dedit, si modo in finē pseueremus. Persecutoribus uero grauitè minatus est, quæ minæ suo tempore illis haud dubie intolerandæ erunt. Scimus præterea oīa in his terris instabilia, fluxa & corruptioni esse obnoxia: itaq; alioqui nobis

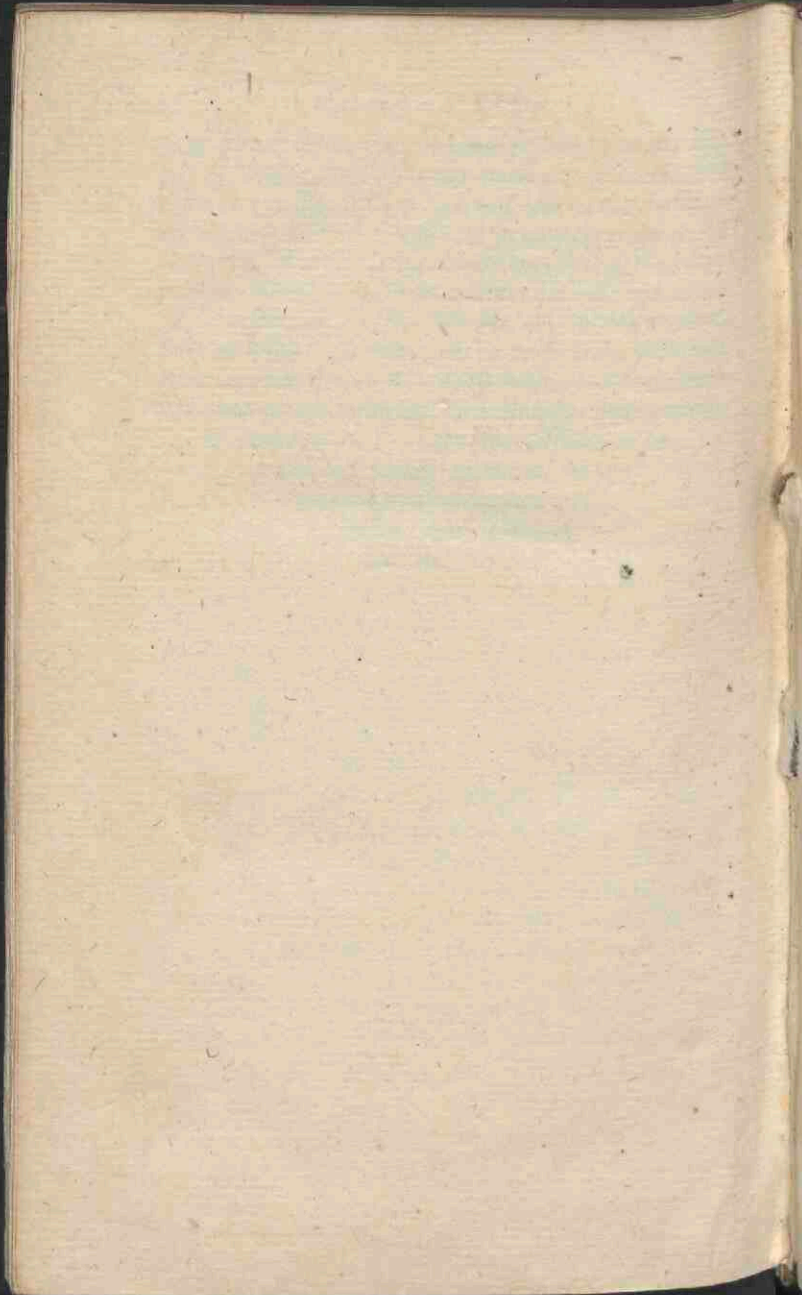
nobis cito ex hac uita migrandum erit, neque nos quicquam
 amici, potentia & opes iuuare atque tueri poterunt. Om-
 nnes mori & ad tribunal Christi apparere oportet, co-
 ram quo omnia peccata & omnia occulta pateficient. Quam
 obrem nemini doleat, etiam si in presenti uita. Euangelij cau-
 sa iniuste contumelijs afficiatur. Omnium enim hominũ cul-
 pa & innocentia in die illo apparebit. Audite, quæso, quo pa-
 cto Christus dominus nos consoletur, quàm amanter nos al-
 loquatur: Beati (inquit) qui persecutionem patiuntur iusti-
 tiæ causa, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati eri-
 tis quũ conuictiati fuerint uobis, & uos persecuti fuerint,
 & dixerint quiduis mali aduersus uos mentientes, mea cau-
 sa. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est
 in cælis. Ita enim persecuti fuerunt Prophetas qui fuerunt
 ante uos. Non est discipulus supra magistrum, neque seruus
 supra dominum suum. Si ipsum patrem familiãs Beelzebub
 uocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ne igitur timue-
 ritis eos: nihil enim est opertum quod non sit reuelandum.
 Et ne timueritis uobis ab his qui trucidant corpus, animam
 autem non possunt trucidare: sed timete potius eum, qui
 potest & animam & corpus perdere in gehenna. Nonne
 duo passeruli assario ueneunt, & unus ex eis non cadet hu-
 mi sine patre uestro? Vestri uero etiam capilli capitis om-
 nes numerati sunt. Ne igitur timueritis, multis passerulis
 præstatis uos. Omnis igitur qui confitebitur me coram homi-
 nibus, confitebor & ego eũ coram Patre meo qui est in cæ-
 lis. Quisquis autem negauerit me coram hominibus, negabo
 eum & ego coram Patre meo qui est in cælis. Qui amat pa-
 trem aut matrem supra me, non est me dignus. Et qui non ac-
 cipit crucem suam, ac sequitur me à tergo, nõ est me dignus.
 Qui inuenerit animam suam, perdet eam: & qui perdidit
 animam suam mea causa, inueniet eam. Huic doctrinæ ue-

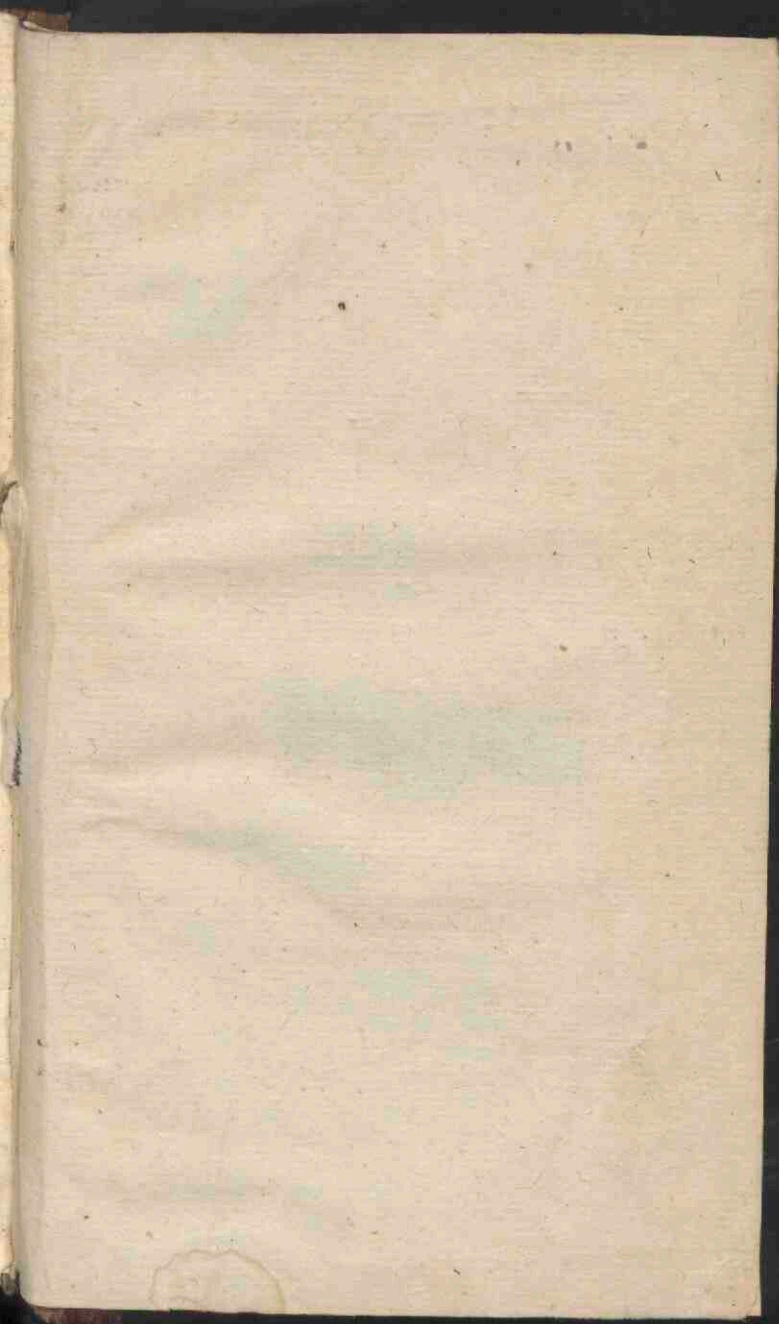
172064-C

CONCLUSIO,

re & plenæ consolatione cōfidamus fratres, & gratiæ atq; uirtuti Christi ex animo nitamur, nomē atq; doctrinā ipsius cōfidenter confiteamur, & quæ huic aduersantur constanter negemus: ipsum inuocemus, & petamus gratiam & spiritum eius, ut in eius uerbo ad mortem usque perseuerare possimus. Simul quoq; omnes ardentem dominū oremus, ut omnium misereatur, & ipsos cōfirmet, qui unā cum omnibus fidelibus ipsius causa tentationes & persecutiōes sustinent: & ut omnium persecutorū corda illuminet, ut unā cum Diuo Paulo uideant & intelligant, durū esse ipsis calcitrare contra stimulum. Deus cœlestis pater, afflicta & oppressæ ecclesiæ suæ misereatur, & eam breui aduentu suo cōsoletur, per Christum Iesum dominum nostrum. Amen.

1011

